МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИ
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ КӮЛОБ БА НОМИ
АБУАБДУЛЛОҲИ РӮДАКӢ

Бо ҳуқуқи дастнавис

УДК. 371(575,3) (09). 9(575,3)

ИБРОҲИМЗОДА ЗАФАР ИБРОҲИМ
(Исмоилов Зафар Иброҳимович)

ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ОМӮЗГОРӢ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН ДАР СОЛҲОИ СОҲИБИСТИҚЛОЛИИ ТОҶИКИСТОН (солҳои 1991-2021)

АВТОРЕФЕРАТИ

дисертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих
аз рӯйи ихтисоси 6.1. - Таърих ва бостоншиносӣ 6.1.1.- Таърихи ватанӣ
(таърихи халқи тоҷик)

КӮЛОБ -2026

Дисертатсия дар кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърих, ҳуқуқ ва муносибатҳои байналмилалии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ омода гардидааст.

Роҳбари илмӣ:	**Абдуллоев Маҳмуд Холович –** доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ
Муқаризони расмӣ:	**Расулиён Қаҳҳор Расул** - доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон **Сафарзода Ғазалшоҳ Ғулом** - номзади илмҳои таърих, и.в. дотсенти кафедраи фанҳои гуманитарӣ, Мушовири ректори Донишгоҳи технологии Тоҷикистон
Муассисаи пешбар:	Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ

Ҳимояи дисертатсия санаи «4» декабри соли 2026 соати 10:^{00} дар маҷалаи шурои дисертатсионии 6D.KOA–082 назди МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», (суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735140, ш.Бохтар, кӯчаи Айнӣ, 67) амал мекунад, баргузор мегардад. mahmadullojalilov@mail.ru; тел (+992) 904-11 02 66.

Бо дисертатсия ва автореферати он дар китобхонаи илмии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», (суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735140, ш.Бохтар, кӯча Айнӣ, 67) ва сомонаи расмии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» (www.dtsu.tj.) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «_____» _____соли 2026 ирсол шуд.

Котиби илмии
Шурои дисертатсионӣ,
номзади илмҳои таърих Ҷалилов М.Ш.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Пас аз барҳамхӯрии Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шуравии Сотсиалистӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба монанди дигар ҷумҳуриҳои узви Иттиҳод соҳибистиқлол гардид. Аммо аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ бо сабабҳои дохиливу хориҷӣ дар кишвар нооромиҳои сиёсӣ авҷ гирифта, ба ҷанги шаҳрвандӣ оварда расонд. Дар натиҷа ҷомеаро қатлу куштор, беҳокимиятӣ, ғоратгарию авбошӣ, гуруснагию қашшоқӣ ва дигар падидаҳои номатлуб фаро гирифт. Дар чунин авзои харобиафкан тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат зиёни ҷиддӣ дида, рушди ҳамаҷонибаи кишвар барои даҳсолаҳо ба қафо рафт. Хусусан, соҳаи муҳимтарини ҷомеа - маориф низ ба вазъияти ногувор мувоҷеҳ гардид. Шароити моддӣ-техникӣ дар муассисаҳои олӣ ва миёнаи умумӣ, инчунин муассисаҳои томакатабӣ ниҳоят хароб гардид. Норасоии музди маоши омӯзгорон, ба хориҷи кишвар муҳоҷир шудани онҳо, норасоии омӯзгорон дар муассисаҳои таълимӣ аз мушкилоти дигари соҳа ба ҳисоб мерафт.

Баробари барқарор шудани ҳукумати конститутсионӣ, ҳатто шуруъ аз Иҷлосияи 16-уми Шурои Олӣ соҳаи маорифи кишвар зери таваҷҷуҳи Роҳбари давлат қарор гирифта, барои рафъи камбудиҳои ҷойдошта, барқарор сохтани муассисаҳои харобгашта, ҷалби омӯзгорон ба макотиби олӣ ва миёна тамоми чораҳои зарурӣ андешида мешуд. Тавре Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намудаанд, «Агар ҳадафи мо бунёд кардани ҷомеаи воқеъан ҳам демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ бошад, бояд бо дастаҷамъӣ рӯй ба ҷониби мактабу маориф оварем»[1, с.13]. Бо зикри чунин матлаб ва дарки ҳадафи болозикр аз рӯзҳои аввал ба соҳаи маориф аҳаммияти махсус зоҳир намуда, ҷиҳати истифода намудани тамоми имконоти дохилию хориҷӣ кӯшиш ба харҷ медоданд. Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷойи дигар бо таваҷҷуҳ ба соҳаи маорифи кишвар мефармояд: «Маориф ҳамчун соҳаи сарнавиштсози ҷомеа дар низоми сиёсати иҷтимоии давлат яке аз самтҳои афзалиятнок эълон гардида, барои ислоҳоту рушди он аз рӯзҳои аввали истиқлолият пайваста таваҷҷӯҳ ва ғамхории хоса зоҳир мегардад» [2, с.15].

Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ (1992-1994) зиёда аз 25 ҳазор омӯзгорони ботаҷриба аз ҷумҳурӣ хориҷи кишвар рафтанд. Ба ҷойи онҳо беш аз беш 30 ҳазор хатмкардагони муассисаҳои миёнаи умумӣ ва касбӣ ба кор ҷалб шуданд. Зикри ин маълумот низ далели дигаре хоҳад буд ҷиҳати исбот намудани нуқоти зикргардида. Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз аз рӯзҳои нахустини масъулияти сангини роҳбарии кишварро ба зима гирифтанашон дарк менамуданд, ки бидуни маориф, ки муҳаррики

пешбарандаи ҷомеа ба ҳисоб меравад, расидан ба қуллаҳои рушд ва ё ин ки фароҳам овардани шароити созгор баҳри зиндагии шоиста ва таъмини волоияти қонун ғайри имкон хоҳад буд. Аз ин сабаб аз аввалин қонунҳое, ки бо ташаббуси Роҳбари давлат қабул гардид, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» (соли 1993) буд.

Вилояти Хатлон (собиқ вилояти Кӯлоб ва Қурғонтеппа) чун ҷузъи ҷудонашвандаи ҷумҳурӣ аз ин ҳама ҳаводис дар канор намонда, баръакс соҳаи маориф дар он нисбат ба дигар манотиқи кишвар зарари ҷиддӣ дид. Дар вилояти мазкур, ки аз минтақаҳои сераҳолитарини мамлакат ба ҳисоб меравад, мушкилоти болозикр бештар эҳсос мегардид. Аз ин рӯ, Ҳукумати кишвар бо мақсади таъмини муассисаҳои таълимии вилоят бо омӯзгорони соҳибтахассус тамоми чораҳоро роҳандозӣ менамуд. Вале вазъияти нооромии солҳои ҷанги шаҳрвандӣ ҳалли мушкилоти соҳаро ба дарозо мекашид.

Рушди ҳамаҷонибаи тамоми соҳаҳои мамлакат, ба хусус соҳаи маориф аз соли 2000-ум инҷониб сурат гирифт. Новобаста аз вазъияти солҳои ҷанги шаҳрвандӣ Сарвари давлат тамоми имкониятҳо ва воситаҳои дохилию хориҷиро ҷиҳати ба маҷрои рушду нумӯъ ворид намудани соҳаи маориф дар мамлакат, махсусан вилояти Хатлон истифода намуда, барои таъсис додани донишкадаву донишгоҳҳо, коллеҷҳои омӯзгорӣ ва бартарафсозии мушкилоту камбудиҳои соҳа, аз ҷумла нарасидани кдрҳои омӯзгорӣ дар вилоят дастуру супоришҳо доданд.

Ин буд, ки бо дастгириҳои пайвастаи Ҳукумати кишвар донишгоҳҳои тозатаъсиси вилоят, ки дар давраи аввали фаъолияташон дар вазъияти хароби моддӣ-техникӣ қарор доштанд, дар кӯтоҳтарин муҳлат ба марказҳои бузурги илмиву педагогӣ табдил ёфтанд. Аз ҷониби дигар Ҳукумати кишвар дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар таъмини муассисаҳои таълимии вилоят бо мутахассисон ва умуман омӯзгорон саҳми назаррас гузошта, дигар мушкилоти сокинони вилоятро, ки барои таҳсил ба дигар манотиқи ҷумҳурӣ сафар менамуданд (ин гуна имкониятро на ҳар як нафар соҳиб буд) бароварда намуд.

Аз ин лиҳоз, пажӯҳиши масъалаи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон дар таърихнигории миллӣ аҳаммияти махсус дошта, ба анҷом расонидани таҳқиқот дар ин самт метавонад бисёр аз масъалаҳои норавшани ин масъалларо баррасӣ намояд.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот боз дар он дида мешавад, ки бори нахуст таърихи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон дар асоси маводҳои бойгонӣ, асарҳои илмӣ,

илмиву оммавӣ, рӯзномаву маҷаллаҳо ва дигар манбаъҳо дар шакли рисолаи номзадӣ таҳқиқ гардида, натиҷаи онҳо аз ҷониби муаллиф муқоиса ва хулосабарорӣ карда мешавад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Масоили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон то кунун мавриди таҳқиқи амиқ қарор нагирифтааст. Аммо паҳлуҳои гуногуни он, пеш аз ҳама дар баромаду суханрониҳо, асарҳо ва паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, дар асарҳои илмӣ, илмиву оммавӣ, рӯзномаву маҷаллаҳо, асарҳои ёдоштӣ ва ғайраҳо инъикос ёфтаанд, ки онҳоро ба гурӯҳҳои зерин ҷудо намудан мумкин аст:

Ба гурӯҳи якум «Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, суханрониҳо ва баромадҳои Роҳбари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дохил мешаванд. Хусусан паёмҳои Сарвари давлат хусусияти санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ дошта, дақиқтарин маълумот оид ба фаъолияти ҳарсолаи ҷумҳуриро ифода мекунанд ва низ барнома ва стратегияи минбаъдаи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷиро муайян месозанд» [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9].

Ба гурӯҳи дуюм санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, ки сиёсати Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар соҳаи маориф ба танзим медароранд, дохил мешаванд. Зеро маҳз рушди ҳамаҷонибаи соҳаи маориф, хусусан вилояти Хатлон дар асоси санадҳои меъёрии қабулгардида ба роҳ монда шудааст. Яъне, сарчашмаи тағйирёбии расмӣ дар шакли идории соҳа ва самти фаъолияти он ҳамин манбаъҳои ҳуқуқӣ, ё ин ки санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ маҳсуб меёбанд [11], [12], [13], [14], [15].

Ба гурӯҳи сеюм маводи бойгонӣ шомил карда шудааст, ки дар рафти таҳияи диссертатсия аз бойгониҳои ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Донишгоҳи давлатии Данғара, Муассисаи давлатии таълимии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, бойгониҳои ҷории Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ғайра шомил мешаванд.

Ба гурӯҳи чорум маълумоти оморӣ мансуб мебошанд, ки дар рафти таҳқиқ, аз ҷумла дар вақти муқоисаи нишондиҳандаҳо омӯзгорон, донишҷӯён ва умуман муҳасилини вилоят, масъалаи сол то сол рушд намудани шароити моддӣ-техникӣ, шумораи тайёр намудани кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогӣ дар вилоят, шумораи фаро гирифтани омӯзгорон ба курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ ва амсоли он истифода гардиданд [40], [41], [42].

Ба гурӯҳи панҷум осори илмии муҳаққиқон ва донишмандони соҳа мансуб мебошад. Хусусан, вазъи маорифи кишвар дар давраи Шуравӣ ва Истиқлолияти давлатӣ аз ҷониби М. Абдуллоев дар чандин асарҳои ӯ, аз ҷумла «Аз таърихи мактабҳои маълумоти умумӣ дар Тоҷикистони Шуравӣ», «Ислоҳот ва рушди маорифи Тоҷикистон дар солҳои Истиқлолияти давлатӣ», «Мақоми маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол» мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор гирифтааст, ки дар онҳо баъзе паҳлуҳои соҳаи маорифи вилояти Хатлон ба таври возеҳ инъикос ёфтаанд [43], [44, с.79] [45, с.59-62], [46, с.27], [47, с. 123], [48].

Муҳаққиқи дигар Ш. Достиев паҳлуҳои муҳимми соҳаи маорифи вилояти Хатлонро дар таҳқиқоти худ ҷой додааст [86]. Ҳамзамон, масоили таҳқиқшаванда дар осори муаррихон С.А. Абдуллоев [54, с. 180], Ф.М. Абдурашитов [58, с. 371], Р. Абулҳаев [61, с. 285], Абдуфаттоҳ Шарифзода [60], Заробиддин Қосимӣ, Х.С. Авзалов [69, с. 102], М.А. Арипов [70], И. Бадалов [73, с. 45-50], С.А. Беляков [77], М.И. Иркаев [91], [92], асари бунёдии «История таджикского народа», «Донишномаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», Т.Н. Зиёев [88, с. 14-20], А. П. Партаев, З.И. Исмоилов, О.Б. Каримов инъикос ёфтааст.

Ба гурӯҳи шашум рисолаҳои номзадӣ ва докторие мансубанд, ки ба мавзуи таҳқиқоти наздик буда, зимни баррасии диссертатсия аз онҳо истифода бурда шуд [55, с.183], [56, с.188].

Ба гурӯҳи ҳафтум мақолаҳои илмӣ-оммавие, ки дар матбуоти даврӣ нашр гардидаанд, шомил мегарад. Асосан мақолаҳои илмӣ, илмӣ-оммавие, ки дар рӯзномаҳои вилоятӣ ва ҷумҳурияви оид ба фаъолияти муассисаҳои таълимии миёна ва олии вилоят таҳия шудаанд ва ё мақолаҳое, ки дар рӯзномаҳои донишгоҳҳои вилоят нашр шудаанд, мавриди таҳлил қарор дода шуданд [129], [130], [131], [132], [133], [134], [135], [136], [137], [138], [139], [140], [141], [142], [143], [144], [145].

Ба гурӯҳи ҳаштум сомонаҳои расмии интернетӣ мутааллиқанд. Дар ин гурӯҳ маводҳо асосан аз сомонаҳои расмии муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии вилояти Хатлон, хусусан сомонаи расмии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ, Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» Донишгоҳи давлатии Данғара, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва амсоли он, ки пайваста маълумот оид ба дастовардҳои соҳаро дар вилоят нашр намудаанд, истифода гардиданд [157], [158], [159], [160], [161], [162].

Ҳамин тариқ, аз омӯзиш ва баррасии манобеи зикршуда бармеояд, ки масоили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои

соҳибистиқлолии Тоҷикистон то кунун ба таври пурра таҳқиқ нагардида, то ба ҳол дар таърихнигории ватанӣ асари бунёдӣ ва ё рисолаҳои илмии ҷудогона таҳия нашудааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзуъҳои илмӣ.

Диссертатсия дар доираи Нақшаи дурнамои корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ «Омӯзиши таърихи ватанӣ дар замони соҳибистиқлолӣ» барои солҳои 2021-2025 иҷро гардидааст. Ҳамчунин, Барномаи давлатии тайёр кардани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ барои солҳои 2005–2010 (аз 02.10.2010, №475), Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015» (аз 02.11.2007, №529), Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004 2014. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2003, № 508. «Барномаи компютеркунонии соҳаи маорифи кишвар барои солҳои 2003-2007», «Барномаи компютеркунонии соҳаи маориф барои солҳои 2008-2010», ки аз 05.03.2008, №77 мавриди истифода ва омӯзиш қарор дода шуданд.

ТАВСИФИ УМУМИИ КОР

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Мақсади рисолаи мазкур аз таҳлили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ иборат мебошад.

Барои иҷро кардани мақсади гузошташуда, диссертант дар назди худ вазифаҳои зерин мегузорад:

- омӯзиши аҳамияти таъсисёбии донишгоҳҳо дар вилоят ва фароҳам омадани заминаҳои бунёдии тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ;

- таҳлили вазъи моддӣ–техникии донишгоҳҳои вилоят дар ибтидои солҳои соҳибистиқлолӣ;

- ба риштаи пажӯҳиш кашидани оқибатҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ ба соҳаи маорифи вилоят ва хусусан нарасидани омӯзгорон;

- инъикоси кӯшишҳои Пешвои миллат ҷиҳати барқарор намудани соҳаи маорифи вилоят, таъсис додани донишгоҳҳо, фароҳам овардани заминаҳои моддӣ – техникӣ, ҳалли проблемаи нарасидани омӯзгорон дар вилоят ва ғайраҳо;

- таҳқиқ ва таҳлили ҳолати саҳмгузории Муассисаҳои таҳсилоти олии вилоят дар самти омодасозии кадрҳои омӯзгорӣ барои муассисаҳои таҳсилотии вилояти Хатлон;

- мавриди баррасӣ қарор додани сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба рушди маориф, хусусан бартараф намудани проблемаҳои нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар сераҳолитарин минтақаи ҷумҳурӣ – вилояти Хатлон;

- таҳлили пурраи раванди омодасозии мутахассисони соҳаи омӯзгории вилоят, мушкилоти ҷойдошта ва марҳила ба марҳила рушд додани соҳаи маориф дар вилоят;

- таҳлил ва омӯзиши марҳалаҳои асосии таърихии рушди соҳаи маориф дар асоси маводи бойгонии вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ;

Объекти таҳқиқ. Объекти тадқиқоти мазкурро раванди тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои истиқлолият ташкил медиҳад.

Предмети таҳқиқ. Дар доираи объекти тадқиқот, предмети таҳлили илмиро даврaҳои ташаккул ва инкишофи муассисаҳои таҳсилоти олии касбии вилоят ва нақши онҳо дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ ташкил медиҳад.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ се марҳиларо фаро гирифта, интихоби мавзуъ, ҷамъоварии маводи илмӣ, омӯзиши матбуоти даврӣ, гирдоварии сарчашмаҳо, таҳияи дархостномаҳо ба вазорату идораҳои дахлдор барои тартиб додани ҷадвалҳои қиёсӣ, таълифи мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда, супоридани имтиҳонҳои номзадӣ ва гузаронидани пешдифои рисола дар кафедраи тахассусиро дар бар мегирад.

Марҳилаи аввал солҳои 2019-2022-ро фаро гирифта, дар ин давра интихоби мавзуъ ва ҷамъоварии маводи илмӣ сурат гирифтааст;

Марҳилаи дуюм солҳои 2022-2024-ро фаро гирифта, дар ин давра таълифи мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда, маърӯза дар конфронсҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ сурат гирифта, дар охири ин марҳила ду боби аввали рисола ҷамъбаст гардидааст;

Марҳилаи сеюм солҳои 2024-2026-ро фаро гирифта, дар ин давра рисола пурра ҷамъбаст гардида, имтиҳонҳои тахассусӣ супорида шуда, пешдифои он дар кафедраи тахассусӣ гузаронида шудааст.

Давраи таҳқиқ солҳои 1991-2021 ва макони таҳқиқ вилояти Хатлон мебошад.

Асосҳои назариявии таҳқиқот. Аҳамияти назариявии таҳқиқоти мазкур дар он аст, ки дар рафти он маълумоти зиёд роҷеъ ба таърихи рушди таҳсилоти олӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои 1991-2021, ки то ҳол ба таври комплексиву маҷмӯӣ мавриди баррасӣ қарор нагирифта буд, дар шакли диссертатсия ба тасвиб расонида шуданд. Ҳамчунин, рисолаи мазкур

аҳамияти методологӣ дорад, ки барои таҳқиқоти минбаъда роҳҳои таҳқиқ ва усулҳои корро нишон медиҳад.

Навгониҳои илмии таҳқиқот. Дар мавзуи мазкур бори аввал раванди тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ, ки яке аз сераҳолитарин минтақаи кишвар маҳсуб меёбад мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Дар рафти пажуиш душвориҳо ва комёбиҳои соҳаи маориф дар давраи мавриди назар омӯхташуда, аҳаммияти бештар зоҳир гардидааст. дар рисола бори аввал таърихи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ (1991–2021) ба таври мукаммал ва низомнок таҳқиқ гардидааст.

Навоварии таҳқиқот аз ҷанбаҳои зерин иборат мебошад:

1. Навгонии назариявӣ:

- Давраҳои асосии рушди низоми тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон муайян ва асоснок карда шудаанд (масалан: давраи таназзул ва оқибатҳои ҷанги шаҳрвандӣ; давраи барқарорсозӣ; давраи рушди институтсионалӣ ва таъсиси донишгоҳҳо; давраи татбиқи стратегияҳо ва барномаҳои давлатӣ).
- Омилҳои иқтисодӣ-иҷтимоии таъсисёбии муассисаҳои таҳсилоти олӣ дар вилоят ва нақши онҳо дар ҳалли проблемаи норасоии кадрҳои омӯзгорӣ ошкор ва системанок гардидаанд.
- Таъсири ҷанги шаҳрвандӣ ба соҳаи маорифи вилоят ҳамчун омили асосии норасоии кадрҳо ба таври илмӣ асоснок шудааст.
- Консепсияи «таърихнигории таърихи тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар Хатлон» ташаккул ёфта, дастовардҳои олимони соҳа ва кори онҳо ҷамъбаст шудааст.

2. Навгонии методологӣ:

- Дар таҳқиқот равиши муқоисавӣ-таърихӣ ва давразамонӣ (периодизатсия) истифода шуда, вазъи маориф дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ ва солҳои баъди он (хусусан аз соли 2000 инҷониб) муқоиса карда шудааст.
- Маводи бойгонӣ, ҳуҷҷатҳои расмии давлатӣ, омори соҳа ва сарчашмаҳои таърихӣ ба таври комплексӣ ба гардиши илмӣ ворид карда шудаанд.
- Меъёрҳои арзёбии самаранокии низоми тайёркунии кадрҳо (шумораи мутахассисон, таъмини мактабҳо бо омӯзгор, сатҳи заминаи моддӣ-техникӣ) пешниҳод гардидаанд.

3. Навгонии амалӣ:

- Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд дар таҳияи стратегия ва барномаҳои давлатии рушди маориф, сиёсати кадрӣ ва банақшагирии қабул ба факултетҳои омӯзгорӣ истифода шаванд.
- Маводи рисола дар курсҳои таърихи маорифи Тоҷикистон, таърихи халқи тоҷик, педагогика ва курсҳои махсус барои донишҷӯёну магистрантон ва дар таълифи китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ татбиқ мешавад.
- Тавсияҳо оид ба беҳтар кардани шароити кории устодон ва таҳкими заминаи моддӣ-техникии донишгоҳҳои вилоят таҳия гардидаанд.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

1.Бар асари ҷанги шаҳрвандӣ соҳаи маорифи кишвар зарари ҷиддӣ дида, шароити моддӣ–техникии муассисаҳои таълимӣ хеле хароб гардид. Ҳамзамон, чунин вазъият боиси тарки касби худ намудани қисме аз омӯзгорони ботаҷрибаи вилоят гардид. Аз ин лиҳоз, ошкор гардидааст, ки яке аз мушкилоти асосии маорифи вилоят нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ ба шумор мерафт.

2. Дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ новобаста аз вазъияти мураккаби баамаломада, ҳукумати мамлакат, пеш аз ҳама Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ба инобат гирифтани аҳаммияти матлаби болозикр ба соҳаи маориф, хусусан вилояти мазкур рӯй оварда, бо мақсади баровардани соҳа аз вазъияти душвор тамоми имкониятҳо ва воситаҳои дохилию хориҷиро истифода намуданд. Ба авзои нобасомони солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, асоснок карда шудааст, ки дар мамлакат қабули як зумра қарору қонунҳо, барнома ва стратегияҳои давлатӣ вобаста ба рушди соҳаи маориф ва рафъи камбудиҳои ҷойдошта амалӣ карда шуданд.

3. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зери сиёсати Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар солҳои аввали истиқлолият муҳиммияти таъсиси донишгоҳҳоро дар вилояти Хатлон дарк намуда буданд. Аз тарафи дигар бар асари ҷанги шаҳрвандӣ, ки боиси афзоиш ёфтани проблемаи нарасидани омӯзгорон дар вилоят гардид, зарурати таъсис додани донишгоҳҳоро бештар менамуд. Аз ин лиҳоз, собит шудааст, ки ба шароити душвори солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, Сарвари давлат ба таъсис додани донишгоҳҳо ва ё ин ки ба табдил додани баъзе аз донишкадаҳо ба донишгоҳҳо иқдом намуда, ҷиҳати боз ҳам беҳтар намудани заминаҳои моддӣ – техникии донишгоҳҳо кӯшишҳои пайваста анҷом доданд.

4. Дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ, бо ташаббус ва дастгириҳои Пешвои миллат заминаҳои моддӣ – техникии донишгоҳҳои вилоят мустаҳкам гардида, оҳиста – оҳиста ба яке аз боргоҳҳои бузурги илму маърифат ва

марказҳои маъруфи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ табдил ёфтанд. Исбот карда шудааст, ки дар давоми солҳои истиқлоли давлатӣ донишгоҳҳо дар вилоят барои рушди соҳаи маориф ва махсусан барои омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ саҳми арзандаи худро гузоштаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳамияти назариявии тадқиқоти мазкур дар он аст, ки дар рафти он маълумотҳои таърихӣ доир ба тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон, ки то ба ин дам таҳқиқ нашуданд, ҷамъоварӣ гардида, дар шакли рисолаи мукаммали илмӣ ба тасвиб расонида шуданд ва тамоми ҷанбаҳои ин мавзӯъ дар асоси факту далелҳои исботшуда муайян гардиданд. Инчунин рисолаи мазкур барои тадқиқотҳои минбаъда дар самти таърихи соҳаи маорифи вилоят аҳамияти методологӣ дорад, зеро дар он роҳ ва усулҳои таҳқиқ ва таҳлил пурра инъикоси худро пайдо намуданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти рисола дар он зоҳир мегардад, ки он ҳамчун маводи таълимӣ ва илмӣ барои тадқиқотҳои соҳаи таърихи ватанӣ истифода шавад. Инчунин рисолаи мазкур ҳамчун маводи дарсӣ омӯзиши таърихи ташаккули соҳаи маориф, пеш аз ҳама омода гардидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлонро инъикос намуда, дурнамои рушди ин соҳаро пешбинӣ мекунад.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки баррасиҳои илмӣ ва хулосаҳои муаллиф роҷеъ ба масъалаи рушди таҳсилоти олӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои 1991-2021 дар заминаи таҳлили амиқи адабиёти илмӣ ва бо такя ба асосҳои таърихнигорӣ таҳия гардида, барои ғанӣ гардидани маводи илмии соҳаи таърих мусоидат менамояд. Инчунин, муаллиф дар заминаи таҳлилҳои илмӣ-назариявӣ, мутобиқ ба натиҷагириҳо, хулосаҳои амалии соҳаи таърихро бо мақсади баррасии рушди таҳсилоти олӣ дар давраи соҳибистиқлолӣ пешниҳод намуда, тавсияҳои амалии худро манзур намудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур ба бандҳои 1, 2, 6 шиносномаи ихтисоси 6.1. - Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) мутобиқат менамояд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки дар рафти таҳқиқот аз маводи бойгонӣ, сарчашмаҳо, маводи оморӣ, ҳисоботҳои ҳарсолаи муассисаҳои олии вилоят, инчунин асноди дигар муассисаҳои марбут ба соҳаи маориф ва асарҳои муҳаққиқон истифода гардида, масоили омодакунии кадрҳои омузгорӣ дар вилояти Хатлон дар замони истиқлолият баррасӣ гардидааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар маҷлиси кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ мавриди муҳокима қарор гирифт ва барои дифоъ пешниҳод шудааст (протокол аз 29.06.2026, №11).

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои асосии рисолаи диссертатсионӣ дар 14 интишороти муаллиф инъикос шудаанд, ки аз онҳо 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризашавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 9 мақола дар маводи конференсияҳои ҷумҳуриявӣ дарҷ гардидаанд. Ҳамаи ин мақолаҳо ба мавзуи таҳқиқотӣ дахл доранд, ки муҳтавои асосии диссертатсия ва автореферatro инъикос мекунанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва замимаҳо иборат аст. Дар муқаддима хусусияти умумии кори диссертатсионӣ пешниҳод гардида, интихоб ва мубрамияти мавзуъ, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои назариявӣ-методологӣ, навгонии илмӣ ва аҳамияти амалии тадқиқот асоснок карда шуда, манбаъҳо ва дараҷаи омӯхташавии мавзуъ таҳлил гардидааст.Ҳаҷми умумии рисола 196 саҳифаи матни компютериро ташкил медиҳад, ки бо истифода аз барномаи Microsoft Word ҳуруфчинӣ шудааст. Рисола 24 ҷадвал, 13 диаграммаро дар бар мегирад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 185 номгӯй иборат аст.

МАҲТАВОИ МУХТАСАРИ ДИССЕРТАТСИЯ

Боби аввали диссертатсия «**Амалисозии сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба рушди соҳаи маориф дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ»** унвон карда шуда, ба масъалаҳои асосии амалигардонии сиёсати Ҳукумати мамлакат дар соҳаи маориф бахшида мешавад**.**

Ин боби диссертатсия маълумоти умумиро доир ба вазъ ва ҳолати соҳаи маориф дар давраи пасошуравиро фарогир аст. Зербоби аввал дар асоси сарчашмаҳои мухталиф, аз ҷумла санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии самти маориф ва илм, Пайёмҳо, суханрониҳо ва баромадҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон гирдоварӣ карда шудааст, ки мазмуни онро аз нигоҳи илмӣ ғанӣ мегардонад.

Мушкилоти асосӣ дар нарасидани омӯзгорон, набудани шароити мусоиди моддӣ-техникӣ дар макотиби миёна ва олии ҷумҳурӣ, пеш аз ҳама вилоят маҳсуб меёфт. Танҳо дар солҳои 1992-1994 беш аз 25 ҳазор нафар омӯзгорони ботаҷриба ҷумҳуриро тарк карданд, ки ба ҷойи онҳо 30 ҳазор нафар хатмкардагони мактабҳои миёнаи умумӣ ва касбӣ ба кор ҷалб карда

шуданд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон вазъи ба амал омадаро ба эътибор гирифта, 11 октябри соли 1996 «Дар бораи беҳдошти шароити коммуналии омӯзгорон» қарор қабул намуд. Аз ин лиҳоз, таъмини шароити хуби корӣ, беҳтар намудани ҳолати моддӣ-техникии муассисаҳо аз вазифаҳои муҳим дар назди Ҳукумати мамлакат ба ҳисоб мерафт. Новобаста аз авзои мураккаби солҳои ҷанги шаҳрвандӣ, Сарвари давлат кӯшиш менамуданд, ки то хурдтарин имкониятро ҷиҳати рушди соҳаи маориф истифода намоянд. Мусаллам аст, ки рушди ҳамаҷонибаи тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат танҳо баъд аз солҳои 2000-ум оғоз гардид, аммо новобаста ба он дар давраҳои нооромии ҷанги шаҳрвандӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кӯшиш намуданд, ки зина ба зина музди меҳнати омӯзгоронро баланд бардорад ва шароити моддӣ техникии муассисаҳоро беҳтар намояд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари дигар паҳлуҳои соҳаи маориф, маблағгузориро аз ҳисоби буҷети давлатӣ ба ин соҳа сол ба сол афзоиш медод. Чунончӣ соли 2000-ум аз ҳисоби буҷети давлатӣ барои хароҷотҳои соҳаи маориф 42 млн. сомонӣ, соли 2003 ин маблағ ба 116 млн. сомонӣ, соли 2004 бошад 190 млн., дар соли 2005 ба 268 миллион ва дар соли 2006 ба 336 миллион сомонӣ расонида шуд. Агар мо маблағи буҷавии ба соҳаи маориф ҷудошудаи Ҳукумати Ҷумҳуриро ба соли 2000 –ум муқоиса намоем, маълум мегардад, ки маблағҳои буҷетии то соли 2006 ба соҳаи маориф ҷудошуда нисбат ба соли 2000-ум 7 маротиба зиёд мебошад.

Сол ба сол ҳаҷми маблағҳо нисбат ба соҳаи мориф зиёд мешавад. Масалан, агар дар соли 2005 қисми хароҷоти буҷет 33%-ро ташкил кунад, хароҷоти соҳаи маориф 45%-ро ташкил медод. Маблағҳои ҷудошуда асосан барои рушди ҳамаҷонибаи соҳаи маориф, хусусан таъмиру тақдид ва сохтмони мактабҳо равона карда мешуд.

Рушди соҳаи маориф, пеш аз ҳама, ба маблағгузории соҳа вобаста мебошад. Дар солҳои охир маблағгузории соҳаи маориф ба таври назаррас афзоиш ёфта, дар соли 2008 ба 691,2 миллион сомонӣ расид, ки ин ба 4,7%-и маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ баробар мебошад ва он нисбат ба соли 2007-ум 26% зиёд аст. Буҷети соҳаи маориф дар 5 соли охир зиёда аз 4 маротиба афзуда, соли 2009 ба 1 миллиарду 139 миллиону 446 ҳазор сомонӣ баробар шуд, ки ин нишондиҳанда ба рушди соҳаи маориф, тарбияи насли навраси дорои тафаккури солим ва ҳамаҷониба инкишофёфта заминаи бунёдӣ мебошад[46, с.27].

Ҳукумати мамлакат омили муҳимми рушди соҳаи маорифро дар зиёд намудани ҳаҷми маблағгузорӣ медонист ва бинобар ин ба ин самт ҳамасола маблағҳои зиёд ҷудо мекард. Тавре аз маълумоти оморӣ бармеояд, дар

солҳои охир маблағгузории соҳаи маориф ба таври назаррас афзоиш ёфта, дар соли 2010 ба 1068 миллион сомонӣ расид, ки ин ба 4,7 %-и маҷмуи маҳсулоти дохилӣ баробар мебошад.

Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ баробари ба даст омадани нахустин имкониятҳо Ҳукумати мамлакат ҷиҳати беҳтар намудани сатҳу сифати таълим дар макотиби миёна ва олии кишвар, хусусан хубтару беҳтар намудани шароити моддӣ - техникӣ диққати махсус зоҳир менамуд.

Соли 1992 ба соҳаи маориф 6975,6 миллион рубли русӣ ҷудо карда шуда бошад ва ҳиссаи он дар хароҷоти буҷети давлатӣ 18,6% ва дар ММД (маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ)-и мамлакат 10,8%-ро ташкил диҳад, пас дар соли 2005 ҳаҷми маблағгузорӣ ба 250 миллион расид. Ҳиссаи он дар буҷети давлатӣ 19,4% ва дар ММД-и кишвар 3,5%-ро ташкил дод [46,с.28], ки аз ин ҳама дастгириҳои Ҳукумат донишгоҳҳои вилоят низ бархӯрдор буданд ва дар пайи ин иқдомҳо рӯз аз рӯз шароити моддӣ- техникиашон беҳтар мегардид.

Ғайр аз ин иқдоми навбатии Ҳукумати ҷумҳурӣ ҷиҳати беҳтар намудани шароити моддию техникии макотиби олии кишвар ба ҳисоб мерафт, ки дар пайи ин иқдомот тибқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.12.2002, № 502 «Барномаи компютеркунонии соҳаи маорифи кишвар барои солҳои 2003-2007», инчунин «Барномаи компютеркунонии соҳаи маориф барои солҳои 2008-2010», ки аз 05.03.2008, №77 қабул гардиданд [46, с.27]. Иқдомҳои дигари ҳукумати кишвар, яъне қабул гардидани барномаҳои давлатӣ, аз ҷумла, «Дар бораи соли маориф ва фарҳанги техникӣ эълон намудани соли 2010» ва «Дар бораи барномаи давлатии компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2011-2015» низ омили муҳимми беҳтар гардидани шароити моддӣ–техникии донишгоҳҳои вилоят гардиданд» [138].

Бояд қайд кард, ки новобаста аз афзоиш ёфтани донишҷӯён ва мавҷуд будани теъдоди 220 нафар кормандони илмӣ, ки аз ин шумора, 5 нафар доктори илм, 1 нафар номзади илм,1 нафар доктори фахрӣ, 5 нафар дорои унвони илмии профессор, 1 нафар узви вобастаи Академияи муҳандисии Тоҷикистон, 1 нафар академики Академияи муҳандисии Тоҷикистон, 90 нафар номзадҳои илм, 70 нафар дотсентон ва боқимонда муаллимони калон ва ассистентон мебошанд, ки Донишгоҳ то ҳол ба омӯзгорони соҳибтаҷриба ниёз дошт. Аз тарафи дигар, набудани шароити мусоиди моддӣ–техникӣ ва бо маоши қонеъкунанда саривақт таъмин нагардидани устодон монеаи асосии рушди потенсиали кадрии муассиса гардид.

Бо дастгириҳои пайвастаи роҳбарияти вилоят ва мамлакат дар даврaи ректории академик Самариддин Каримов дар донишгоҳ соли 1997 маркази

баҳисобгирии математикӣ бо техникаи пуриқтидори ҳисоббарорӣ таҷҳизонида шуд. Дар ин бино кафедраи информатика ҷойгир карда шуда, донишҷӯён ба воситаи мошинаҳои ҳисоббарорию компютерҳо таълим мегирифтанд. Ҳамзамон, 60 синфхона дар се бинои таълимӣ, даҳҳо озмоишгоҳҳо, 20 синфхонаи таълимӣ, се маҷлисгоҳ, ва толори варзишии донишгоҳ, ва китобхона таъмир гардиданд, вале ҳанӯз ҳам шароити мавҷуда роҳбарияти донишгоҳро қонеъ карда наметавонист [85, с.65]. Дар соли мазкур китобхонаи донишгоҳ, ки маҳзани асосии донишомӯзии мутахассисони ояндаро ташкил медод, мавриди таҷдид қарор дода шуд. Лозим ба ёдоварист, ки ҳоло донишгоҳи давлатии Кӯлоб дорои китобхонаи бой буда, дар он китобҳои сиёсӣ, таълимӣ, илмӣ-бадеӣ ва матбуоти даврӣ бо теъдоди 240274 адад дар хизмати устодону донишҷӯён мебошад. Теъдоди адабиёти ҷамъиятию сиёсӣ, 80 000 нусха, бадеӣ 30 000 нусхаро ташкил медиҳад. Теъдоди адабиёти таълимӣ бо забони тоҷикӣ 12 500 нусха, бо забони русӣ 148 000 нусха бо забони дигар халқҳо 9 500 нусхаро ташкил медиҳад.

Гуфтан ба маврид аст, ки дар зарфи 15 соли соҳибистиқлолӣ шароити моддӣ–техникии донишгоҳ беҳтар гардида, акнун китобхонаи донишгоҳ дорои шуъбаи абонемент, китобҳои илмӣ, методӣ, бадеӣ ва 4 толори хониш, дар маҷмуъ теъдоди китобҳояш ба 300 580 нусха, хобгоҳ барои 300 ҷой ва бунгоҳи тиббӣ бо таҷҳизоти лозимӣ, 2 толори варзишӣ, 2 толори фарҳангии замонавӣ, 3 толори лексионӣ ва 4 толори барои гузаронидани ҷаласаҳо мавриди истифода қарор дода шудааст. Донишгоҳ дар ноҳияи зебоманзари Муъминобод дорои лагери истироҳатӣ-истеҳсолӣ ва фароғатии «Истиқлол» мебошад [85, с. 63].

Дар донишгоҳ парки технологӣ ва марказҳои технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, истеъдодҳои ҷавон, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, рушди касбият ва инноватсия амал менамоянд. Донишҷӯён дар синфхонаҳои дорои тахтаҳои электронӣ ва компютерӣ технологияи наву ҳозиразамони иттилоотиро аз бар менамоянд. Компютерҳои донишгоҳ ба шабакаи умумиҷаҳонии Интернет васл гардида, донишҷӯён аз он ройгон ва ба таври густурда истифода менамоянд. Натиҷаи кӯшишҳо ба он оварда расонидааст, ки акнун шумораи беш аз 800 нафар кормандони донишгоҳ соҳиби шароити мусоиди корӣ ва моддӣ–техникӣ мебошанд. Дар ҳоли ҳозир Донишгоҳ бо зиёда аз 50 донишгоҳу донишкадаҳои кишварҳои хориҷӣ, аз ҷумла донишгоҳҳои Федератсияи Россия, Олмон, Испания, Чехия, Белгия, Италия, Англия, ИМА, Белоруссия, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркманистон, Украина, Австрия ва Эрон ҳамкорӣ дорад. Ғайр аз ин, дар асоси 5 лоиҳаи

байналмилалӣ ки донишгоҳҳои Осиёи Марказӣ ва Аврупо низ ба онҳо шомиланд, ҳамкорӣ намуда истодааст.

Солҳои хониши 2013-2014 ва 2014-2015 ҷиҳати боз ҳам мустаҳкам намудани базаи техникии Донишгоҳ воситаҳои техникӣ, амалӣ ва таълимӣ, инчунин дигар техникаву технологияи муосир харидорӣ ва ба истифода дода шуд. Дар натиҷа тамоми синфхонаҳои компютерӣ бо техникаҳои компютерӣ пурра таъмин гардиданд.

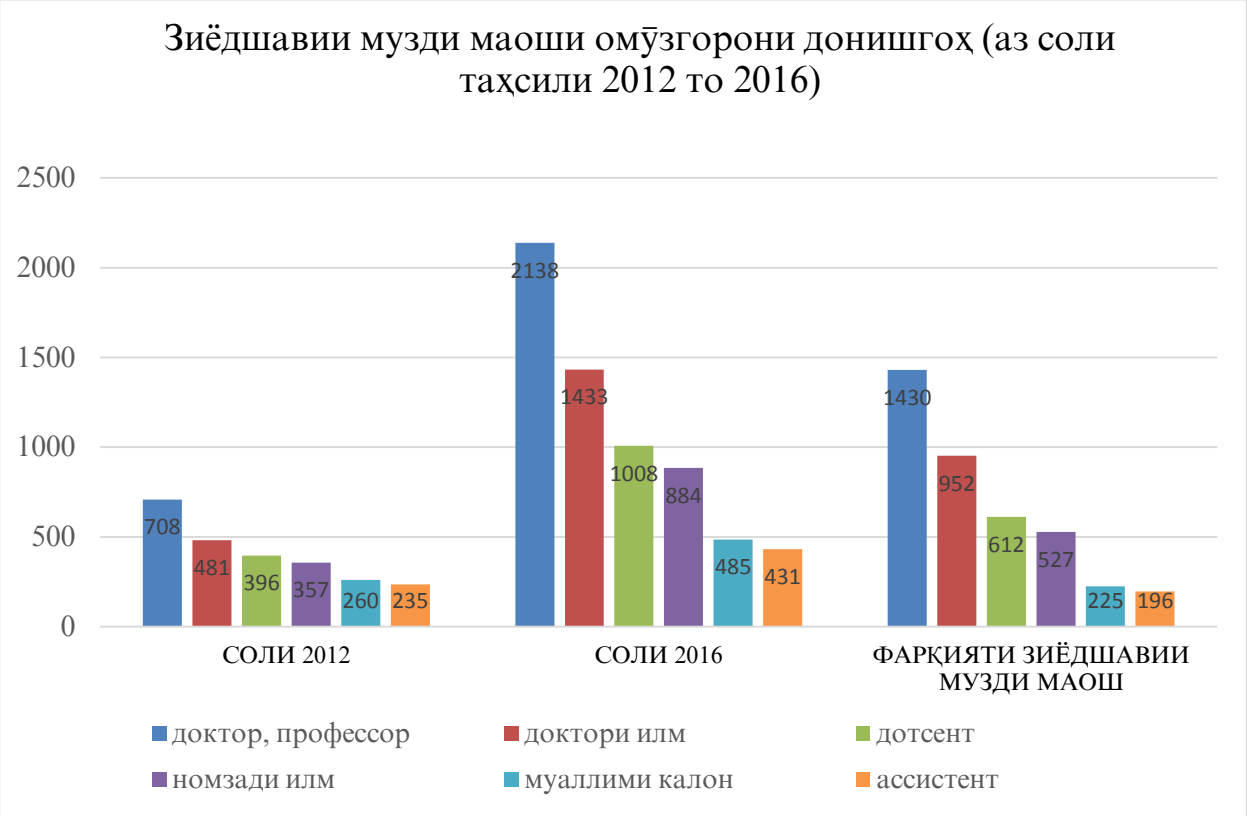
Ҳамзамон, тибқӣ бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ «Шумораи донишҷӯёни Донишгоҳ дар соли хониши 2005-2006-ум бештар аз 6 ҳазору 500 нафарро ташкил медод. Агар дар соли таҳсили 1981-1982 дар донишкада 227-нафар омӯзгорон кор мекарда бошанд, ки аз онҳо танҳо 43 нафарашон номзадҳои илм ва 10-нафарашон дотсентон бошанд, дар соли хониши 2005-2006 шумораи устодону муаллимони донишгоҳ то ба 261-нафар расидааст, ки аз онҳо 10-нафарашон докторони илму профессорон мебошанд. Алҳол дар донишгоҳ 9 факултет ва 29 кафедра амал мекунанд, ки аз рӯи 33 ихтисос мутахассисони дорои маълумоти олиро тайёр мекунанд. Масалан, дар донишгоҳ мутахассисон аз рӯйи ихтисосҳои забон ва адабиёти тоҷик, таърих ва ҳуқуқ, химия, физика, маркетинг, менеҷмент, биология, забон ва адабиёти рус, забони англисӣ, экология, биология ва экология, информатика ва ғайра тайёр намуда, ба истеҳсолот равон мекунад» [22].

Мусаллам аст, ки барои баланд бардоштани сифати таълим ҷиҳати фароҳам овардани шароити созгор, ҳифзи иҷтимоии омӯзгорон, ба фароғату истироҳат фаро гирифтани онҳо бояд чораҳои мушаххас андешида шавад ва тамоми воситаҳоро дар ин самт истифода бояд бурд.

Ҷадвали № 1.3.

Зиёдшавии музди маоши омӯзгорони донишгоҳ (аз соли таҳсили 2012 то 2016)

Музди маоши омӯзгорони донишгоҳ аз соли таҳсили 2012 то соли таҳсили 2016 4-маротиба зиёд шуда, соли таҳсили 2012, 2013 ва соли таҳсили 2015	Доктор, профессор	Доктори илм	дотсент	Номзади илм	Муаллими калон	Ассисетент
Соли 2012	708	481	396	357	260	235
Фарқияти зиёдшави музди маош	1430	952	612	527	225	196
Соли 2016	2138	1433	1008	884	485	431

1 сентябри соли 2015 бо иштироки Саравари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дарси сулҳ дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ баргузор гардида, аз ҷониби Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, 1500 мизу курсӣ, 286 адад компютер, 50 ноутбук, 35 тахтаи электронӣ, 35 проектор, 18 принтер (3х1) ба Донишгоҳ тақдим карда шуд, ки

ба заминаи моддӣ-техникии Донишгоҳ таъсири калон расонд. Инчунин бо мақсади беҳтарнамоии шароити зиндагӣ ва баланд бардоштани сатҳи иҷтимоии кормандон аз ҷониби Пешвои миллат 25 хонаи истиқоматӣ ба кормандони донишгоҳ туҳфа карда шуд [94, с. 157].

Ҷадвали № 1.4.

Заминаҳои модию техникии донишгоҳ дар ҳамаи самтҳои фаъолияти корӣ бо шароитҳои нави замонавӣ таъмин шуда, корҳо пурра ба воситаи техналогияи нави иттилоотӣ рафта истодааст

Компиютер	Принтер	Ноутбук	Сканер-ксерекс
			
577 адад	**104 адад**	**52 адад**	**7 адад**
Проектор		Тахтаи электронӣ	
			
51 адад		**49 адад**	

Маврид ба такрори матлаб аст, ки заминаҳои моддӣ–техникии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб пайваста дар пайи дастгириҳои ҳукумати мамлакат мустаҳкам гардида, сол аз сол шароити моддӣ ва маишии кормандон беҳтар гардидааст. Масалан, соли 2015 70 – солагии донишгоҳ бо иштироки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд карда шуд. Дар ин рӯз бинои нави Донишгоҳ ба истифода дода шуд.

Дастоварди назарраси донишгоҳ дар соли 2020 таъсиси озмоишгоҳи биотехнология ба ҳисоб меравад, ки бо маблағи 1 000 000 сомонӣ сохта ба истифода дода шуд [133, с. 10]. Озмоишгоҳи мазкур бо таҷҳизоти муосир таъмин гардида, барои ташхиси маводи ғизоӣ, омӯзиши микроорганизмҳо, таҳлили таркиби об ва дигар масъалаҳои химиявиву биологӣ ва географӣ нигаронида шуда, барои дар амал иҷро намудани донишҳои назариявии донишҷӯёни факултетҳои биология, химия ва география мусоид мебошад.

Ҳоло донишҷӯёни донишгоҳ дар ин озмоишгоҳ таҷрибаҳо мегузаронанд. Ҳамзамон, бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор лавозимоти техникӣ, технологияи информатсионӣ харидорӣ ва ба мавриди истифода қарор дода шуданд. Хусусан, соли 2022 дар донишгоҳ 571 адад компютер, аз ҷумла 518 адад компютери рӯимизӣ, 53 адад ноутбук, 50 адад тахтаҳои электронӣ ва 55 адад видеопроекторҳо мавриди истифода қарор ёфтанд. Инчунин, дар донишгоҳ 6 синфхонаи компютерӣ бо теъдоди 246 адад компютер ва 5 синфхонаи лингофонӣ бо теъдоди 60 адад компютер фаъолият менамояд. Таносуби миқдори компютерҳо ба миқдори донишҷӯён ба 0,06 баробар аст, яъне ба ҳар 17 нафар донишҷӯ 1 компютер рост меояд. Дар Донишгоҳ 332 адад компютер ба шабакаи интернет пайваст мебошад [25].

Ҷадвали № 1.5.

Таъминоти моддию техникӣ

Миқдори умумии компютерҳо	Синфхонаи компютерӣ	Миқдори компютерҳо дар снфхонаи компютерӣ ва синфхонаҳо	Миқдори компютерҳо дар утоқҳои корӣ	Китобҳои электронӣ	Ба шабакаҳои интернет пайваст	Ба шабакаҳои локалӣ пайваст	Тахтаи электронӣ	Проэкотр	Принтер	Аз шумораи притерҳо Принтерҳои 3/1	Ксерекс	Сканер	Упс	Ноутбук	Шумораи камераҳои назоратӣ
570	13	351	156	15	45	332	49	52	117	40	2	5	179	53	70

Ба муносибати 30 солагии истиқлолият ва бо мақсади боз ҳам беҳтар намудани шароити таҳсил бо дастгирии Ҳукумати мамлакат ва кӯшишҳои роҳбарияти донишгоҳ тамоми синфхонаҳои таълимӣ таҷдиду таъмир ва 2255 адад мизу курсӣ харидорӣ гардид [158].

Ба вазъияти ниҳоят мураккаби солҳои аввали истиқлолият нигоҳ накарда, роҳбарони Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав дар рушди он такя ба дастгириву пуштибониҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рӯшди донишгоҳи мазкур саҳми арзанда гузоштанд. Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ як зумра афроди сарсупурдаи ин боргоҳ дар вазифаҳои пурмасъули ноиби ректор фаъолият намуда, новобаста аз вазъи ногувори солҳои ҷанг дар рушди донишгоҳ нақши калидӣ бозиданд. Баъди таъсиси шӯъбаи Қӯрғонтеппагии Донишгоҳи омӯзгории Душанбе вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ва илм низ таъсис ёфт, ки дар ин вазифа Раҳимов Абдураҳим. (солҳои 1978-1981), Қурбонов Икром (солҳои 1981-1988), Имомназаров Бекназар (солҳои 1988-1991) кор кардаанд. Баъди мустақилияти Донишкада (соли (1991) вазифаҳои ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ва ноиби ректор оид ба илм иҷозат дода шуд. Вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбияро Иброҳимов Савлатшоҳ (солҳои 1991-1992), Салимов Додарак (солҳои 1992-1996) иҷро намудаанд. Соли 1993 мансаби ноиби ректор оид ба тарбия низ таъсис дода шуд, ки ин вазифаро саромӯзгор Мусофир Ҳакимов иҷро мекард. Аз моҳи январи соли 1996 вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ба души н.и.п., дотсент Абдураҳимов Қудратулло гузошта шуд, ки то ҳол ин вазифаро иҷро карда меояд [28].

Бо мурури замон донишгоҳ бо дастгириҳои пайвастаи ҳукумати мамлакат инкишоф ёфта, зина ба зина ҳолати моддӣ–техникии он беҳтар мегардид. Донишгоҳи мазкур, ки дар яке аз минтақаҳои сераҳолитарини кишвар ҷойгир буд, зарурати ҳарчӣ зудтар рушд додани он дар назди роҳбарияти олии ҷумҳурӣ зиёд мешуд. Ба муҷарради бартараф гардидани ҷанг дар кишвар, фароҳам омадани ҳаёти осоишта ва беҳтар гардидани вазъи моддӣ–техникӣ яку якбора шумораи донишҷӯёни донишгоҳ ба маротиб меафзуд.

Ҷадвали № 1.6.

афзоиши миқдори донишҷӯёни донишгоҳ дар солҳои 1978-1998

№	*Солҳо ва факултаҳо*	*Омӯзгори*	*Физика*	*Математика*	*Технологияи соҳибкорӣ*	*Заб ва адабиёт*	*Заб.ад.рус*	*Заб.хориҷӣ*	*Химия биология*	*Таърихи ҳуқуқ*	*Тибби*	*Иқтисодӣ*	*АСТИ (АСУ)*	*Ҷамъ дар донишгоҳ*
1.	*197*	*75*	*47*	*94*	-	-	*132*	-	-	-	-	-	-	*348*

	8													
2.	1979	58	41	141	-	-	155	-	-	-	-	-	-	387
3.	1980	50	65	119	-	-	162	-	-	-	-	-	-	396
4.	1981	50	71	145	-	-	162	-	-	-	-	-	-	428
5.	1982	50	75	150	-	-	175	-	-	-	-	-	-	450
6.	1983	50	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	444
7.	1984	69	75	150	-	-	150	-	-	-	-	-	-	414
8.	1985	100	43	123	-	-	148	-	-	-	-	-	-	450
9.	1986	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
10.	1987	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
11.	1988	104	76	128	-	-	150	-	-	-	-	-	-	458
12.	1989	150	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	500
13.	1990	152	102	127	52	54	104	-	-	-	-	-	-	591
14.	1991	180	75	101	50	77	-	-	-	-	-	-	-	483
15.	1992	177	74	100	51	79	-	-	-	-	-	-	-	481
16.	1993	151	75	100	50	75	-	25	-	-	100	52	-	628
17.	1994	150	75	100	50	75	-	50	50	-	75	95	-	720
18.	1995	121	83	139	79	75	-	114	69	-	-	-	-	673
19.	1996	57	53	93	73	58	-	95	34	-	-	51	-	514
20.	1997	102	54	81	60	79	-	101	55	28	-	50	42	652
21.	1998	108	26	104	105	72	-	92	51	29	-	121	29	737

Тавре Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намуданд, «барои расидан

ба стандартҳои ҷаҳонӣ мо бояд пеш аз ҳама заминаҳои моддию техникии таълимро пурқувват намоем» [1]. Маҳз ба хотири амалисозии дастури Пешвои миллат таваҷҷуҳи махсус ба соҳаи маориф, макотиби таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олӣ равона карда шуд. Пеш аз ҳама Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав низ аз ин таваҷҷуҳ дар канор намонда, зина ба зина биноҳои таълимии он азнавсозӣ ва таъмиру таҷдид мегардид. Барномаи компютеркунонии муассисаҳо ба донишгоҳ такони ҷиддӣ расонида, дар як давраи кӯтоҳ бо компютерҳо, принтерҳо, тахтаҳои электронӣ ва дигар таҷҳизоти лозимӣ таъмин мегардад.

Воқеан ҳам, барои донишгоҳи навтаъсис ҷиҳозонидани синфхонаҳо бо васоити таълимию техникӣ, таъмиру тармим намудани биноҳои таълимию маъмурӣ басо муҳим буд. Бо дарки ҳамин матлуб аз рӯзҳои нахусти таъсиси ин боргоҳи маърифат роҳбарияти донишгоҳ бо дастгирии пайвастаи Ҳукумати кишвар дар пайи ободии донишгоҳ, пеш аз ҳама мустаҳкам намудани пояҳои моддӣ–техникии он кӯшишҳои зиёд анҷом додаанд. Маҳз натиҷаи ҳамин кӯшишҳо имкон дод, ки барои донишҷӯён бинои чорошёнаи 270-ҳуҷрадор дар шафати бинои таълимии факултети физика ба истифода дода шуд. Баъди афзоиши миқдори умумии Донишҷӯён ва кушодани шуъбаҳо, факултаҳои нав дар хиёбони Дустии халқҳо бинои таълимӣ барои 1500 донишҷӯ қомат афрохт, ки дар он саҳми умури хоҷагии донишгоҳ калон аст [158].

Ҷадвали №2.2.1.

Афзоиши хатмкунандагони Донишгоҳ, солҳои 1982-1998

№	***Соли хатм***	***Миқдори хатмкунандагон***
1.	Соли 1982	74-нафар
2.	Соли 1983	340-нафар
3.	Соли 1984	307-нафар
4.	Соли 1985	348-нафар
5.	Соли 1986	360-нафар
6.	Соли 1987	291-нафар
7.	Соли 1988	199-нафар
8.	Соли 1989	398-нафар
9.	Соли 1990	357-нафар
10.	Соли 1991	415-нафар
11.	Соли 1992	440-нафар

12.	Соли 1993	457-нафар
13.	Соли 1994	314-нафар
14.	Соли 1995	311-нафар
15.	Соли 1996	210-нафар
16.	Соли 1997	246-нафар
17.	Соли 1998	393-нафар
Ҷамъ дар донишгоҳ		5490-нафар

Аз соли 1997 китобхона ва кори китобдорӣ низ хеле равнақу ривоҷ ёфт. Соли 2003 миқдори китобҳои илмӣ, таълимӣ, бадеӣ, даврӣ, методӣ ба 110173 нусха расид. Имрӯз китобхона дорои захираи бузургест аз ҳисоби китобҳои илмӣ, таълимӣ ва теъдоди умумии он ба 127008 нусха мерасад.

Китобхона дорои ду толори қироатӣ бо 200 ҷойи нишаст ва шаш шуъба, аз ҷумла шуъбаи таълимӣ, шуъбаи бадеӣ, шуъбаи дар факултаи филология буда, шуъбаи китобҳои дар толори қироатӣ буда, шуъбаи захираву замимаи ҳифозати китобҳо, шуъбаи фонди тиллоии китобҳои СОРОС, ки аз китобҳои ҳадя иборат аст, мебошад. «Ин китобҳо бештар ба соҳаҳои таърих, муносибатҳои дипломатӣ, сиёсатшиносӣ, журналистика, иқтисод, фалсафа, равоншиносӣ, сотсиология, ҳуқуқ, маданиятшиносиву табиатшиносӣ ва энсиклопедияи Оксфорд дар соҳаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ тааллуқ дошта, 3776 ададро ташкил медиҳанд» [159].

Имрӯз китобхона бо муассисаю ташкилотҳои байналмилалӣ робитаи зич дорад. Оҷонси иттилоотии рушди Осиё-КАДА солҳои 2000-2002 ба маблағи 4000 сомонӣ 1617 нусха китоб, Донишкадаи ҷомеаи кушода 1080 нусха китоб соли 2003, 225 нусха соли 2004, 400 нусха соли 2005, 500 нусха соли 2006 китоб туҳфа намудаанд. Ба китобхона китобҳои илмию таълимӣ, дар соҳаҳои МЭҲ, ҳуқуқ, забони англисӣ, забони тоҷикӣ, технология ва соҳибкорӣ, журналистика, муҳофизати табиат, ки донишгоҳ ба онҳо эҳтиёҷ дорад, бештар дастрас мегарданд.

Солҳои 2012 – 2015 низ давраи рушди донишгоҳ ба ҳисоб меравад. Бо беҳтар гардидани шароити моддию техникӣ шумораи донишомӯзон дар донишгоҳ дар солҳои мазкур афзоиш ёфтааст**.**

Дастгириҳои пайвастаи Сарвари давлат имконият фароҳаи оварда, ки алакай дар арафаи 30-солагии Истиқлолият ин боргоҳи илму маърифат ба яке аз марказҳои маъруфи мамлакат табдил ёфтааст. Айни замон дар донишгоҳ беш аз 649 адад компютер, 105 тахтаи электронӣ, 134 адад принтер, 70 адад экран, аз ҷумла 6 адад дастгоҳи бузургҳаҷм барои формати А-3, 4 адад сервер ва 3 адад сканери махсус барои коркард ва санҷиши тестҳо

мавҷуд мебошад. Донишгоҳ ба воситаи кабели нурӣ бо шабакаи байналмилалии интернет васл шудааст. Инчунин дар китобхонаи электронии донишгоҳ, ки бо компютерҳои навтарин таъмин карда шудааст, технологияи WiFi (интернети бесим) мавриди истфодаи васеъ қарор дорад [154].

Донишгоҳ дорои 5 бинои таълимӣ, 2 хобгоҳ, масоҳати умумиашон 5967, 8 м. кв. майдон 4100 м.кв. ташкил мекунад. Дар Донишгоҳ зиёда аз 100 синфхонаи таълимӣ, 35 кошонаи таълимӣ, 15 озмоишгоҳ амал менамояд. Инчунин, дар Донишгоҳ ду озмоишгоҳи компютери дар ҳудуди 33 адад бо тамғаҳои «Ямаха» ва «Корвет» ба донишҷӯён хизмат мерасонад, ки дар ин мавриД, хусусан оид ба шуъбаҳо, факултаҳо, созмонҳои ҷамъиятӣ ва умуман сохтори донишгоҳ ба таври мушаххас меистем [154, с. 2].

Ғайр аз ин, чандин синфхонаҳои таълимӣ, синфхонаҳои компютерӣ ва китобхонаҳои электронӣ ва тахтаҳои электронӣ таъмин гардида, инчунин дар 12 факултаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав синфхонаҳои компютерӣ таъсис дода шудааст, ки бо тахтаҳои электронӣ ва компютерҳо таъмин мебошанд. Дар маҷмуъ 370 адад компютер, 100 адад тахтаи электронӣ ва проектор мавҷуд аст, ки мавриди истифодаи устодону донишҷӯён қарор доранд. Имрӯзҳо қариб тамоми синфхонаҳои компютерӣ, маҷлисгоҳҳо ва дигар толорҳои Донишгоҳ бо тахтаҳои электронӣ, проекторҳо ва дигар таҷҳизоти зарурӣ таъмин мебошанд [154, с. 3].

Ҳамин тавр, донишгоҳи мазкур дар як давраи басо ҳассоси таърихӣ аз шуъба ба донишкада ва сипас ба донишгоҳ табдил ёфта, новобаста аз давраи вазъи душвори ҷанги шаҳрвандӣ фаъолияташро қатъ накарда, зина ба зина ташаккул ёфт ва имрӯз дар мамлакат дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ саҳми арзанда гузошта истодааст.

Раванди таълим дар донишгоҳи мазкур бо технологияи нави ҳозиразамон таъмин мебошад. Аз ҷумла, он дорои 344 адад компютер буда, ҳамаи онҳо фаъол мебошанд. Ҷиҳати таълими донишҷӯён 11 адад синфхонаҳои компютерӣ, 2 адад синфхонаи лингофонӣ, 15 адад озмоишгоҳҳои тахассусӣ фаъолият намуда, дар 38 синфхона ва озмоишгоҳ тахтаҳои электронӣ ва видеопроектҳо мавҷуданд, дар раванди таълим васеъ истифода бурда мешаванд. Инчунин 179 компютери донишгоҳ бо шабакаи интернет пайваст мебошад, ки 136 адади он дар синфхонаҳои компютерӣ мебошанд.

Масоҳати умумии донишгоҳ 42918 м^2 дар бар гирифта, он дар шакли маҷмааи таълимӣ бунёд гаштааст. Ғайр аз бинои таълимӣ, донишгоҳ дорои ду хобгоҳи 9 ошёна барои донишҷӯён бо 1000 ҷойи хоб, 3 бинои истиқоматии 5 ошёна барои омӯзгорон бо 60 ҳуҷра, толори фарҳангӣ бо 530 ҷойи нишаст,

толори варзишӣ, китобхона бо 650 ҳазор адад китоб ва дигар иншооти ёрирасон мебошад. Раёсати донишгоҳ ҷиҳати боз ҳам беҳтар ба роҳ мондани таҳсил ва муҳайё намудани шароитҳои зарурӣ чорандешӣ намуда истодааст. Миқдори умумии синфхонаҳои таълимии он 115 адад ва ҷойи нишаст бошад, 6146 ададро барои донишҷӯён дар бар мегирад [157].

Боби дуюми диссертатсия ба масъалаи нақши муассисаҳои таҳсилоти олии вилояти Хатлон дар омода намудани кадрҳои педагогии замони истиқлол бахшида шудаас. Ин боби диссертатсия «Нақши муассисаҳои таълимии олии касбии вилояти Хатлон дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар солҳои соҳибистиқлолӣ» номгузорӣ карда шудааст. Дар ин боб доир ба ҳолати омодакунии кадрҳои педагогӣ дар ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рудакӣ маълумоти муфассал гирдоварӣ гардидааст. Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар давраи фаъолияти худ шумораи донишҷӯёнро аз 48 нафар то 10 ҳазор нафар расондааст. Дар ибтидо шумораи муаллимон 9 нафар буда, айни ҳол 588 нафарро дар бар мегирад. Миқдори кормандони унвондор аз 5 номзади илмӣ ба 130 номзади илм ва профессорону докторон ба 29 нафар расид [131, с.3].

Дар донишгоҳ 10 факулта, 20 кафедра аз рӯйи 55 ихтисос ва бо теъдоди 10 ҳазор донишҷӯ фаъолият мекунанд, ки барои соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқи мамлакат мутахассис тайёр мекунанд. Тавре қайд гардид, дар донишгоҳ 285 нафар омӯзгорон ба таълиму тарбияи донишҷӯён машғуланд, ки аз ин шумора 11 нафарашон доктори илм, 11 нафарашон профессор, 96 нафар дотсент, 102 нафар муаллими калон, 367 нафар ассистент мебошанд. Як нафар корманди ин донишгоҳ Арбоби илму техникаи Тоҷикистон С.К. Каримов академики Академияи муҳандисии Федератсияи Россия мебошад.

Дастпарварони ин донишгоҳ дар соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқи ҷумҳурӣ хизматҳои арзанда анҷом додаанд, ки дар соҳаҳои гуногун фаъолияти пурсамар доранд. Чунин олимони маъруфи кишвар, ки узви вобастаи АМИТ мебошанд, Абдураҳмон Маҳмадов, Маъруф Раҷабӣ, Маҳмуд Абдуллоев, Абдулло Раҳимов, Иноят Арабов, Раҳмат Акбаров, Рустам Салимов, Абдулло Табаров, Абдулҳамид Нозимов, Махфират Хидирова, Искандар Икромов, Ҷумъа Шарифов, Нуралӣ Солеҳов, Абдулҳамид Паҳлавонов ва дигарон маҳз шоигирдони ҳамин даргоҳ буданд. Инчунин, шоирону нависандон, ба монанди Ҳақназар Ғоиб, Ашур Сафар, Сафармуҳаммад Айюбӣ, Муҳаммад Ғоиб, Саидҷон Ҳакимзода, Абулҳай Қодирӣ, Саид Раҳим, Сафар Амирхон, Карим Давлат, Хосият Вализода, Наср Бобо ва ғайраҳо хатмкардагони ҳамин донишгоҳанд.

Дар байни хатмкунандагони Донишгоҳи мазкур, ки хизматҳои шоён намуда, ба сатҳи ходимони намоёни сиёсат ва давлат шомил гаштаанд инҳоро номбар кардан мумкин: - Султон Мирзошоев, Саймумин Ятимов, Нусратулло Абулҳақов, Лақай Қармишев, Абдураҳмон Азизов Ислом Қурбонов; вакилони мардумӣ Асо Расулов, Рӯзигул Солеҳова, Садбарг Набиева, Савсан Кабирова, Махфират Хидирова, Амирхон Сафаров, генералҳо Нуралӣ Назаров, Давлат Бобоев, Шариф Салимов, Исроил Маҳмудов, Ҳабибулло Раҳимов, Назриҷон Миров, Латофат Насриддинова, Исмонқул Субҳонов, Султон Валиев, Раъно Мирзоева, Кенҷамо Маҷидова, Соҳибназаров Амирхӯҷа, Хуҷамурод Фазлддинов ва дигаронро метавон ёдовар шуд.

Ҳамзамон, як зумра хатмкардагони ин донишгоҳ, ба монанди Соат Чалишев, Куган Иззатуллоев, Гурез Иброҳимов, Маҳмуд Абдуллоев, Қаюм Сангов, Ғоиб Мирзоев, Нуралӣ Расулов, Муродалӣ Набиев, Саттор Абдулвоҳидов, Аҳмад Алиев, Муҳаббат Иззатова, Нуралӣ Содиқов, Ҳотам Асозода, Ҷамила Юлдошева, Додарбек Сайдалиев, Абдукарим Ҳалимов, Шарофат Худойдодова, Нодира Ашӯрова, Дилором Ғафурова, Дилором Сайдаҳмадова, Зайналбӣ Холиқова, Савронбӣ Раҳимова, Ниёзбӣ Давлатова ва дигарон, ки ҳар кадом дорои дараҷаву унвонҳои илмӣ ва ё мукофотҳои давлативу соҳавӣ мебошанд, фаъолият намуда истодаанд.

Як зумра хатмакардагони дигар донишгоҳҳову донишкадаҳои ҷумҳурӣ ва берун аз он дар асоси роҳхати Вазорати маорифи кишвар ва дархосту пешниҳоди муассисаҳои дахлдор ба Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ омада, дар ин ҷо кору фаъолият намудаанд, ки академик Каримов Самариддин, Ғуломов Ислом, Азизов Саидхоҷа, Ибодов Маҳмадулло, Маликов Маҳмуд, Ғайюров Хушвахт, Сафиев Ҳайдар, Сафаров Ҷумахон, Расулов Абдураҳим, Шарифов Зариф, Қурбонов Абдураҳмон, Авзалов Хайрулло, Қодиров Каримҷон, Кучаров Аламхон, Бобоев Хаёл, Ҷумъахон Алимӣ ва дигаронро ном бурдан мумкин аст. Ҳамчунин, қисми зиёди онҳо дар ин муассисаи таълимӣ ба корҳои илмӣ низ машғул шуда, соҳиби унвон ва дараҷаҳои илмӣ гардидаанд.

То 20 декабри соли 1993 30 кафедра ва 7 факултет амал мекард. Шумораи кормандони илмӣ-тадқиқотӣ бошад 220 нафарро ташкил медод, ки ин нисбати соли 1992 20 нафар зиёд буд [36, с. 3].

Дар тайёр кардани мутахассисони дорои маълумоти миёна ва олии касбӣ дигаргуниҳои куллӣ ба вуҷуд омадаанд. Як қатор техникум ва омӯзишгоҳҳо ба коллеҷ табдил дода шуданд. Мактабҳои олӣ ба таълими бисёрзинагии маълумот гузаштаанд. Сохтори мактабҳои олӣ ба низом

дароварда шуд. Дар як қатори мактабҳои олӣ факултетҳои нав ҷорӣ карда шуда, дар факултетҳои география шуъбаҳои нави география-демография, география-экология ҷорӣ карда шуд. Миқдори макотиби олии кишвар аз 13 адади соли 1991 то солҳои 2003-2004 ба 31 адад расонида шуд. Шумораи умумии донишҷӯён бошад, дар солҳои дарназардошашуда аз 69,3 ҳазор ба 108034 нафар расида буд. Соли 2006 бошад, шумораи мактабҳои олӣ ба 38 адад расида, дар онҳо 152 ҳазор донишҷӯ таҳсил мекард [143, с.7].

Самти дигари фаъолияти олимони донишгоҳ тайёр кардани мутахассисон тавассути магистратура, аспирантура, докторантура мебошад. Солҳои 1990-2005-ум барои ДДК ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ давраи хеле пурмаҳсули илмӣ буд, ки дар мактабҳои олии дигари ҶТ ва шаҳрҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ омӯзгорони зиёди донишгоҳ ба таҳсил фаро гирифта шуданд, чандин маҷмӯаи корҳои илмии кормандони донишгоҳ ба табъ расид, 14 рисолаи докторӣ ва 62 рисолаи номзадӣ ҳимоя гашт. Шуъбаи аспирантураи донишгоҳро то имрӯз 58 нафар хатм кардаанд. Ҳоло (2015) дар аспирантура 33 нафар, аз ҷумла 10 нафар рӯзона ва 23 нафар ғоибона таҳсил доранд. Дар донишгоҳ ҷамъияти илмии донишҷӯён фаъолият дорад, ки беҳтарин олимону ҷонишҷӯён дар ҷаласаҳои он бо маърӯзаҳои илмӣ баромад намуда, бо ифтихорномаву сипосномаҳо қадрдонӣ карда шуданд. Ҳайати профессорону омӯзгорони донишгоҳ дар муддати як соли охир 277 таълифоти илмӣ, 19 монография, 5 китоби дарсӣ, 12 дастури таълимӣ, 19 тавсияи методӣ нашр намудаанд; 14 таклифи навоварӣ пешниҳод карда, соҳиби 2 патент шудаанд. Натиҷаҳои тадқиқоти илмии кормандони донишгоҳ дар маҷаллаҳои илмии Ахбороти АИ ҶТ, Маърифати омӯзгор, Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, ДДОТ ба номи С.Айнӣ ва ДМТ ва ғ. ба табъ мерасанд. Ҳоло дар шуъба 15 нафар корманд: Ш.З. Худоидодзода Худойдодова –ноиби ректор оид ба илм ва инноватсия, Эраҷ Давлатов – сардори раёсати илм ва инноватсия, Каҷкуллоев Абдухолиқ – ҷониши Сардори Раёсат, Раҳимова Қурбонбӣ, Холова Ғалатӣ, Шамшоди Ҷамшед, Бадалов Исфандиёр – мутахассисони Раёсати илм ва инноватсия. Раёсати илм ва инноватсия дар ҳайати худ сохторҳои зеринро дорад. Рӯзномаи «Анвори дониш», Маркази истеъдодҳои ҷавон, Маркази рушди касбият ва инноватсия, Китобхонаи донишгоҳ ва Парки технологӣ, ки дар маҷмуъ 15 нафар корманд ба кор ҷалб шудаанд [33].

Солҳои таҳсили 2018-2019 шумораи донишҷӯён дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба 9658 нафар мерасид, ки аз ин шумора 5745 нафари он дар шуъбаҳои рӯзона ва 3913 нафар дар шуъбаҳои

ғоибона ба таҳсил фаро гирифта шуда буданд. Аз шумораи умумии донишҷӯён 2741 нафар ба тариқи буҷавӣ ва боқимонда, яъне 6362 нафар тариқи шартномавӣ таҳсил мекарданд. Соли 2019 донишгоҳ дорои 9 факулта буда, таълим в тадрис дар 7 бинои таълимӣ ва ду баст сурат мегирад. Дар донишгоҳ 426 нафар (аз ҷумла 280 духтар) донишҷӯён тибқи квотаи Президентӣ ба таҳсил фаро гирифта шудаанд, ки ҳамагӣ бо хобгоҳ ва идрорпулии ҳармоҳа таъмин мебошанд.

Дар донишгоҳ 51 ихтисосҳои амалкунанда аст, 48 ихтисос дар таълими рӯзона; 48 ихтисос дар таълими ғоибона, аз ҷумла фосилавӣ; 24 ихтисос дар зинаи магистратура; 5 ихтисос дар зинаи аспирантура; 11 ихтисос дар зинаи докторантраи PhD. Ин раванд исботи он аст, ки имрӯзҳо донишгоҳи мазкур дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ ҳиссаи назаррас гузошта истодааст.

Соли 2018 бо қаноатмандӣ ва нерӯи созанда зарур медонем, ки аз дастовардҳои илмию таълимии ҳайати олимону омӯзгорон ва донишҷуён дар соли сипаришуда ёдрас намоем. Ҳайати олимону омӯзгорони донишгоҳ дар самти татбиқи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ чораҳои зарурӣ андешида, ҷиҳати таъмини татбиқи афзалиятҳои асосии сиёсати иҷтимоию иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ саъю талош доранд. Ҳоло 523 нафар омӯзгорон, (8 нафар доктори илм, 54 нафар номзади илм, аз инҳо 21 нафар дотсен), 37 нафар докторанти фалса (PhD, 30 нафар аспиран, зиёда аз 176 нафар унвончӯён ва 243 нафар магистрантон аз рӯи 24 равия, 28 проблема ва 32 мавзуъҳои илмӣ, 9 мавзӯи илмӣ-тадқиқотии фармоишӣ барои тадқиқотӣ дар соҳаҳои илмҳои мухталиф дар 28 кафедраи амалкунанда ба фаъолияти илмӣ машғул мебошанд. Аз 28 кафедраи донишгоҳ 27 адади он ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ анҷом дода, натиҷаҳои бадастомада ҳамасола дар шакли китобу монография ва мақолаҳои илмиву оммавӣ ба табъ мерасанд. Танҳо дар давраи ҳисоботӣ аз 523 нафар ҳайати омӯзгорон 457 нафарашон ба корҳои илмӣ тадқиқотӣ машғул мебошанд, ки ин ба 87,3% теъдоди омӯзгорони донишгоҳ баробар аст ва нисбат ба соли гузашта 2% зиёд мебошад [164].

Шуъбаи тайёркунӣ ва азнавтайёркунии кадрҳои илмӣ педагогии донишгоҳ бо қарори Шурои олимони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ аз 18.02.2019, №24 дар заминаи шуъбаи магистратура ва докторантураи PhD таъсис дода шудааст. Зинаи таҳсилоти магистратура ва докторантураи фалсафа (PhD), ки зинаи таҳсилоти олӣ ба ҳисоб мераванд, бо мақсади омода намудани мутахассисони баландихтисос барои соҳаи маорифи кишвар нигаронида шудаанд, танҳо дар асоси фармони Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар донишгоҳҳову донишкадаҳо, муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, академияҳо, ки заминаҳои хуби моддию

техникӣ доранд, таъсис дода мешавад. Муҳлати таҳсил дар шакли рӯзонаи магистратура ду сол муқаррар карда мешавад, дар зинаи докторантураи PhD се сол муқаррар гардидааст [165].

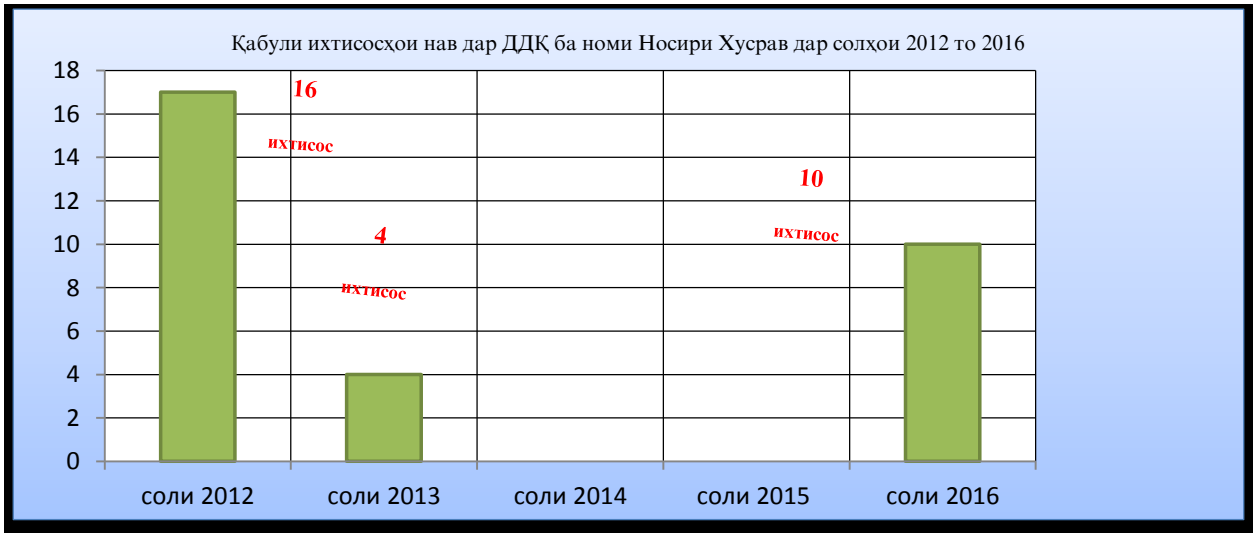
Соли 2012 дар Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав якбора 14 ихтисоси нав, аз ҷумла таҳсилоти ибтидоӣ ва санъати мусиқӣ, низом ва технологияи иттилоотӣ, математика-информатика, радиотехника тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ, физика-информатика, физика-астраномия, психологияи ҳуқуқшиносӣ, таърих ва бойгонишиносӣ, ташхис ва идораи амволи ғайриманқул, молия ва қарз, маркетинг дар бозори байналхалқии молу хадамот, менеҷменти туризми ҷаҳонӣ, иқтисод ва идораи сайёҳӣ, филологияи шарқ (забони форсӣ) ифтитоҳ гардид. Дар соли 2013 бошад, чор ихтисоси нави дигар, ба монанди фарҳанги ватанӣ ва ҷаҳонӣ, андоз ва андозбандӣ, фолклор, менеҷменти молиявӣ ва гумрук кушода шуд.

Дар соли 2016 бошад, қабули 10 ихтисоси нав, аз ҷумла «физика (фаъолияти илмию педагогӣ), математика (фаъолияти илмию педагогӣ), аудит ва ревизия, сиёсат ва идораи давлатӣ, танзими ҳуқуқии соҳаҳои идораи давлатӣ, биохимияи тиббӣ, назария ва амалияи тарҷума (забони англисӣ), назария ва амалияи тарҷума (забон ва адабиёти рус), тарбияи ҷисмонӣ, математика-физика пешбинӣ шудааст» [87,с.9].

Ҳамин тавр, бо зиёд шудани ихтисосҳо шумораи донишомӯзон низ афзоиш ёфтааст (Нигаред ҷадвали № 2.2.1.).

Инчунин, афзоиши қабул ва хатми донишҷӯён мувофиқи дар ҷадвали оварда шуда далели дигари матлаби болозикр аст (Нигаред ҷадвали № 2.2.2.).

Диаграммаи 2

Теъдоди муҳассилини донишгоҳ дар соли 2012 ҳам дар шуъбаҳои ғоибона ва ҳам дар шуъбаҳои рӯзона 12 ҳазор нафарро дар бар мегирифт, ки аз ин шумора 20 фоизашро духтарон ташкил медоданд. Соли 2013 тавассути квотаи президентӣ 181 нафар ба донишгоҳ дохил шуд, ки 112 нафарашонро духтарон ва 69 нафарашонро писарон дар бар мегирифтанд. Давомоти донишҷӯён бошад, хуб ба роҳ монда шуда, солҳои охир ба 95 фоиз расонид. Ба масъалаи баланд бардоштани сифати таълим дар Донишгоҳ низ таваҷҷуҳи калон зоҳир гардида, ба баланд бардоштани савияи дониши муҳассилин ва масъулияти аз худ кардани барномаҳои таълимӣ аз тарафи донишҷуён, дар ҳар як нимсола аттестатсияи донишҷӯён гузаронида мешавад [8, с.24].

Яке аз самтҳои дигари омода намудани кадрҳои илмӣ ва педагогӣ дар донишгоҳ зинаи магистратура ба ҳисоб меравад. Дар Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ҳанӯз соли 2012 аз ҷониби Вазорати маориф зинаи таҳсилоти магистратура кушода шуд. Ин ба донишҷӯён барои таҳсили баъди дипломӣ ва анҷом корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ имконият фароҳам овард. Ин зинаи таҳсилотро дар донишгоҳ дар соли 2014 - 91 нафар ва дар соли 2015 157 нафар хатм намуданд. Дар солҳои зикршуда теъдоди умумии магистрантон дар донишгоҳ 464 нафарро ташкил мекард [159].

Дар донишгоҳи мазкур зинаи дигари таҳсилот, ки дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ аз аҳаммият холӣ нест зинаи таҳсилоти докторантура - доктор PhD маҳсуб меёбад. Дар соли аввали қабули довталабон ба ин зинаи таҳсилот, яъне соли 2012 се нафар шомил гардида, корҳои илмӣ- таҳқиқотӣ ва таълимиро аз рӯйи ихтисосҳои иқтисодиёт, таърих ва филология ба роҳ монданд.

Гузариш ба фазои ягонаи таҳсилоти ҷаҳонӣ – мувофиқати зинаҳои таҳсилот (бакалавр, магистр, доктор PhD), татбиқи низоми кредитӣ, ҳамоҳангии стандартҳои давлатии таҳсилоти олӣ ба стандартҳои байнамиллалӣ, меҳнатталабии азхудкунии барномаҳои таҳсилотӣ (миқдор ва андозаи кредит), истифодабарии низоми холдиҳии рейтингӣ, меъёрҳои муайянкунандаи сифати таҳсилот ва ғайра имрӯзҳо барои амалӣ, озмоишӣ, КМРО ва кори мустақилонаи донишҷӯён роҳандозӣ мегардад. Яке аз дастовардҳои муҳими донишгоҳ ин аст, ки дар асоси дастури Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар ифтитоҳи ММТ ва дар мулоқот бо роҳбарияти Вазорати маориф ва илми ҶТ ва ректорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, инчунин тибқи мактуби ВМ ва илми ҶТ аз 17.01.2014 таҳти №05/1-163 қабули санҷишу имтиҳоноти ҷориро пурра тариқи

низоми электронии мушобеҳ ба ММТ назди Президенти ҶТ роҳандозӣ намуд.

Донишгоҳи давлатии Данғара бо мақсади омода намудани кадрҳои баландихтисос барои тамоми соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакат, хусусан минтақа таъсис дода шудааст. Дар он тамоми шароити муосир, синфхонаҳои барҳаво бо тамоми лавозимоти зарурии таълимӣ, хобгоҳ ҳам барои донишҷӯён ва ҳам омӯзгорон муҳаё мебошад [157].

Дар давоми соли 2018 дар донишгоҳ 470 нафар устодони доимӣ, аз ҷумла 15 нафар докторони илм, профессорон (Шодиев М. С., Ҳамроев М. Ҳ., Шарифов Ҷ. Ш., Абдураҳимов Қ. С., Гадозода А., Икромов И., Комилов А., Абдуназаров Х., Муродов Ҳ. Ғ., Сафаров Ҷ., Сатторов А. Э., Садриддинов Н. Т., Холназаров С., Тағоймуродов Р., Тағоева Т.М.), 94 нафар номзадҳои илм ва дотсентон, 366 нафар саромӯзгорон, омӯзгорон ва ассистентон дар 43 кафедраи донишгоҳ ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва илмӣ-методӣ машғул буданд. Айни ҳол дар донишгоҳ 23 нафар устодони дорои мукофотҳои гуногуни давлатӣ фаъолият доранд. Аз ҷумла, дар соли 2017 дотсенти кафедраи химияи умумӣ Болтаев Малик Аҷикович бо медали «Хизмати шоиста», Сидиқова Зуҳро, Нуров Умархон, Пиров Аламшо бо ифтихорномаи Вазоратии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардиданд. Ин шумора далели он аст, ки айни ҳол пойгоҳи илмӣ ва кадрии донишгоҳ бисёр пурқувват шуда, заминаҳо ва имкониятҳои бунёдии омода намудани кадрҳои баландихтисоси соҳаи илму маориф фароҳам омадааст [159].

Дар баробари омода намудани кадрҳои педагогӣ инчунин, дар донишгоҳ барои мустаҳкам намудани пойгоҳи илмӣ ва кадрии донишгоҳ низ диққати аввалиндараҷа медиҳанд. Аз ҷумла, соли 2017 зери роҳбарии академик Раҳимов З. (АИ ҶТ), профессорон Исмоилов Ш. (ДМТ), Ҷамшедов П. (АИ ҶТ), Тағоймуродов Р. (ДДҚ ба номи Носири Хусрав), Сафаров Ҷ. (ДДҚ ба номи Носири Хусрав) як нафар устоди донишгоҳ Тағоева Т. М. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ) рисолаи докторӣ, шаш нафар Мирзораҳимов Ш. (кафедраи таҳлили математикӣ), Саидов Ҷ. (кафедраи адабиёти тоҷик), Саидназаров Р. (кафедраи таҳлили математикӣ) Аҳмадов С. (кафедраи адабиёти тоҷик), Фатҳуллоев И. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ), Олматова Ш. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ) рисолаи номзадӣ ҳимоя намуданд. Ҳамчунин дар соли 2018 шаш нафар устодони донишгоҳ Гулов Қурбон (кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ) Муродов Мусулмон (кафедраи кори бонкӣ), Муллоев Хурсандмурод (кафедраи кори бонкӣ) Шодиев Бурҳониддин (кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит), Ҳасанов Шуҳрат

(кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқ), Каримов Нусрат (кафедраи забон ва адабиёти рус) рисолаи номзадӣ ҳимоя намуданд.

Донишгоҳ тайёр намудани мутахассисони касбиро дар 5 факултет – педагогика ва технологияҳои таълимотии муосир, иқтисодиёти инноватсионӣ ва менеҷмент, аграрӣ ва истифодаи захираҳои табиӣ, идораи давлатӣ ва ҳуқуқ, муҳандисӣ ва технологияҳои муосири истеҳсолӣ, сектори кор бо донишҷӯёни ғоибона ва таҳсилоти фосилавӣ, инчунин 19 кафедраи тахассусӣ, аз ҷумла, рақобатшиносӣ, психология, педагогика, физика ва информатика, математикаи олӣ ва татбиқӣ, биология ва экология, химияи умумӣ ва татбиқот, забон ва адабиёти тоҷик, назария ва амалияи забони англисӣ, забон ва адабиёти рус, истифодабарии замин ва агротехнология, иқтисодиёти инноватсионӣ ва идораи кормандон, назарияи иқтисодӣ ва менеҷмент, геологияи умумӣ ва гидрогеология, технологияи коркард ва нигоҳдории маҳсулоти ғизоӣ, тарбияи ҷисмонӣ ва мудофиаи гражданӣ, технологияи нассоҷӣ ва дизайн, сохтмони гидротехникӣ ва иншооти энергетикӣ, назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, идораи давлатӣ ва сайёҳӣ, фанҳои гуманитарӣ ва рушди шахсият, 1 кафедраи умумидонишгоҳии ҳарбӣ дар асоси низоми бисёрзинагии таҳсилот ба роҳ мондааст [129].

Раёсати донишгоҳ барои баланд бардоштани малака ва дониши омӯзгорон ҳамасола миқдоре аз онҳоро ба курсҳои такмили ихтисос равон менамояд. Масалан, дар соли 2018 28 нафар омӯзгор ба курси такмили ихтисос равон карда шуд, ки ин 12,4%-и устодонро ташкил медиҳад. Соли 2019 бошад, шумораи устодон ба курсҳои махсус, яъне 24 (10,7%) нафар дар назди ДТИМТОК, ДАТ ба номи Ш. Шоҳтемур, Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С.Осимӣ аз рӯйи самт ва равияи ихтисос курсҳоро гузаштанд. Аммо то ҳол на аз рӯйи ҳамаи ихтисосҳо омӯзгорон аз курсҳои такмили ихтисос гузаштаанд. Масалан, раёсати донишгоҳро зарур аст, ки барои ихтисосҳои педагогика, иқтисодиёт, психология, фанҳои ҷамъиятӣ омӯзгоронро ба курсҳои такмили ихтисос равон намояд.

Донишгоҳ бо мақсади рушди сатҳу сифати таълим дар доираи ҳамкорӣ бо муассисаҳои илмӣ ва омӯзгорӣ 35 нафар омӯзгорони соҳибтаҷрибаро ба ҳайси ҳамкор ба кор ҷалб намуд, ки аз ин шумора 13 нафар докторону профессорон ва 10 нафар номзадони илм ва дотсентон мебошанд.

Ҳамзамон ин масъала дар солҳои баъди ҳам идома ёфт. Масалан соли таҳсили 2018-2019 9 нафар доктори илм ва 11 нафар номзади ба ҳайси ҳамкор ба донишгоҳ ҷалб шуданд. Кормандони асосӣ аз ҳисоби докторони илм 3 нафар ва аз ҳисоби номзадони илм 32 нафарро ташкил медоданд [31].

Дар зарфи 4 соли охир донишгоҳро 1857 нафар хатм намудаанд, ки аксари онҳо аз рӯйи ихтисос дар соҳаҳои гуногун фаъолият намуда истодаанд. Қисме аз хатмкардагон, ки зинаи бакалаврро бо баҳои хубу аъло ба итмом расондаанд, дар зинаҳои магистратура ва аспирантура ба таҳсил фаро гирифта шуда, ба таҳқиқи масоили илмӣ машғул мебошанд.

Боби сеюми диссертатсия масъалаҳои таҳсилот дар коллеҷҳо ва бозомӯзии кадрҳои педагогиро фарогир мебошад.

Баъд аз ба даст овардани истиқлолияти миллӣ дар ҷумҳурии мо мактабҳои типи нав ба миён омаданд. Литсей, гимназия, коллеҷ, вақте, ки соли 1996 собиқ омӯзишгоҳи омӯзгории Кӯлоб аз хадамоти аттестатсионии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳодоти худро ба Ҳукумати Ҷумҳурӣ “Оид ба дигар кардани омӯзишгоҳ ирсол намуд”, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ин масъаларо 3-сол омӯхт ва чандин маротиба оид ба мустақил ва ё дар сохтори донишгоҳҳо амал карданашон мубоҳисаҳои зиёд баргузор кард.

Дар низоми таҳсилоти миёнаи касбӣ коллеҷҳои дар вилояти Хатлон ҷойгирбуда мавқеи муҳимро касб кардаанд. Ин муассисаҳо дар омода намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми назарраси худро мегузорнад. Дар шароити муосири пешрафти соҳаи маориф ва талаботҳои нави инноватсионӣ ва афзоянда нисбати фаъолияти кории омӯзгорони касбӣ, мавқеъ ва нақши муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ боз ҳам муҳим арзёбӣ карда мешавад. Дар ин муассисаҳои таълимӣ ба донишҷӯён на танҳо донишҳои назариявӣ дода мешаванд, балки малакаҳои амалӣ, усулҳои муосири таълиму тарбия ҳам мавриди корбарӣ қарор медиҳанд, ки сатҳу сифати омодакунии кадрҳои ба талаботи замон мувофиқро ба миён меорад. Барои ҳамин, омӯзиш, таҳқиқ ва таҳлили масъалаи мазкур дар шароити нави рушди соҳаи маориф дар мамлакат яке масъалаҳои мубрами самти баланд бардоштани сифати таълим, рушди устувори маориф маҳсуб меёбад.

Чуноне ки дар боло ишора намудем, «Бо сифати баланд интишор ёфтани китобҳои дарсӣ, густариши корҳои сохтмон ва таъмири мактабҳо, инчунин бо лавозимоти заруриву компютерҳо таъмин намудани онҳо аз ҷумлаи иқдомҳои Ҳукумати Тоҷикистон дар роҳи фароҳам овардани шароити мусоид барои таълиму тарбияи самарабахши насли наврас мебошад» [99, с.157].

Заминаҳои бунёдии ташаккул ва рушди низоми муосири маориф дар вилояти Хатлон дар солҳои аввали Ҳукумати Шуравӣ фароҳам омада, вобаста ба афзудани аҳолии вилоят, шароити иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва дарку ҷаҳонбинии мардум зина ба зина меафзуд. Барои мисол, агар соли 1940 дар

вилояти Кӯлоб 216 ҳазору 600 нафар аҳолӣ зиндагӣ мекарда бошад, дар соли 1941 аллакай шумораи онҳо ба 221 ҳазору 900 нафар мерасид. Барои мактабҳои навташкил пеш аз ҳама омӯзгорони баландихтисос тайёр кардан лозим буд. Вале на ҳама ҷавонону духтарони минтақаи Кӯлоб имконияти дар маркази ҷумҳурӣ хонда маълумот гирифтан доштанд [90, с. 30].

Ҷадвали № 3.1.1.

МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ КАСБӢ

	шумораи муассисаҳо (адад)		шумораи донишҷӯён		аз он ҷумла: духтарон		шумораи муаллимон		аз он ҷумла: занон	
	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020
Вилояти Хатлон	21	25	2627	28360	17958	19511	1635	2428	679	961
ш.Бохтар	5	6	9579	10469	6425	7108	508	901	224	337
н.Кӯшониён	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
н.Қубодиён	1	1	675	762	537	430	24	23	12	9
н.Ҷ.Балхӣ	1	1	748	669	51	30	46	57	7	8
н.Ҳамадонӣ	1	1	841	953	708	818	41	39	13	20
н.Ёвон	2	2	2387	2777	1623	1806	235	205	90	88
ш.Кӯлоб	6	7	8832	8865	6485	6724	538	849	255	382
н.Данғара	2	3	1996	2115	1271	1424	196	201	61	78
н.Вахш	1	1	836	982	560	667	22	51	8	8
ш.Левакант	1	1	259	445	170	274	19	81	9	23
н.Панҷ	1	1	94	106	77	92	6	6	-	3
н.Ҷайҳун	-	1	-	217	-	138	-	15	-	5

Аз ин рӯ, ин масъала 3-сол тӯл кашид. Ҳамин тавр, 1 июли соли 1999 Фармони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 262 «Оид ба барҳам додани омӯзишгоҳи педагогии ш. Кӯлоб ва дар заминаи он таъсис додани Коллеҷи омӯзгорӣ дар сохтори Донишгоҳи давлатии Кӯлоб» ба имзо расид [124, с. 26].

Соли 1999 табдили мақоми Омӯзишгоҳи омӯзгории ш.Кӯлоб ба Коллеҷи омӯзгории ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ имкон фароҳам оварда, ки доираи фаъолияти он вусъат ёбад. Солҳои 2002-2003 565 нафар донишҷӯ аз рӯйи ихтисосҳои методикаи таълими ибтидоӣ, математика, таърих, забон ва адабиёти тоҷик, филологияи англисӣ таҳсил мекарданд [126, с. 229].

Ҳоло Коллеҷи омӯзгорӣ дар маҷмӯъ 180 нафар кормандро фаро гирифта аст. Аз инҳо 127 нафар омӯзгорон буда, 10 нафар ҳамкоронанд. 12 номзадҳои илм, 1 нафар доктор, профессор, 12 нафар аълочиёни маориф, 2 нафар Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1 нафар дорандаи «Ифтихорнома»-и Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

Теъдоди донишҷӯён - 2695 нафар буда, (1222 нафар - духтарон. 1473 нафар - писарон), муҳассилини шуъбаи ғоибона -1004 нафар, 608 нафар - муҳассилини гурӯҳҳои мақсаднок.

Соли 2012 ҷиҳати иҷрои «Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015» (аз 02.11.2007, №529) дар муассисаҳои миёнаи касбӣ низоми кредитӣ ҷорӣ карда шуд [124, с.25].

Дар ҳоли ҳозир дар коллеҷ ду шӯъба аз рӯи шаш ихтисос кадрҳои омузгорӣ тайёр мекунад. Дар коллеҷ, - 5 кафедра арзи вуҷуд дорад, ки дар онҳо устодони дорои тахассуси илмидошта кор мекунанд [124, с.26].

Дар Коллеҷи омӯзгории ДДК ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ китобхона ва қироатхона амал мекунад. Теъдоди умумии китобҳо 20681 адад (1950 адад китобҳои тахассусӣ, 4850 адад китобҳои умумитаълимӣ, 2881 адад китобҳои бадеӣ, 8500 адад китобҳои методӣ, 2500 адад китобҳои сиёсӣ); Китобхона дорои *5* адад компютер, 1 адад принтер буда, бо хати интернет пайваст аст ва китобҳои электронӣ низ фаъол мебошад. Хобгоҳи коллеҷ аз 4 ошена иборат аст. Теъдоди умумии муҳассилини дар хобгоҳ маскунбуда - 320 нафар, 227 нафар - духтарон ҳастанд, Дар хобгоҳ 4 қироатхона, 4 ҷойи хӯрокпазӣ мавҷуд аст.

Коллеҷи омӯзгории Кӯлоб нахустин муассисаи таҳсилотие аст, ки дар омода намудани кадрҳои педагогӣ нақши арзанда дорад. Воқеан, ин даргоҳ чандин нафар шахсиятҳои бузургеро ба воя расонида, обрӯи муассисаро на танҳо дар минтақа, балки дар кулли ҷумҳурӣ ва берун аз он ҳам баланд бардоштааст. Имрӯз коллеҷи омӯзгории Кӯлоб бо номи профессор С. Табаров, профеесорон С. Одинаев, Х Асозода, Р. Саидов, А. Ҳалимов, Р. Акбаров, А. Гадозода, К. Қодиров, номзадҳои илм А. Алиев, Б. Нозимов, Б. Файзиев, Қ. Рустамов, Б. Латифов, ходимони намоёни давлатӣ ва ҷамъиятӣ Н. Зарифова, Б. Додхудоева, М. Бепиатов, С. Мирзошоев, адибону ҳунармандон Ш. Шароф, Ҳ. Ғоиб, М. Ғоиб, А, Авзалов, С. Хатлонӣ, С.А.

Маҳзун, М. Салимов ифтихор дорад.

Имрӯзҳо дар фазои истиқлолият коллективи беш аз ҳазорнафараи коллеҷҳои вилоят самимона ва дилпурона сиёсати хирадмандонаи Сарвари давлат барои рушди ҳамаҷонибаи муассисаҳои таълимӣ ҳамасола эҳсос мегардад.

Коллеҷи омӯзгории ДД Бохтар ба номи Носири Хусрав беш аз даҳ сол аст, ки фаъолият дорад. Дар ин давраи кӯтоҳи фаъолият дар ташаккули савияи дониши бисёре аз ҷавонони вилоят саҳми босазо гузоштааст. Лозим ба зикр аст, ки кафедра ҷузъи таркибии сохтори ҳар як коллеҷ буда, дар пешбурди корҳои тарбиявӣ, таълимӣ ва илмӣ ячейкаи асосӣ ба ҳисоб меравад. Мавриди ишорат аст, ки дар колеҷи мазкур кафедраи филология, кафедраи педагогика ва равоншиносӣ, кафедраи табиӣ - риёзӣ, кафедраи таърих ва ҷомеашиносӣ ва кафедраи филология аз асоситарин кафедраҳо маҳсуб меёбанд. Дар фаъолият ва рушду нумӯи колеҷ саҳми як зумра устодон, аз он ҷумла, н.и.ф. М. Кабиров н.и.ф., С. Каримов, н.и.ф., Б. Саъдуллоев, н.и.ф. Ҳ. Муродов, н.и.ф. З. Тоҳиров, професор, н.и.т. А. Гадоев, доктори илмҳои таърих Х. Абдуназаров, муаллимони калон М. Шарипов, А. Пиров А, Р. Мусулмонов, М. Рашидова, Х. Хоҷаева, ассистентон Хидирова, Алихонова, Ватанов ва дигарон бузург аст.

Барномаи такмил додан ва ба омӯзиш ҷалб намудани мутахассисон, хусусан устодон ва омӯзгорон аз ҷониби ҳукумати мамлакат зери назорати ҷиддӣ қарор гирифта, ҷиҳати беҳтар намудани сатҳи дониш ва савияи кории онҳо сари вақт ва басо ба маврид истифода шуда истодааст. Моҳияти барномаҳои бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси омӯзгорон – устодон ҳатто дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» инъикос шудааст. Бо мақсади таъмини иҷрои қонуни мазкур ва ислоҳоти соҳаи маориф Ҳукумати кишвар ва Вазорати маорифи ҷумҳурӣ оид ба паҳлӯҳои гуногуни таълиму тарбияи насли наврас, тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ қабул намуданд.

Дар натиҷаи кам будани маош, мавҷуд набудани шароити муътадили корӣ ва зиндагӣ дар маҳалҳо, паст будани тарбияи ҳисси масъулият ва хештаншиносии миллӣ ва ватанпарастӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ҳамасола (ба истиснои соли 1997 ва 2002) аз нисф зиёди хатмкардагони мактабҳои олии касбӣ ба ҷойи роҳхатгирифта ба кор ҳозир нашуданд. Аз ин ҷост, ки шумораи омӯзгорони дорои маълумоти олӣ ҳар сол кам шуда истода буд. Соли 1991 дар мактабҳои маълумоти ҳамагонӣ 95 ҳазор нафар омӯзгорон кор мекарданд. Аз онҳо 75 фоизашон маълумоти олӣ, 5,2 фоиз маълумоти олии нопурра ва танҳо 2,8 фоиз маълумоти миёнаи умумӣ

доштанд, пас соли таҳсили 2002-2003 бошад, шумораи омӯзгорон ба 101071 нафар расида, танҳо 62 фоизашон маълумоти олӣ доштанду бас. Беш аз 10 фоизи омӯзгорон маълумоти миёнаи умумӣ доштанд. Аз онҳо 387 нафарашон дар синфҳои болоӣ забон ва адабиёти тоҷик, 325 нафар аз фанни таърих, асосҳои давлат ва ҳуқуқ, 146 нафар физика ва нуҷум, 247 нафар риёзӣ, 205 нафар география, 181 нафар биология, 118 нафар забони англисӣ, 104 нафар забони арабӣ, 90 нафар кимиё ва 25 нафар фанни экология, 331 нафар санъати тасвирӣ, нақша ва 408 нафар тарбияи ҷисмонӣ дарс медоданд [143, с.7].

Агар ба нишондиҳандаҳои сохтмони муассисаҳои таълимӣ аз соли 1993 то соли 2003 нигарем, маълум мегардад, ки дар ин давра дар вилояти Хатлон аз ҳисоби маблағузории сарчашмаҳои гуногуни биноҳо ва мактабҳо барои 100 ҳазор ҷои нишаст сохта шудаанд. Танҳо дар соли 2003 - 11 мактаб барои 3530 хонанда ва бинои иловагӣ барои 2532 ҷои нишаст сохта шудаанд. Аз ин ҳисоб шумораи мактабҳои валангоргашта кам шуданд. Агар дар соли 1993 шумораи чунин мактабҳо аз 400 зиёд бошад, пас дар соли 2003 шумораи онҳо хеле кам гардида ба 76 расид.

№	Номгӯи шаҳру но	Шунавандагони курс		Фоиз	Муносибати шуъбаҳои маориф оид ба таълими	Шунавандагони семинарҳои мақсаднок		Фоиз	шуъбаҳои маориф оид ба таълими
		Нақша	Иҷро			Нақша	Иҷро		
1	Кӯлоб	518	862	166	Хуб	50	50	100	Хуб
2	Восеъ	486	592	121	Хуб	50	50	100	Хуб
3	Ҳамадонӣ	352	370	105	Хуб	50	50	100	Хуб
4	Фархор	334	268	80	Хуб	50	51	100	Хуб
5	Данғара	318	291	92	Хуб	100	100	100	Ху

									б
6	Муъминобод	270	231	85	Хуб	25	25	100	Хуб
7	Ховалинг	259	161	62	Миёна	50	50	100	Хуб
8	Ш. Шоҳин	249	218	87	Хуб	-	-	-	-
9	Темурмалик	230	162	70	Миёна	25	25	100	Хуб
10	Балҷувон	179	117	65	Миёна	50	50	100	Хуб
	Ҷамъ	3195	3272	102	Хуб	450	451	100	Хуб

Воқеаҳое, ки солҳои 1991-1997 дар ҷумҳурӣ ва асосан дар вилояти Хатлон гузаштанд гуфтаҳои болоиро тасдиқ менамоянд. Масалан, соли хониши 1991-1992 дар 998 мактабҳои вилоятҳои Кӯлобу Қурғонтеппа 429,2 ҳазор хонанда ба таҳсил фаро гирифта шуда буд ва ба онҳо 30,2 ҳазор муаллим дарс медод. Соли хониши 1992-1993 дар 1020 мактаб 394,1 ҳазор хонанда ба таълим фаро гирифта шуда буд, ки ба онҳо 28,1 ҳазор муаллимон таълим медоданд. Яъне шумораи хонандагону муаллимон хеле кам шуд. Солҳои ҷанги шаҳрвандӣ сифати корҳои таълимию тарбиявӣ ҳам дар сатҳи паст қарор дошт. Фарогирии хонандагон ба таълим ҳам ба талабот ҷавоб намедод. Дар ин солҳо зиёда аз 10 ҳазор хонандагон аз таълим дур монда буданд [168, с.26].

Дар солҳои охир масъалаи беҳтар кардани сифати дониши хонандагони мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ дар маркази диққати Идораю шуъбаҳои маорифи вилоят, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ қарор дорад. Вале ба ҳамаи ин чорабиниҳо нигоҳ накарда таҳлилҳо нишон доданд, ки дар баъзе ноҳияҳои аз ҷанги шаҳрвандӣ зарардида то ҳанӯз баъзе хонандагон саводи кофӣ надоранд

Такмили ихтисоси омӯзгорон вазифаи асосии фаъолияти Филиали донишкадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоб ба шумор рафта, дар ин ҷода корҳои муҳиме ба анҷом расонида шудааст. Соли 2021 бо фармоиши вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қарори Шурои олимони ДҶТИБКСМ ин филиал дар асоси нақшаи тақвимии курсҳои такмили ихтисос ва курсҳову семинарҳои 132 курс бо фарогирии 3195 нафар ва 18 семинари мақсаднок бо фарогирии 450 нафар шунавандагонро ба курсҳо фаро гирифта мешуд. Дар маҷмуъ 134 - курс бо фарогирии 3272 нафар шунавандагон 102 % ва 18 -

семинари мақсаднок бо фарогирии 451 нафар шунавандагон 100 % ба курсҳо фаро гирифта шуданд [13].

Дар доираи кори филиал барномаи сафарбар намудани омӯзгорону кормандони соҳаи маорифи вилоят ва шаҳру ноҳияҳо ба курсҳои такмили ихтисос ба роҳ монда мешавад. Лозим ба зикр аст, ки дар амал тадбиқ намудани барномаи мазкур метавонад ба баланд гардидани ҷаҳонбинӣ, сатҳи дониш ва малакаи касбии кормандони соҳаи маориф боис гардад. Чунон чӣ тибқи ҷадвали зерин танҳо дар соли 2021 ҳолат чунин аст:

Барои дар амал татбиқ намудани «Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон» дар доираи ҳамкориҳо бо ташкилоту муассисаҳои башардӯстонаи байналмилалӣ Барномаи дастгирии таҳсилоти босифат I Лоиҳаи Иттиҳоди Аврупо 1- семинари омӯзишӣ бо фарогирии 25 нафар омӯзгорон, Лоиҳаи “Ҳамроҳ бихонем” ЮСАИД 261 нафар омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ, Лоиаи Шукуфоии Тоҷикистон 144 нафар ва Лоиҳаи “Мактаб 2030” 90 – нафар омӯзгоронро, ки дар маҷмӯъ 520 нафарро ташкил медиҳанд ба курсҳо фаро гирифта шуданд.

№	Шарикони рушд	Тедоди курс	Фарогирӣ
1	Лоиҳаи “Ҳамроҳ бихонем” ЮСАИД дар давра ҳисоботӣ	10	261
2	Барномаи дастгирии таҳсилоти босифат I Лоиҳаи Иттиҳоди Аврупо	1	25
3	Лоиҳаи “Шукуфоии Тоҷикистон”	6	144
4	Лоиҳаи Мактаб 2030	4	90
Ҷамъ		21	520

Курсҳо дар доираи ҳамкориҳо бо Шарикони рушд дар давраи ҳисоботӣ

Дар маҷмӯъ танҳо дар соли 2021 дар **134** курсҳои нақшавӣ ва 21 курсҳои омӯзишии дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд ҷамъ **155** курс гузаронида шуда **3792** нафар такмили тахассус намуданд.

Дар давоми солӣ сипаришудаи соли 2021 тибқи нақшаи тақвимии курсу семинарҳои донишкадаи такмили ихтисос ва дар кафедраи методикаи таълим дар муассисаҳои томактабӣ ва миёнаи умумӣ 132 курс бо фарогирии 3195 нафар ба нақша гирифта шуда буд, дар 31 - курси он маниторинг гузаронида шудааст. Нақша 775 нафар (100 %) иштирок дошт 718 - нафар (93 %) аз

нақша 57 (7 %) – нафар кам аст. Мардҳо 329 н (46 %) занҳо 389 н (54 %) буданд. Бо маълумоти олӣ, 613 н. (85 %), бо маълумоти оли нопура 47 н. (7 %) ва бо маълумоти миёнаи махсус 58 н. (8 %) буданд[33].

Собиқаи кори онҳо чунин аст: 206 н. (29 %) аз 1- 5 сол, 259 н. (36 %) аз 6-15 сол ва 253 н. (35 %) аз 16 сол боло. Тахассуси касбии шунавандагон: тахассуси олӣ 209 н. (29 %), якум 171 н. (24 %), дуюм 165 н. (23 %), ва умумӣ 173 н. (24 %).

Хулоса, ба такмили ихтисос фаро гирифтани омӯзгорон ва бозомӯзӣ аз масоили муҳим дар назди Роҳбарияти ҷумҳурӣ ва вилояти Хатлон ба ҳисоб рафта, бо ин восита сатҳи ҷаҳонбиниву дониш ва малакаву маҳорати касбии омӯзгоронро баланд мебардоштанд. Қайд кардан ба маврид аст, ки вилояти Хатлон бо сабаби зиёд будани шумораи аҳолияш нисбат ба дигар манотиқ ба рушди соҳаи маориф таваҷҷуҳ намуданаш шарт ва зарур мебошад. Аз ин лиҳоз, фаъолияти марказҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ дар вилоят як амри тасодуфӣ набуда, балкӣ бо мақсади амалӣ намудани матлаби болозикр ба роҳ монда шудааст. Гуфтан ба маврид аст, ки ин гуна марказҳо дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар беҳтар гардидани сифати кории устодон, баланд гардидани сатҳи касбӣ ва малакаи кории устодон саҳми арзанда гузошта истодаанд.

ХУЛОСА
НАТИҶАҲОИ АСОСИИ ИЛМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Ҳамин тавр, пас аз барҳам хурдани Иттиҳоди Шуравӣ Тоҷикистон низ чун дигар ҷамоҳири собиқ Шуравӣ истиқлолияти сиёсӣ ба даст овард, аммо дар кишвар ҷанги шаҳрвандӣ сар зад, ки бар асари ин ҳаводис рушди тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат барои даҳсолаҳо ба қафо меравад. Хусусан соҳаи маориф низ чун дигар соҳаҳои мамлакат зиёни ҷиддӣ мебинад. Дар он солҳои ниҳоят душвор барои ҳукумати ҷумҳурӣ зарур буд, то фаъолияти мунтазами соҳаи мазкурро, ки барои рушди ҷомеа аҳамияти аввалиндараҷаро соҳиб аст, ба қадри имкон ба роҳ монад. Аммо, мавҷуд набудани имкониятҳои кифояткунандаи иқтисодӣ, шароитҳои мусоиди моддӣ – техникӣ, нооромии сиёсӣ, проблемаи озуқаворӣ ва монанди он боис мегардид, ки қисме аз омӯзгорон тарки вазифаи пуршарафи худ намоянд ва ё ин ки берхе аз онҳо манзили истиқоматии хешро тарк мегуфтанд. Аз ин лиҳоз, чуноне ки дар рисола ба маротиб зикр намудем, аз мавҷуд набудани шароити хуби моддӣ – техникӣ дида нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар муассисаҳои таълимӣ мушкилии асоситарин маҳсуб меёфт **[2-М]**.

Чунин ҳолат, яъне нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар яке аз минтақаҳои сераҳолитарини мамлакат – вилояти Хатлон, ки нисбат ба баъзе аз манотиқи

кишвар дар муҳосираи иқтисодӣ бештар қарор дошт, зиёдтар эҳсос мегардид. Аз ин рӯ, ҳукумати кишвар таҳти сарварии Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мушкилоти мазкурро саривақт дарк намуда, баҳри ҳарчи зудтар бартараф намудани он кӯшиш ба харҷ медиҳад. Новобаста аз вазъияти мураккаби солҳои ҷанги шаҳрвандӣ Сарвари давлат пайваста талош варзиданд, то бо истифода аз тамоми имкониятҳои мавҷуда мушкилоти нарасидани кадрҳои омӯзгориро дар вилоят бартараф намоянд. Сарвари кишвар ба маврид дарк менамуданд, ки ягона роҳи ҳар чӣ зудтар ҳал намудани проблемаи мазкур таъсис додани донишгоҳу донишкадаҳо, коллеҷҳо ва дигар марказҳои такмили ихтисос дар вилоят ба ҳисоб меравад **[1-М]**.

Ҳамин тариқ, бо мақсади бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят, масъалаи ба донишгоҳ табдил ёфтани баъзе аз донишкадаҳо ва ё ин ки таъсис додани донишгоҳҳоро суръат бахшида, ҳанӯз дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ фаъолияти донишгоҳҳои Кӯлоб ва Қурғонтеппаро (ҳоло Бохтар) ба роҳ мемонанд. Бо истифода аз тамоми имконот ба беҳтар гардидани шароити кории кормандон ва заминаҳои моддӣ – техникии донишгоҳҳо таваҷҷуҳи махсус равона карда шуд. Ин ҳама дастгириҳо ва таваҷҷуҳҳои пайваста имконият фароҳам овард, ки шароити моддӣ – техникии донишгоҳҳои вилоят боз ҳам беҳтар гардида, ба марказҳои бузурги илму маърифати кишвар табдил ёбад. Фаъолияти чунин донишгоҳҳо боиси мустаҳкам гардидани потенсиали илмӣ гардида, барои бунёди дигар муассисаҳои илмию таълимӣ заминаҳои мусоид гузоштанд. Яъне, бо боварӣ метавон иброз намуд, ки дар рушди соҳаи маорифи вилоят ва тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми донишгоҳҳои болозикр басо беназир аст **[3-М]**.

Ҳамин тавр, бо дарки аҳамияти масоили мавриди зикр дар солҳои соҳибистиқлолии кишвар инчунин, дар вилоят дигар донишкадаю коллеҷҳо ва марказҳои такмили ихмтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф таъсис дода мешавад, ки заминаҳои пурра амалӣ намудани масъалаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ, ва ё ин ки дар сатҳи баланд тайёр намудани мутахассисон дар вилоят меояд **[3-М]**.

Ҳамин тавр, чуноне, ки борҳо зикрашро ба ҷой овардем, проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят аз мушкилоти асосии соҳаи маорифи вилоят ба ҳисоб рафта, ҳанӯз аз солҳои аввали соҳибистиқлолӣ таваҷҷуҳи ҳукумати мамлакатро ҷалб намуда буд. Аз ин хотир, самти тайёр намудани кадрҳои баландихтисоси омӯзгорӣ дар вилоят танҳо бо дастгириҳои пайвастаи Пешвои миллат ва бо такя ба қарорҳо, қонунҳо, стратегияҳо ва барномаҳои давлатӣ, ки бо мақсади ба танзим даровардани

самтҳои мухталифи соҳа ва ё ин ки муаян намудани дурнамои он тарҳрезӣ ва қабул карда шудаанд, рушд намуд **[2-М]**.

Инчунин, ба таври муфассал зери пажӯҳиш кашидани фаъолияти донишгоҳҳо ва дигар муассисаҳо ва марказҳои таълимӣ, ки меҳвари фаъолияташонро тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ ташкил медиҳад, ва ячейкаи асосии омода намудани мутахассисон дар вилоят маҳсуб меёбанд дар он ифода меёбад, ки асосан дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ маҳз ҳамин муна муассисаҳо саҳми назаррас гузоштаанд **[1-М]**.

Дар шароити истиқлоли давлатӣ, аниқтараш пас аз расидан ба Ваҳдати миллӣ ва барқарор гардидани ҳокимияти конститутсионӣ бо тақозои замони муосир дар вилоят проблемаи нарасидани кадрҳои соҳа то андозае бартараф гардида, заминаҳои бунёдии минбаъд таъсис ёфтани дигар муассисаҳои таълимӣ фароҳам меояд. Ҳоло сокинони вилоят барои ба даст овардани тахассуси лозимияшон имконият ба даст оварданд. **[2-М]**.

Ҳамин тавр, бо такя ба манобеи коршиносону муҳаққиқон ва маводи бойгониҳо ба хулосае омадан мумкин аст, ки пас аз расидан ба Ваҳдати комили сиёсӣ рушди бо суръати соҳаи маорифи вилоят ва умуман ҷумҳурӣ баръало мушоҳида гардида, танҳо дар ду даҳсолаи охири соҳибистиқлолӣ тамоми мушкилоти бар асари ҷанги шаҳрвандӣ ба миён омада бартараф гардиданд. Имрӯз донишгоҳу донишкадаҳо, коллеҷҳо ва дигар марказҳои таълимии вилоят дар робита бо дигар макотиби олии хориҷи кишвар ва мувофиқ ба стандартҳои байналмилалӣ фаъолият намуда, дар тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми босазо гузошта истодаанд.

Ҳамин тавр, чуноне ки ишора намудем, омӯзиши мавзӯи мавриди назар дар он зоҳир мегардад, ки масъалаи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар минтақаи мазкур дар солҳои истиқлол ҷузъи муҳими таърихи Тоҷикистони муосир ба ҳисоб рафта, анҷом ёфтани чунин пажӯҳиш метавонад саҳифаҳои ҷадидро дар таърихнигории ватанӣ ворид намояд.

Ҳамин тавр, дар заминаи омӯзиш, таҳлили ҳамаҷониба ва баррасии мавзӯи мавриди таҳқиқ мо ба хулосаҳои зерин расидем:

1. Маҳз бар асари оқибатҳои харобиафкани ҷанги шаҳрвандӣ проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон бештар ба миён омада, дар раванди ташаккулёбии соҳаи маорифи вилоят мушкилии асосӣ ба ҳисоб мерафт. Аз ин рӯ, яке аз мушкилоти асосии маорифи вилоят нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ ба шумор мерафт.
2. Дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ новобаста аз вазъияти мураккаби ба амал омада, ҳукумати мамлакат, пеш аз ҳама Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ба инобат гирифтани аҳамияти матлаби болозикр ба соҳаи

маориф, хусусан вилояти мазкур рӯй оварда, бо мақсади баровардани соҳа аз вазъияти душвор тамоми имкониятҳо ва воситаҳои дохилию хориҷиро истифода намуданд.

3. Бар асари ҷанги шаҳрвандӣ, ки боиси афзоиш ёфтани проблемаи нарасидани омӯзгорон дар вилоят гардид, зарурати таъсис додани донишгоҳҳоро бештар менамуд. Аз ин лиҳоз, ба шароити душвори солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, Сарвари давлат ба таъсис додани донишгоҳҳо ва ё ин ки ба табдил додани баъзе аз донишкадаҳо ба донишгоҳҳо иқдом намуда, ҷиҳати боз ҳам беҳтар намудани заминаҳои моддӣ – техникии донишгоҳҳо кӯшишҳои пайваста анҷом доданд.

4. Дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ бо дастгириҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон заминаҳои моддӣ –техникии донишгоҳҳои вилоят мустаҳкам гардида, ба як боргоҳи бузурги илму маърифат табдил ёфт. Лозим ба зикр аст, ки дар тӯли солҳои соҳибистиқлолӣ донишгоҳҳои вилоят дар рушди соҳаи маорифи вилоят, пеш аз ҳама дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми босазо гузоштаанд.

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

Бо назардошти муҳим будани мавзуи мавриди пажуҳиш чунин тавсияҳоро пешниҳод менамоем:

– таъсис додани ихтисосҳои нави марбут ба соҳа дар донишгоҳҳои вилоят, ки талаботи замон ва эҳтиёҷоти мардумро қонеъ намояд аз аҳамият дар канор набуда, метавонад дар ин росто натиҷаҳои дилхоҳ ба даст оварад;

– боз ҳам беҳтар намудани шароитҳои моддӣ – техникии муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва миёнаи махсуси вилоят ва шароити кории кормандони он метавонад сатҳ ва сифати тайёр намудани кадрҳои омӯзгориро баланд бардорад;

– боз ҳам беҳтар намудани вазъи иқтисодӣ ва иҷтимоии кормандони соҳаи маориф, боз ҳам баланд бардоштани музди меҳнати кормандон;

– зиёд намудани имтиёзҳои кормандони соҳа метавонад ба пурра бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят хотима диҳад;

– бо мақсади бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои педагогӣ, ки вақтҳои охир ҳукумати мамлакатро низ ба ташвиш оварда истодааст, метавон ба воситаи таҳия ва қабули стратегияҳо ва барномаҳои давлатие, ки дар он масъалаи имтиёзҳои бештар фароҳам овардан ба омӯзгорон нуқтаи меҳварӣ бошад, метавон ба натиҷаҳои дилхоҳ ноил гардид.

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидаанд:

[1 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И., Бозоров С.Б. Из истории школы сельской молодёжни советского таджикистана (1959-1970) / Х.М.Абдуллоев., И.З.Исмоилов., С.Б.Бозоров // Пайёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.-Душанбе, 2018. №3. – С.39-42 ISSN 2074-1847

[2 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Мактабҳои тоинқилобӣ дар Туркистон ва аморати Бухоро (нимаи дуюми асри XIX-авали асри XX) / Х.М.Абдуллоев, И.З.Исмоилов, // Паёми Донишгоҳи милии Тоҷикистон.-Душанбе, 2018. №6. - С.20-26 ISSN 2074-1847

[3 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Аз таърихи ташкилёбии муассисаҳои олии омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон / Х.М.Абдуллоев, И.З.Исмоилов // Муарих, 2022.-№3 (31),-С.42-50. ISSN 2709-7382

[4 - М] Исмоилов З.И. Вазъи тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон солҳои соҳибистиқлолӣ / З.И. Исмоилов // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.-Душанбе, 2024.-№1 (34),-С.295-307

[5 - М] Иброҳимзода З.И. Инъикоси рушди мактабу маорифи Кӯлоб дар дарозои таърих. / З.И. Иброҳимзода // Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.-Душанбе, 2026.-№3-1 (44),-С. 64-71

Мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба табърасида:

[6 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Садриддин Айнӣ асосгузори мактабҳои усули нав дар кишвари Туркистон [Матн] / М.Х. Абдуллоев, И.З. Исмоилов // Саҳми Садриддин Айнӣ дар эҳёи таърих ва фарҳанги халқи тоҷик. Душанбе, 22 ноябри соли 2018.С.181-184

[7 - М] Исмоилов З.И. Асосҳои ҳуқуқии маорифи Тоҷикистони соҳибистиқлол [Текст] / З.И.Исмоилов // Маводи конференсияи илмӣ-амалии Ҷумҳуриявӣ дар мавзуи Рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолият. Кӯлоб,2018.С.155-164 ISBN 978-99975-932-9-0

[8 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Аз таърихи мухтасари таъсисёбии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ [Текст] / М.Х.Абдуллоев, И.З.Исмоилов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзуи “Масъалаҳои мубрами илму маориф дар шароити ҷаҳонишавӣ”. (Қисми 2). Кӯлоб, 2020. С.15-18

[9 - М] Исмоилов З.И. Бозоров С.Б. Рушду нумуи заминаҳои моддию техникии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб дар солҳои соҳибистиқлолӣ / З.И.

Исмоилов, С.Б Бозоров // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.-Душанбе, 2020. №1 (24), -С.157-162.
[10 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Нақши истиқлол дар рушди мактабҳои олии омӯзгории вилояти Хатлон [Текст] / М.Х.Абдуллоев, И.З.Исмоилов // Маводи Симпозиуми байналмилалӣ (Қисми 1) бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон. Тоҷикистон дар масири таърих: Истиқлолият, дастовард ва дурнамо-(Қисми 1),-Душанбе, 2021.-С.216-225 ISBN 978-99975-74-92-3
[11 - М] Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Нақши истиқлолият дар рушди Донишгои давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ [Текст] / Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И // Маводи конференсияи ҷумҳуривии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Навгониҳо дар таҳсилоти олии касбии муосир”, Кӯлоб, 2021.-С.79-83 ISBN 978-99985-58-05-2
[12 - М] Исмоилов З.И. Ташкилёбии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон /З.И.Исмоилов // Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.-Душанбе, 2022.-№1 (26),-С. 218-225 ISSN 2616-5260
[13 - М] Исмоилов З.И. Нақши коллеҷҳои омӯзгории вилояти Хатлон дар тайёр намудани мутахассисони миёнаи касбӣ. [Матн] / Маводи конференсияи илмӣ-назариявии ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯён оид ба натиҷагирии корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ дар соли 2022 ва вазифаҳо барои соли 2023. Кӯлоб-2023.С. 293-297
[14 - М] Исмоилов З.И. Нақши Коллеҷи омӯзгории Кӯлоб дар тайёр намудани кадрҳои дорои маълумоти миёнаи махсус дар замони Истиқлолияти давлатӣ [Матн] / Мактаби сиёсии Пешвои миллат (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ №4-2024). Маводи конференсияи байналмилалии илмӣ-назариявӣ бахшида ба 30-солагии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, 30-солагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва соли 2024-«Соли маърифати ҳуқуқӣ» 16-17 майи соли 2024, ш. Кӯлоб.-С. 340-343

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ КУЛЯБСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АБУАБДУЛЛА РУДАКИ

На правах рукописи

УДК. 371(575,3) (09). 9(575,3)

ИБРОХИМЗОДА ЗАФАР ИБРОХИМ
(Исмоилов Зафар Иброҳимович)

ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ХАТЛОНСКОЙ ОБЛАСТИ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ ТАДЖИКИСТАНА (1991-2021 гг.)

АВТОРЕФЕРАТ

Дисертации на соискание степени кандидата исторических наук по специальности 6.1. - История и археология 6.1.1.- Отечественная история (история таджикского народа)

КУЛЯБ -2026

Диссертация подготовлена на кафедре истории таджикского народа факультета истории, права и международных отношений Кулябского государственного университета имени Абуабдулла Рудаки.

Научный руководитель:	**Абдуллоев Махмуд Холович** - доктор исторических наук, профессор кафедры истории таджикского народа Кулябского государственного университета имени Абуабдулла Рудаки
Официальный оппоненты:	**Расулиён Кахор Расул** - доктор исторических наук, профессор кафедры истории таджикского народа Таджикского национального университета **Сафарзода Газалшох Гулом** - кандидат исторических наук, советник ректора по вопросам исполнения законодательства, деятельности общественных комиссий и другим вопросам Таджикский технический университет имени академика М. С. Осими
Ведущая организация:	Таджикский государственный педагогический университет имени Садриддина Айни

Защита диссертации состоится «4» декабря 2026 года в 10:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA–093 при ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава» (адрес: Республика Таджикистан, 735140, г. Бохтар, ул. Айни, 67). E-mail: mahmadullojalilov@mail.ru; тел.: (+992) 904-11-02-66.

С диссертацией и её авторефератом можно ознакомиться в научной библиотеке ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава» (адрес: Республика Таджикистан, 735140, г. Бохтар, ул. Айни, 67), а также на официальном сайте университета (www.dtsu.tj).

Автореферат разослан «___» _____ 2026 года.

Учёный секретарь
диссертационного совета,
кандидат исторических наук Джалилов М.Ш.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. После распада СССР, как и все другие союзные республики, Таджикистан тоже приобретает свою государственную независимость. Однако с первых дней независимости в старне по внутренним и внешним причинам начинаются политические разногласия, которые в последствие привели к гражданской войне. В результате общество было охвачено убийством, безвластием, грабежом, голодом и нищетой, и другими негативными последствиями. В таком бедственном положении все отрасли народного хозяйства переживали серьёзную разруху, общее развитие страны на десятилетие отставало. Особенно, важнейшая отрасль общественной жизни – просвещение и образование столкнулась с неблагоприятным положением. Материально-технические условия высших учебных заведений, общеобразовательных школ и дошкольных учреждений были крайне скудными. Нехватка заработной платы учителей, их эмиграция за рубежом, нехватка учителей в образовательных учреждениях относились к другим проблемам сферы образования.

После установления конституционного правительства, уже сразу после XVI сессии Верховного Совета, сфера образования страны оказался под пристальным вниманием Главы государства, и были предприняты необходимые меры по устранению имеющихся недостатков, восстановлению разрушенных учреждений, привлечению учителей в высшие учебные заведения и средних школ. Как отметил Лидер нации, Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон “Если нашей целью является построение подлинно демократического, правого и светского общества, мы должны коллективно обратиться к школе и образованию” [1,с.13]. Со ссылкой на это высказывание и понимая вышеупомянутую цель, с самого начало Глава государства придавали особое значение сектору образования и прилагали усилия для использования всех внутренних и внешних возможностей. Президент страны уважаемый Эмомали Рахмон в своей речи с большим вниманием к сферы образования отмечает: “Образование, как судьбаносная сфера общество, в системе социальной политики государства было объявлено одним из приоритетных направлений, и с первых дней независимости для реформирования и развития отрасли уделяется особая забота и внимание” [2, с.15].

В первые годы независимости (1992-1994 гг.) более 25 тыс. опытных учителей покинули республику и уехали за границу. На место этих учителей были привлечены к работе более 30 тыс. выпускников средних и профессиональных учебных учреждений. Упоминание этого сведения также может послужит еще одним доказательством вышеупомянутого. Лидер нации, уважаемый Эмомали Рахмон, с первых дней принятия на себе тяжелой

ответственности за руководство страной понимал, что без образования, которое считатеться движущей силой общества, невозможно достичь высот развития или создать благоприятные условия для достойной жизни, обеспечить верховенство закона. Поэтому по этой причине одним из первых законов, которое было принято по инициативе Главы государства, стал Закон Республики Таджикистан “Об образовании” (1993 г.).

Хатлонская область (бывшие Кулябская и Курган-Тюбинская области) как неотъемлемая часть республики не были в стороне от этих событий, наоборот сфера образование в этих областьях пострадало больше всех других регионов страны. В этой области, которая считалась самым населенным регионом страны, вышеупомянутые трудности ощущались больше. Поэтому правительство страны с целью обеспечения образовательных учреждений области квалифицированными учителями предприняло все необходимые меры. Однако нестабильная ситуация в годы гражданской войны задержала решение проблем этого сектора.

Только начиная с 2000 года начинается всестороннее развитие всех отраслей страны, особенно сектор образования. Независимо от ситуаций гражданской войны, Глава государства использовал все внутренние и внешние возможности и средства для того, чтобы вывести сферу образования страны, особенно Хатлонской области, в русло развития и процветания, давал поручения и указания по созданию высших учебных заведений, колледжей по подготовке педагогических кадров, а также по устранению проблем, недостатков в этом секторе, включая нехватку преподавательского состава в области.

Благодаря постоянной поддержке Правительства страны, вновь созданные в области ВУЗ ы, оказавшиеся в плохом материально-техническом состоянии на начальном этапе своей деятельности, быстро превратились в крупные научно-педагогические центры. С другой стороны Правительство страны в годы независимости внесло весомый вклад в деле обеспечения учебных заведений области специалистами и преподавателями в целом, а также решило другие проблемы жителей регионов области, которые с целью учебы выезжали в другие регионы страны (не все имели такие возможности).

В этой связи исследование вопроса подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости Республики Таджикистан в национальной историографии имеет важное значение и завершение исследований в этой области может прояснить многие белые пятна данной проблематики.

Актуальность темы исследования также подтверждается тем фактом, что впервые история подготовки педагогических кадров Хатлонской области в годы независимости Таджикистана изучена в форме кандидатской

диссертации на основе архивных материалов, научных трудов, научно-популярных изданий, периодической печати и других источников, а также проведено их сопоставление и обобщение автором.

Степень изученности диссертационной темы. Вопросы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости Таджикистана до сих пор не были предметом углубленного исследования. Однако различные аспекты изучаемых вопросов были отражены, прежде всего в речах, трудах и посланиях Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона, в научных исследованиях, научно-популярных изданиях, мемуарах и т.д., которых можно разделить на следующие группы:

К первой группе относятся Послания Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона, речи и выступления главы государства. Особенно послания главы государства имеют характер нормативно-правового документа, которые имеют наиболее достоверную информацию и данные о ежегодной деятельности республики и кроме этого определяют программы и стратегии дальнейших направлений внутренней и внешней политики [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9].

Вторую группу составляют нормативно-правовые документы, которые регулируют политику Республики Таджикистан в сфере образования. Так как, комплексное развитие отрасли образования, особенно образование Хатлонской области, осуществляется именно на основе принятых нормативно-правовых актов. То есть источником официальных изменений в форме управления отраслю образования и направления его деятельности считаются эти источники правовых или нормативно-правовых актов [11], [12], [13], [14] [15].

К третьей группе входят материалы хранящиеся в архивах, которые были использованы в ходе написании диссертации из текущих архивов Кулябского государственного университета имени Абуабдулла Рудаки, Дангаринского государственного университета, Государственного образовательного учреждения Бохтарского государственного университета имени Носири Хусрава, текущего архива Главного управления архива при Правительстве Республики Таджикистана и Министерства образования и науки Республики Таджикистан и др.

Четвертую группу составляют статистические материалы, которые были использованы в результате исследования, в том числе во время сравнения показателей по количеству преподавателей, студентов и учащихся школ области в целом, вопроса год за годом развития материально-технических условий, количество подготовленных научных и научно-педагогических кадров в области, количество преподавателей посещающих

курсы повышения квалификации и переподготовки и тому подобные вопросы [40], [41], [42].

К пятой группе относятся научные труды исследователей и ученых данной отрасли. В частности, состояние образования в стране в эпоху Советского Союза и периода Государственной независимости изучалось М. Абдуллаевым в некоторых его трудах, в том чисде (Из истории общеобразовательных школ Советского Таджикистана) “Аз таърихи мактабҳои маълумоти умумӣ дар Тоҷикистони Шӯравӣ”, (Реформа и развитие образования Таджикистана в годы Государственной независимости) “Ислоҳот ва рушди маорифи Тоҷикистон дар солҳои Истиқлолияти давлатӣ”, (Место образования в суверенном Республике Таджикистан) “Мақоми маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол”, в которых четко отражены некоторые аспекты сферы образования в Хатлонской области [43], [44, с.79.] [45, с.59-62], [46, с.27], [47, с.123], [48].

Другой исследователь, Ш. Достиев включил в свое исследование важнейшие аспекты сферы образования в Хатлонской области [86]. В то же время, вопросы, исследуемые в работах историков С.А. Абдуллоева [54, с.180], Ф.М. Абдурашитова [58, с. 371], Р. Абулхаева [61, с. 285], Абдуфаттох Шарифзода [60],, Заробиддин Косими, Х.С. Авзалова [69, с.102], М.А. Арипова [70] И.Бадалова [73, с.45-50],, С.А. Белякова [77], М.И. Иркаева [91], [92], фундаментальном труде “История таджикского народа”, “Энциклопедия Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава”, Т.Н. Зиёева [88,с.14-20],, А. П. Партаева, З.И. Исмоилова, О.Б. Каримова отражают различные аспекты изучаемой проблемы.

В шестую группу входят кандидатские и докторские диссертации, тесно связанные с темой исследования и были использованы при написании диссертационного исследования [55, с.183]. [56, с.188].

В седьмую группу включаются научно-популярные статьи, опубликованные в периодических изданиях. В основном анализировались научные и научно-популярные статьи, о деятельности средних и высших учебных заведениях области или статьи, которые опубликовались в газетах высших образовательных учреждениях области[129], [130], [131], [132], [133], [134], [135], [136], [137], [138], [139], [140], [141], [142], [143] [144] [145].

Восьмая группа включает официальные сайты Интернета. В этой группе в основном были использованы официальные сайты средних учебных заведений и высших учебных заведений Хатлонской области, в частности, с официального сайта Кулябского государственного университета имени А. Рудаки, Государственного образовательного учреждения «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава», Дангаринского государственного университета, Министерства образования и науки

Республики Таджикистан и подобных учреждений, которые регулярно публикуют информацию о достижениях отрасли в регионе [157], [158], [159], [160], [161], [162].

Таким образом, из изучения и анализа вышеупомянутых источников следует, что вопросы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости Таджикистана не были изучены в полной мере, и в отечественной историографии не разработано фундаментальных работ или отдельных диссертационных работ.

Связь исследования с научными программами или темами.

Диссертация выполнена в рамках Перспективного плана научно-исследовательских работ кафедры истории таджикского народа Кулябского государственного университета имени Абуабдуллоха Рудаки «Изучение отечественной истории в период независимости» на 2021–2025 годы. Также были использованы и изучены: Государственная программа подготовки специалистов в области педагогики на 2005–2010 годы (от 02.10.2010, № 475); Государственная программа развития профессионального образования в Республике Таджикистан на 2008–2015 годы (от 02.11.2007, № 529); Государственная программа совершенствования преподавания и изучения русского и английского языков в Республике Таджикистан на 2004–2014 годы (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 2 декабря 2003 года, № 508); «Программа компьютеризации сферы образования страны на 2003–2007 годы» и «Программа компьютеризации сферы образования на 2008–2010 годы» (от 05.03.2008, № 77).

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цели и задачи исследования. Целью диссертационного исследования является анализ подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости.

Для реализации данной цели диссертант поставил перед собой следующие задачи:

- изучить значения учреждения университетов в области и создание фундаментальных предпосылок для подготовки педагогических кадров;
- анализировать материально-технического состояния университетов области в первые годы независимости;
- исследовать последствия разрушительной гражданской войны для сферы образования области и особенно нехватка учителей;
- отражения старания Лидера нации для восстановления отрасли образования, учреждения университетов, создание условий для материально-технического оснощения, решение проблемы с нехваткой педагогических кадров области и др.;

- изучить и анализировать состояния вклада Высших учебных заведений области в подготовку педагогических кадров для образовательных учреждений Хатлонской области;

- рассмотреть государственную политику Республики Таджикистан в сфере развития сферы образования, в частности проблем устранения дефицита педагогических кадров в самом густонаселённом регионе республики – Хатлонской области;

- всесторонне анализировать процесс подготовки специалистов педагогической сферы области, существующих проблем и поэтапного развития системы образования в регионе;

- анализировать и изучить основные исторические этапы развития сферы образования на основе материалов областных и республиканских архивов;

Объект исследования. Объектом данного исследования является процесс подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости.

Предмет исследования. В рамках объекта исследования предметом научного анализа являются этапы становления и развития Высших учебных заведений области и их роль в подготовке педагогических кадров.

Этапы, место и период исследования. Диссертационное исследование охватывает три этапа, включающих выбор темы, сбор научного материала, изучение периодической печати, сбор источников, составление запросов в соответствующие министерства и ведомства для составления сравнительных таблиц, публикацию статей в рецензируемых журналах, сдачу кандидатских экзаменов и проведение предзащиты диссертации на профильной кафедре.

Первый этап охватывает 2019–2022 годы, в этот период состоялся выбор темы и сбор научного материала;

Второй этап охватывает 2022-2024 годы, в этот период были опубликованы статьи в рецензируемых журналах, сделаны доклады на международных и республиканских конференциях, а в конце данного этапа были обобщены первые две главы диссертации;

Третий этап охватывает 2024–2026 годы, в этот период диссертация была полностью завершена, сданы кандидатские экзамены и проведена ее предзащита на профильной кафедре.

Период исследования 1991-2021 годы, место исследования - Хатлонская область.

Теоретическая асновы исследования. Теоретическая значимость настоящего исследования заключается в том, что в ходе проведения исследовательских работ были собраны и систематизированы ранее не изученные исторические сведения о подготовке педагогических кадров в Хатлонской области, которые были оформлены в виде завершённого

научного труда. Все аспекты данной темы определены и обоснованы на основе достоверных фактов и доказательств. Кроме того данное диссертационное исследование имеет методологическое значение для дальнейших исследований в области истории сферы образования области, поскольку в ней полностью отражены пути и методы изучения и анализ проблемы.

Научная новизна исследования. В данной теме впервые проанализирован процесс подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы государственной независимости; область считается одним из самых густонаселённых регионов страны. В ходе исследования особое значение приобрели трудности и достижения сферы образования в рассматриваемый период. В диссертации впервые полно и системно исследована история подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости (1991–2021).

Новизна исследования состоит в следующем:

1. Теоретическая новизна:

- Определены и обоснованы основные периоды развития системы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области (например: период упадка и последствий гражданской войны; период восстановления; период институционального развития и создания университетов; период реализации государственных стратегий и программ).
- Выявлены и систематизированы социально-экономические факторы создания высших учебных заведений в области и их роль в решении проблемы нехватки педагогических кадров.
- Научно обосновано влияние гражданской войны на сферу образования области как главного фактора кадрового дефицита.
- Сформирована концепция «историографии истории подготовки педагогических кадров в Хатлоне», обобщены достижения учёных данной сферы и их труды.

2. Методологическая новизна:

- В исследовании использованы сравнительно-исторический подход и периодизация; проведено сопоставление состояния образования в период гражданской войны и в послевоенные годы (особенно с 2000 года).
- Архивные материалы, официальные государственные документы, отраслевая статистика и исторические источники комплексно введены в научный оборот.
- Предложены критерии оценки эффективности системы подготовки кадров (число специалистов, обеспеченность школ учителями, уровень материально-технической базы).

3. Практическая новизна:

- Результаты исследования могут быть использованы при разработке государственных стратегий и программ развития образования, кадровой политики и планировании приёма на педагогические факультеты.
- Материалы диссертации применяются в курсах по истории образования Таджикистана, истории таджикского народа, педагогике, а также в спецкурсах для студентов и магистрантов, при составлении учебников и учебных пособий.
- Разработаны рекомендации по улучшению условий труда преподавателей и укреплению материально-технической базы вузов области.

Положения, выносимые на защиту.

1. В результате гражданской войны сфера образования страны понесла большой ущерб, значительно ухудшилось материально-техническое состояние образовательных учреждений. В то же время такая ситуация привела к тому, что часть опытных учителей области оставили свою профессию. Поэтому, выявленно, что одной из основных проблем сферы образования области стала нехватка педагогических кадров.

2. В годы гражданской войны, несмотря на сложную ситуацию, правительство страны, и прежде всего Лидер нации уважаемый Эмомали Рахмон, учитывая важность вышеупомянутого вопроса, обратили внимание сфере образования, особенно в этой области и с целью вывода отрасли из сложной ситуации использовало все внутренние и внешние возможности и средства. Несмотря на неблагоприятную обстановку в годы гражданской войны, обоснованоо, что были принят ряд постановлений и законов, государственных программ и стратегий, связанных с развитием сферы образования и устранением существующих недостатков.

3. Под руководством Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона, в первые годы независимости, Правительство страны осознали важность создания университетов в Хатлонской области. С другой стороны, гражданская война, которая привела к увеличению проблемы нехватки учителей в области, еще больше усилила необходимость создания университетов. В связи с этим, установлено что, несмотря на тяжелые условия гражданской войны, Глава государства предпринял шаги по созданию университетов или преобразованию некоторых институтов в университеты и предпринял постоянные усилия для дальнейшего улучшения материально-технической базы университетов.

4. В короткий исторический период, благодаря инициативе и поддержке Лидера нации, укрепилась материально-техническая база университетов

области, и они постепенно превратились в один из крупнейших центров науки и знаний, а также стали известными центрами подготовки педагогических кадров. Доказано что, за годы независимости университеты области внесли достойный вклад в развитие сферы образования, особенно в подготовку педагогических кадров

Теоретическая и практическая значимость исследования проявляется в том, что она может быть использована в качестве учебного и научного материала для исследований в области отечественной истории. Также, данная научная работа как учебный материал отражает историю становления сферы образования, прежде всего подготовки педагогических кадров в Хатлонской области, кроме этого предусматривает перспективы развития данной отрасли.

Теоретическая значимость данного исследования заключается в том, что в ходе него большой объем информации по истории развития высшего образования в Хатлонской области в 1991-2021 годах, который до настоящего времени не был комплексно изучен, был представлен в форме диссертации. Также данная работа имеет методологическое значение, которое указывает пути и методы исследования для дальнейших изысканий.

Степень достоверности результатов выражается в том, что научные исследования и выводы автора по проблеме развития высшего образования в Хатлонской области в 1991-2021 годах подготовлены на основе глубокого анализа научной литературы и с опорой на принципы историографии, что способствует обогащению научного материала в области исторической науки. Также автором на основе научно-теоретического анализа, в соответствии с полученными результатами, предложены практические выводы в области истории с целью изучения развития высшего образования в период независимости и представлены практические рекомендации.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Данное диссертационное исследование соответствует пунктам 1, 2, 6 паспорта специальности 6.1.1. - Отечественная история (история таджикского народа).

Личный вклад соискателя научной степени заключается в том, что в ходе исследования были использованы материалы, источники, статистические данные, ежегодные отчёты высших учебных заведений области, а также документы других учреждений, относящихся к сфере образования, и труды исследователей по данному вопросу, на основе которых рассмотрены проблемы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в период независимости.

Апробация и примение результатов диссертации. Диссертация была обсуждена на заседании кафедры история таджикского народа Кулябского

государственного университета имени Абуабдулла Рудаки и представлена к защите (протокол от 29.06.2026, №11).

Публикации по теме диссертации. Основные результаты диссертационной работы отражены в 14 публикациях автора, из которых 5 научных статей опубликованы в рецензируемых журналах, рекомедуемых Высшей аттестационных при Президенте Республики Таджкистан, а 9 статьи опубликованы в материалах республиканских научных конференций. Все обупликованые работы непосредственно относятся к теме исследования и отражают основное содержание диссертации и автореферата.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованных источников и литературы и приложений. Во введении представлена общая характеристика диссертационной работы, обоснованы выбор и актуальность темы, цель и задачи исследования, теоретико-методологические основы, научная новизна и практическая значимость исследования, проанализированы источники и степень изученности темы. Общий объем диссертации составляет 196 страниц компьютерного текста, набранного в программе Microsoft Word. Диссертация включает 24 таблиц, 13 диаграмм. Список использованной литературы состоит из 185 наименований.

Первая глава диссертации под названием **«Реализация политики Правительства Республики Таджикистан по развитию сферы образования в Хатлонской области в годы независимости»** посвящается основным вопросам осуществления политики Правительства страны в сфере образования**.**

В этой главе диссертации представлены общие сведения о состоянии и положении сферы образования в постсоветский период. Первый параграф был составлен на основе различных источников, в том числе нормативно-правовых документов в сфере образования и науки, Посланий, речей и выступлений Основателя мира и единства – Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона, что придают его содержанию научную глубину.

Основная проблема заключалась в нехватке учителей и отсутствии благоприятных материально-технических условий в средних и высших учебных заведениях республики. Прежде всего в Хатлонской области. В период с 1992-1994 гг. республику покинули более 25 тыс. опытных учителей. На их место были привлечены 30 тыс выпускников общеобразовательных и профессиональных школ. Учитывая сложившуюся ситуацию, Правительство Республики Таджикистан, 11 октября 1996 года приняло постановление “Об улучшении коммунальных условий учителей”. В этой связи обеспечение хороших условий труда и улучшение материально-технического состояния учреждения считались одним из важнейших задач, стоящих перед

Правительством страны. Несмотря на сложную обстановку в годы гражданской войны, Глава государства стремился использовать даже малейшие возможности для развития сферы образования. Бесспорно, ,что всестороннее развитие всех отраслей народного хозяйства страны началось только после 2000-х годов, однако несмотря на это, в период нестабильности гражданской войны уважаемый Эмомали Рахмон предпринимал усилия по поэтапному повышению заработной платы учителей и улучшению материально-технических условий образовательных учреждений.

Правительство Республики Таджикистан за счёт бюджетных средств год за годом увеличивали финансирование отрасли на ряду с другими направлениями сферы образования. В частности, в 2000 году за счёт государственного бюджета на расходы в сфере образования было выделено 42 млн сомони, в 2003 году эта сумма составила 116 млн сомони, 2004 году – 190 млн сомони, 2004 году – 190 млн сомони, в 2005 году – 268 млн а 2006 уже до 336 млн сомони. Если сравнить объем бюджетных средств, выделенных Правительством Республики на сферу образования в 2000 году, становится очевидно, что к 2006 году финансирование системы образования из бюджета увеличилось в 7 раз по сравнению с 2000 годом.

С годами объёмы средств увеличиваются по сравнению с другими отраслями. Например, если в 2005 году доля расходов бюджета составляла 33%, расходы на образование достигали 45%. Выделяемые средства в основном направлялись на всестороннее развитие сферы образования, особенно на ремонт, реконструкцию и строительство школ.

Развитие сферы образования прежде всего зависеть от финансирование. В последние годы заметно увеличивается финансирование сферы образования и в 2008 году она достигло 691,2 миллиона сомони, что составляет 4.7% валового внутреннего продукта и на 26% больше по сравнению с 2007 годом. За последние 5 лет бюджет сферы образования увеличился более чем в 4 раза и в 2009 году составил 1 миллиард 139 миллионов 446 тысяч сомони. Этот показатель является прочной основой для развития системы образования, воспитания подрастающего поколения со здоровым мировоззрением и всесторонне развитой личности [46,с.27].

Правительство страны считало важным фактором развития сферы образования увеличение объёма финансирования и поэтому ежегодно выделяло на это направление значительные средства. Как следует из статистических данных в последние годы финансирование сферы образования существенно возросло и в 2010 году достигло 1068 миллионов сомони, что составило 4,7% валового внутреннего продукта.

Наряду с получением первых возможностей, в первые годы независимости, Правительство страны уделяло особое внимание повышению

уровня и качества образования в средних и высших учебных заведениях страны, особенно улучшению их материально-технической базы.

“Если в 1992 году сферу образования было выделено 6975,6 миллиона российских рублей и её доля в расходах государственного бюджета составляла 18,6%, а в ВВП (валовом внутреннем продукте) страны – 10,8%, то в 2005 году объем финансирования достиг 250 миллионов. Его доля в государственном бюджете составила 19,4%, а в ВВП страны – 3,5 %” [46,с.28], что от такой государственной поддержки Правительства, региональные университеты также получили свою часть помощи, и в результате этих мер их материально-техническая база с каждым днём улучшилась.

Также это являлось очередной инициативой Правительства республики, направленной на улучшение материально-технических условий высших учебных заведений страны. “В рамках этих инициатив и мер были приняты следующие документы: Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 31.12.2002, № 502 “Программа компьютеризации сферы образования страны на 2003-2007 годы”, а также “Программа компьютеризации сферы образования 2008-2010 годы”, которая была принята от 05.03.2008, №77” [46,с.27]. Другие инициативы и меры правительства страны, а именно принятие государственных программ, в том числе “Об объявлении 2010 год Годом образования и технической культуры” и “О государственной программе компьютеризации учреждений общего среднего образования Республики Таджикистан на 2011-2015 годы”, также стали важными факторами улучшения материально-технических условий университетов области” [138].

Необходимо отметить, что несмотря на увеличение число студентов и наличие количество научных работников 220 человек, из этого числа 5 докторов наук, 1 кандидат наук, 1 почётный доктор, 5 имеют учёное звание профессор, 1 член корреспондент Инженерной академии Таджикистана, 1 академик Инженерной академии Таджикистана, 90 кандидаты наук, 70 доценты, а другие старшие преподаватели и ассистенты и университет до сих пор нуждался в опытных преподавателях. С другой стороны, отсутствие нормального материально-технического условия и не своевременное обеспечение нормальной заработной платой преподавательского состава, были основными причинами препятствующие развитию кадрового потенциала данного учреждения.

Благодаря постоянной поддержке руководства области и страны в период когда университетом руководил Самариддин Каримов в 1997 году, учреждение был оснащён Центром математических расчётов мощной вычислительной техникой. В этом здании была размещена кафедра

информатики и студенты обучались с использованием вычислительных машин и компьютеров.

Одновременно были отремонтированы 60 аудиторий в трёх учебных корпусах, десятки лабораторий, 20 учебных кабинетов, три актовых зала, спортивный зал университета и библиотека, однако существующие условия всё ещё не удовлетворяли руководство университета [85,с.65]. В этом году библиотека университета, являвшаяся основным центром подготовки будущих специалистов, была реконструирована. Следует отметить, что в настоящее время Кулябский государственный университет располагает богатой библиотекой, фонд которой насчитывает 240 274 экземпляра политической, учебной, научно-художественной литературы и периодических изданий, находящихся в распоряжении преподавателей и студентов. Количество общественно-политической литературы составляет 80 000 экземпляров, художественной литературы 30 000 экземпляров. Число учебной литературы на таджикском языке составляет 12 500 экземпляров, на русском языке 148 000 и на языках других народов 9 500 экземпляров.

Уместно отметить, что за 15 лет независимости материально-техническая база университета значительно улучшилась и в настоящее время

б

иблиотека университета располагает абонементным отделом, научной, методической и художественной литературой, а также 4 читальными залами с общим фондом 300 580 экземпляров книг, введены в эксплуатацию для общежитие 300 мест и медицинский пункт с оснащённый необходимым оборудованием, 2 спортивных зала, 2 современных культурных зала, 3 лекционных аудитории и 4 зала для проведения заседаний. Университет также располагает учебно-производственными и оздоровительным лагерем отдыха “Истиклол”, расположенным а живописном районе Муминабад [85,с.63].

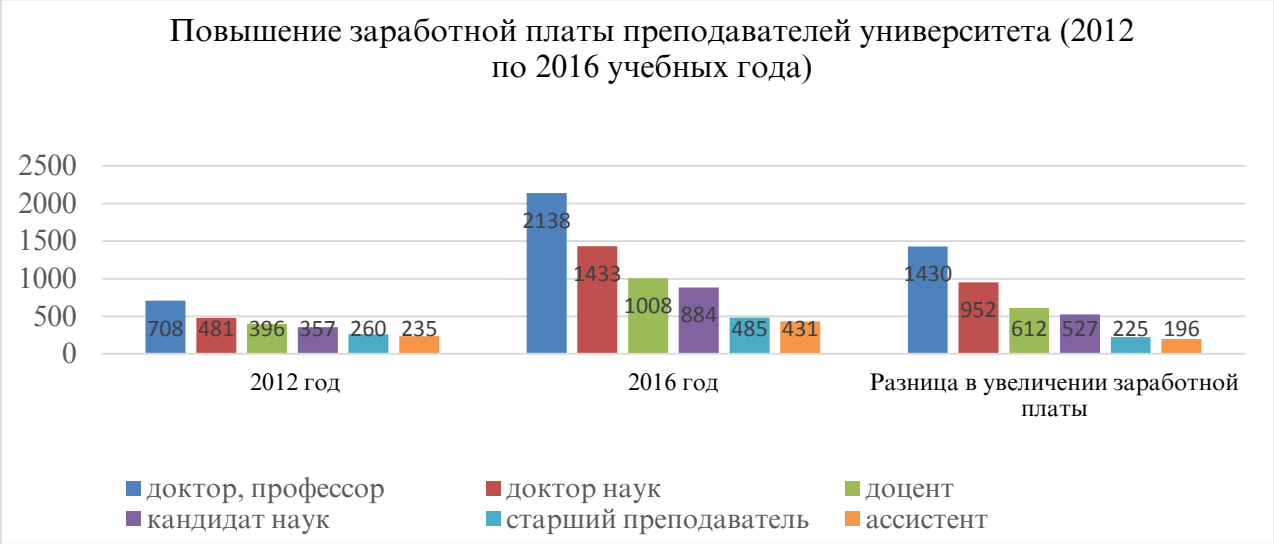
Очевидно, что для повышения качество образования, с целью создания благоприятных условий, обеспечения социальной защиты учителей, ор

Заработная плата преподавателей университета с 2012 учебного года до 2016 учебного года повысилась 4 раза, 2012, 2013 и 2015 учебные годы	Доктор, профессор	Доктор наук	Доцент	Кандидат наук	Старший преподавател	Ассистент
2012 год	708	481	396	357	260	235
Разница в увеличении заработной платы	1430	952	612	527	225	196
2016 год	2138	1433	1008	884	485	431

га
ни
за
ци
и
их
до
суга и отдыха, необходимо принимать конкретные меры и использовать все возможные средства в этом направлении

Таблица № 1.3.

Повышение заработной платы преподавателей университета (с 2012 по 2016 учебный годы)

1 сентября 2015с участием Главы государства, уважаемого Эмомали Рахмон в Кулябском государственном университете состоялся урок мира и со стороны Лидера нации Эмомали Рахмона университету были переданы в подарок 1500 парт и стульев, 286 компьютеров, 50 ноутбуков, 35 электронных досок, 35 проекторов и 18 принтеров (3 в 1), что оказало значительное влияние на укрепление материально-технической базы университета. Также с целью улучшения условий жизни и повышения социального уровня сотрудников Лидером нации были подарены 25 жилых квартир работникам университета [94,с.157].

Таблица № 1.4.

Материально-техническая база университета по всем направлениям деятельности обеспечена с использованием новых информационных технологий

Компьютер	Принтер	Ноутбук	Сканер-ксерекс
			
577	**104**	**52**	**7**

Проектор	Электронная доска
	
51	**49**

Следует повторно отмечать, что материально-техническая база Кулябского государственного университета неуклонно укрепляется благодаря постоянной поддержке Правительства страны и из года в год улучшаются материальные и бытовые условия сотрудников. Например, в 2015 году 70-летие университета было отмечено с участием Президента Республики Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона. В этот день был сдан в эксплуатацию новое здание Университета.

Значительным достижением университета в 2020 году считается создании биотехнологической лаборатории, которая была построена и введена в эксплуатацию на сумму 1 000 000 сомони [133,с.10]. Данная лаборатория была оснащена современным оборудованием и предназначена для анализа пищевых продуктов, изучения микроорганизмов, исследования состава воды и решения других химических, биологических и географических задач и она способствует практическому применению теоретических знаний студентами факультетов биологии, химии и географии. По ныне студенты уиверситета проводят опыты в этом лаборатории. “Кроме того, в честь 30-летия Государственной независимости Республики Таджикистан был приобретено ряд технического оборудования и информационных технологий и введён в эксплуатацию. Особенно в 2022 году в университете уже использовались 571 компьютер, в том числе 518 настольных компьютеров, 53 ноутбуков, 50

электронных досок и 55 видеопроектов. Также в университете функционируют 6 компьютерных классов с общим количеством 246 компьютеров и 5 лингофонных кабинетов с общим количеством 60 компьютеров. Соотношение количество компьютеров к количеству студентов в университете составляет 0,06 то есть на каждые 17 студентов приходится 1 компьютер. В университете 322 компьтера подключены к сети Интернета" [25].

Таблица № 1.5.

Материально-техническое оснащение

Общее количество компьютеров	Компьютерные классы	Количество компьютеров в компьютерных аудиториях	Количество компьютеров в рабочих кабинетах	Электронные книги	Подключены к сети интернет	Подключены к локальной сети	Тахтаи электроний	Проэкотр	Принтер	От количество притеров Принтеры 3/1	Ксерекс	Сканер	Упс	Ноутбук	Количество камер наблюдений
570	13	351	156	15	45	332	49	52	117	40	2	5	179	53	70

В честь 30-летия независимости и в целях дальнейшего улучшения условий обучения, при поддержке правительства страны и усилиях руководства университета, были отремонтированы и обновлены все аудитории, а также закуплено 2255 парт и стульев. [158].

В первые годы независимости, несмотря на крайне сложную ситуацию, руководство Государственного университета имени Носира Хусрава Курган-Тюбы внесло значительный вклад в его развитие, опираясь на поддержку и поощрение Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. В первые годы независимости ряд преданных своему делу сотрудников этого учебного заведения занимали ответственные должности вице-ректоров и

сыграли ключевую роль в развитии университета, несмотря на сложную ситуацию в годы войны. «После создания Курган-Теппинского филиала Душанбинского педагогического университета была также учреждена должность проректора по образованию и науке, которую занимали Рахимов Абдурахим (1978-1981), Курбонов Икром (1981-1988) и Имомназаров Бекназар (1988-1991). После обретения институтом независимости (в 1991 году) были утверждены должности проректора по образованию и профессиональной подготовке и проректора по науке. Должности проректора по образованию и профессиональной подготовке занимали Иброхимов Савлаушох (1991-1992) и Салимов Додарак (1992-1996). В 1993 году была также учреждена должность проректора по образованию, которую занимал главный преподаватель Мусофир Хакимов. С января 1996 года должность проректора по вопросам образования и профессиональной подготовки занимал доцент Абдурахимов Куратулло, который занимает эту должность по сей день”. [28].

С течением времени университет развивается при активной и постоянной поддержки правительства старны, поэтапно улучшается материально-техническое положение. Данный университет, который расположен в самом густонаселенном регионе страны, все острее нуждался в скорейшем развитии со стороны высшего руководства республики. Сразу после прекращения войны в стране, установления мирной жизни и улучшения материально-технического положения, значительно возросла численность студентов университета.

Таблица № 1.6.

Увеличение количество студентов университета 1978-1998 гг.

№	Годы и факультеты	Преподаватели	Физика	Математика	Технологии предпринимательства	Язык и литературу	Русский язык и литературв	Иностранных языков	Химия биология	История и право	Медщинский	Экономический	АСУ	Итого в университете
22	1978	75	47	94	-	-	132	-	-	-	-	-	-	348
23	1979	58	41	141	-	-	155	-	-	-	-	-	-	387
24	1980	50	65	119	-	-	162	-	-	-	-	-	-	396
25	1981	50	71	145	-	-	162	-	-	-	-	-	-	428
26	1982	50	75	150	-	-	175	-	-	-	-	-	-	450
27	1983	50	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	444
28	1984	69	75	150	-	-	150	-	-	-	-	-	-	414

29	*1985*	*100*	*43*	*123*	*-*	*-*	*148*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*450*
30	*1986*	*100*	*75*	*125*	*-*	*-*	*150*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*450*
31	*1987*	*100*	*75*	*125*	*-*	*-*	*150*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*450*
32	*1988*	*104*	*76*	*128*	*-*	*-*	*150*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*458*
33	*1989*	*150*	*75*	*125*	*-*	*-*	*150*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*500*
34	*1990*	*152*	*102*	*127*	*52*	*54*	*104*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*591*
35	*1991*	*180*	*75*	*101*	*50*	*77*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*483*
36	*1992*	*177*	*74*	*100*	*51*	*79*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*481*
37	*1993*	*151*	*75*	*100*	*50*	*75*	*-*	*25*	*-*	*-*	*100*	*52*	*-*	*628*
38	*1994*	*150*	*75*	*100*	*50*	*75*	*-*	*50*	*50*	*-*	*75*	*95*	*-*	*720*
39	*1995*	*121*	*83*	*139*	*79*	*75*	*-*	*114*	*69*	*-*	*-*	*-*	*-*	*673*
40	*1996*	*57*	*53*	*93*	*73*	*58*	*-*	*95*	*34*	*-*	*-*	*51*	*-*	*514*
41	*1997*	*102*	*54*	*81*	*60*	*79*	*-*	*101*	*55*	*28*	*-*	*50*	*42*	*652*
42	*1998*	*108*	*26*	*104*	*105*	*72*	*-*	*92*	*51*	*29*	*-*	*121*	*29*	*737*

Как отмечал Глава государства уважаемый Эмомалӣ Рахмон в своём Послание Маджлиси Оли Республики Таджикистан, “для достижения мировых стандартов мы должны прежде всего усилить материально-техническую базу обучения” [1]. Именно для реализации указаний Лидера нации было уделено особое внимание сфере образования, средним общеобразовательным и высшим учебным заведениям. Прежде всего, Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава также не остался в стороне от этого внимания, постепенно учебные корпуса университета реконструировались и ремонтировались. Программа компьютеризации учреждений дала университету серьёзный импульс, и за короткий период он был обеспечен компьютерами, принтерами, электронными досками и другим необходимым оборудованием.

Действительно, для нового университета было крайне важно оборудовать учебные аудитории средствами обучения и техники, а также ремонтировать и реконструировать учебные и административные здания. Осознавая это, руководство университета с первых дней его основания при постоянной поддержке правительства страны прилагало значительные усилия для укрепления материально-технической базы учебного заведения. «Именно результаты этих усилий позволили ввести в эксплуатацию для студентов четырехэтажное здание на 270 аудиторий рядом с учебным корпусом факультета физики. После увеличения общего числа студентов и открытия новых кафедр новые факультеты возвели учебное здание на проспекте Дружбы народов для 1500 студентов, в строительстве которого значительную роль сыграло хозяйственное управление университета» [158].

Таблица № 2.2.1.

Увеличения число выпускников Университета, 1982-1998 годы

№	*Год выпуска*	*Число выпускников*
1.	1982	74
2.	1983	340
3.	1984	307
4.	1985	348
5.	1986	360
6.	1987	291
7.	1988	199
8.	1989	398
9.	1990	357
10	1991	415
11.	1992	440
12.	1993	457
13	1994	314
19.	1995	311
20.	1996	210
21.	1997	246
22.	1998	393
Итого в университете		5490

С 1997 года библиотека и библиотечная деятельность также значительно развились. В 2003 году количество научных, учебных, художественных, периодических и методических изданий достигло 110 173 экземпляров. Сегодня библиотека располагает большим фондом научной и учебной литературы, а их общее количество составляет 127 008 экземпляров.

Библиотека располагает двумя читальными залами на 200 посадочных мест и шестью отделами, в том числе учебным отделом, отделом художественной литературы, отделом при факультете филологии, отделом книг читального зала, отделом хранения и сохранности книжного фонда, а также отделом «Золотого фонда» книг СОРОС, состоящим из подаренных изданий. «Эти книги в основном относятся к таким областям, как история, дипломатические отношения, политология, журналистика, экономика, философия, психология, социология, право, культурология и естествознание, а также к Оксфордской энциклопедии по общественным наукам; их общее количество составляет 3776 экземпляров» [159].

Сегодня библиотека поддерживает тесные связи с учреждениями и международными организациями. Информационное агентство развития Азии–КАДА в 2000–2002 годах на сумму 4000 сомони передало в дар 1617 экземпляров книг. Этот институт подарил библиотеке 1080 экземпляров книг в 2003 году, 225 экземпляров в 2004 году, 400 экземпляров в 2005 году и 500 экземпляров в 2006 году.

В библиотеку в основном поступают научная и учебная литература по таким направлениям, как мировая экономика, право, английский язык, таджикский язык, технологии и предпринимательство, журналистика, охрана окружающей среды — то есть по тем специальностям, в которых университет особенно нуждается.

2012–2015 годы также считаются периодом развития университета. С улучшением материально-технических условий количество обучающихся в университете в указанные годы увеличилось.

Постоянная поддержка со стороны Главы государства создавались широкие возможности, благодаря чему уже накануне 30-летия Независимости этот храм науки и просвещения превратился в один из известных центров страны. «В настоящее время в университете имеется более 649 компьютеров, 105 интерактивных досок, 134 принтера, 70 экранов, в том числе 6 широкоформатных устройств формата А-3, 4 сервера и 3 специальных сканера для обработки и проверки тестов. Университет подключён к международной сети Интернет посредством оптоволоконного кабеля. Кроме того, в электронной библиотеке университета, оснащённой новейшими компьютерами, широко используется технология Wi-Fi (беспроводной интернет)» [154].

«Университет располагает 5 учебными корпусами и 2 общежитиями. Общая площадь составляет 5967,8 кв. м, из которых 4100 кв. м приходится на учебные помещения. В университете функционируют более 100 учебных аудиторий, 35 учебных кабинетов и 15 лабораторий. Кроме того, для студентов работают два компьютерных класса, оснащённые 33 компьютерами марок «Yamaha» и «Corvette». В связи с этим остановимся более подробно на кафедрах, факультетах, общественных организациях и в целом на структуре университета» [154, с.2].

Кроме того, были оснащены учебные аудитории, компьютерные классы, электронные библиотеки и интерактивные доски. Также на 12 факультетах Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава созданы компьютерные классы, обеспеченные интерактивными досками и компьютерами. В общей сложности имеется 370 компьютеров, 100 электронных досок и проектор, которые используются преподавателями и студентами. В настоящее время почти все компьютерные классы, аудитории и

другие залы университета оснащены электронными досками, проекторами и другим необходимым оборудованием [154, с.3].

Таким образом, данный университет в один из весьма чувствительных исторических периодов преобразовался из факультета в институт, а затем в университет, и, несмотря на сложное положение во время гражданской войны, не прекращал своей деятельности, постепенно развивался и сегодня в стране вносит значительный вклад в подготовку педагогических кадров.

Процесс обучения в данном университете обеспечен современными технологиями. В частности, имеется 344 компьютера, все они функционируют. Для обучения студентов работают 11 компьютерных аудиторий, 2 лингвистических кабинета, 15 специализированных лабораторий; в 38 аудиториях и лабораториях установлены электронные доски и видеопроекторы, которые активно используются в учебном процессе. Также 179 компьютеров университета подключены к сети Интернет, из которых 136 находятся в компьютерных аудиториях.

“Общая площадь университета составляет 42 918 м^2 и здание построено в виде учебного комплекса. Помимо учебного корпуса, университет имеет два общежития на 9 этажей для студентов с 1000 спальными местами, три жилых корпуса на 5 этажей для преподавателей с 60 комнатами, культурный зал на 530 мест, спортивный зал, библиотеку с 650 тысячами книг и другие вспомогательные сооружения. Руководство университета разрабатывает меры для дальнейшего улучшения учебного процесса и обеспечения необходимых условий. Общее количество учебных аудиторий составляет 115, а количество мест для студентов — 6146» [157].

Вторая глава диссертации посвящена вопросу роли высших учебных заведений Хатлонской области в подготовке педагогических кадров в период независимости. Эта глава диссертации называется “**Роль высших учебных заведений Хатлонской области в подготовке педагогических кадров в годы независимости**”. В этой главе собрана подробная информация о состоянии подготовки педагогических кадров в Кулябском государственном университете имени Абуабдулло Рудаки. Кулябский государственный университет имени Абуабдулло Рудаки за период своей деятельности увеличил количество студентов 48 до 10 тысяч студентов. Изначально количество преподавателей было 9 человек, а на сегодня количество преподавателей составляет 588 человек. Количество сотрудников с научной степенью увеличилось с 5 кандидатов наук до 130 кандидатов наук, а количество профессоров и докторов достигло 29 человек [131,с.3].

В университете действуют 10 факультетов, 20 кафедр по 55 специальностям и обучаются 10 тысяч студентов, готовящих специалистов для различных отраслей народного хозяйства страны. Как отмечалось, в

университете 285 преподавателей занимаются обучением и воспитанием студентов, из них 11 человек — доктора наук, 11 человек — профессора, 96 человек — доценты, 102 человека — старшие преподаватели, 367 человек — ассистенты. Один из сотрудников этого университета, академик Академии инженерных наук Российской Федерации, Деятель науки и техники Таджикистана С.К. Каримов, является видным ученым и инженером Таджикистана.

Воспитанниками этого университета внесли весомый вклад в различных отраслях народного хозяйства республики и активно работали в различных сферах. К таким известным ученым страны, которые являлись членом корреспондентами НАНТ - Абдурахмон Махмадов, Маъруф Раджаби, Махмуд Абдуллоев, Абдулло Рахимов, Иноят Арабов, Рахмат Акбаров, Рустам Салимов, Абдулло Табаров, Абдулхамид Нозимов, Махфират Хидирова, Искандар Икромов, Джумъа Шарифов, Нурали Солехов, Абдулхамид Пахлавонов. Также поэты и писатели Хақназар Гоиб, Ашур Сафар, Сафармухаммад Айюби, Мухаммад Гоиб, Саидджон Хакимзода, Абулхай Кодири, Саид Рахим, Сафар Амирхон, Карим Давлат, Хосият Вализода, Наср Бобо и другие были выпускниками этого университета.

Среди выпускников данного Университета, которые внесли весомый вклад и достигали уровня политических и государственных деятелей можно перечислить имена - Султона Мирзошоева, Саймумина Ятимова, Нусратулло Абулхакова, Лакай Кармишева, Абдурахмона Азизова, Ислома Курбонова; народных депутатов Асо Расулова, Рузигул Солеховой, Садбарг Набиевой, Савсан Кабировой, Махфират Хидировой, Амирхон Сафарова, генералов Нурали Назарова, Давлат Бобоева, Шариф Салимова, Исроил Махмудова, Хабибулло Рахимов, Назриджон Мирова, Латофат Насриддиновой, Исмонкул Субконова, Султон Валиева, Раъно Мирзоевой, Кенджамо Маджидовой, Сохибназаров Амирхуджа, Худжамурод Фазлддинова и многих других.

Кроме того ряд выпускников этого университета, такие как Соат Чалишев, Куган Иззатуллоев, Гурез Иброхимов, Махмуд Абдуллоев, Каюм Сангов, Гоиб Мирзоев, Нурали Расулов, Муродали Набиев, Саттор Абдулвохидов, Ахмад Алиев, Мухаббат Иззатова, Нурали Содиков, Хотам Асозода, Джамила Юлдошева, Додарбек Сайдалиев, Абдукарим Халимов, Шарофат Худойдодова, Нодира Ашурова, Дилором Гафурова, Дилором Сайдахмадова, Зайналби Холикова, Савронби Рахимова, Ниёзби Давлатова и другие, каждый из которых имеет учёные степени и звания либо государственные и отраслевые награды, осуществляют свою деятельность.

Ряд выпускников других университетов и институтов республики и за её пределами, по направлению Министерства образования страны, по запросу и

предложения соответствующих учреждений прибыли в Кулябский государственный университет имени Абуабдулло Рудаки и здесь осуществляли трудовую деятельность, такие как, академик Каримов Самариддин, Гуломов Ислом, Азизов Саидходжа, Ибодов Махмадулло, Маликов Махмуд, Гайюров Хушвахт, Сафиев Хайдар, Сафаров Джумахон, Расулов Абдурахим, Шарифов Зариф, Курбонов Абдурахмон, Авзалов Хайрулло, Кодиров Каримджон, Кучаров Аламхон, Бобоев Хаёл, Джумъахон Алими и можно перечислят многих других. Кроме того, значительная часть из них в данном учебном заведении также занимались научной деятельностью и стали обладателями учёных званий и степеней.

До 20 декабря 1993 года действовали 30 кафедр и 7 факультета. Количество научно-исследовательских сотрудников в университете составило 220 человек, что по соотношению к 1992 больше на 20 человек [36, с. 3].

В подготовке специалистов с средним и высшим профессиональным образованием произошли кардинальные изменения. Ряд техникумов и училищ был преобразован в колледжи. Высшие учебные заведения перешли на многоуровневую систему обучения. Структура вузов была упорядочена и систематизирована. В ряде высших учебных заведений были открыты новые факультеты, в факультетах географии введены новые отделы «география - демография» и «география - экология». Количество высших учебных заведений в стране возросло. Если в 1991 году их было 13, то в 2003–2004 годах стало 31. Общее количество студентов за указанные годы увеличилось с 69,3 тысяч до 108 034 человек. В 2006 году количество высших учебных заведений достигло 38, в которых обучалось 152 тысячи студентов [143, с.7].

Другая деятельность учёных университета заключалась в подготовке специалистов через магистратуру, аспирантуру и докторантуру. С 1990 по 2005 годы для Кулябского государственного университета имени Абуабдуллаха Рудаки был периодом крайне плодотворной научной работы, когда преподаватели университета проходили обучение в других вузах Таджикистана и городах бывшего Советского Союза, были опубликованы несколько сборников научных трудов сотрудников университета, защищено 14 докторских и 62 кандидатских диссертации. Отдел аспирантуры университета до настоящего времени окончили 58 человек. В настоящее время (2015) в аспирантуре обучаются 33 человека, из которых 10 – на очной форме и 23 – на заочной форме. В университете действует студенческое научное сообщество, в котором лучшие учёные и аспиранты выступают с научными докладами на заседаниях и с гордостью отмечаются почётными грамотами и благодарностями. Профессорско-преподавательский состав университета за последний год опубликовал 277 научных трудов, 19 монографий, 5 учебников, 12 учебных пособий, 19 методических

рекомендаций; предложил 14 инновационных идей, получил 2 патента. Результаты научных исследований сотрудников университета публикуются в научных журналах «Ахбороти АИ ҶТ», «Марифати омӯзгор», «Паёми Кулябского государственного университета имени Абуабдуллоха Рудаки», «Паёми Государственного университета Бохтара имени Носири Хусрава», ТГПУ имени С. Айни, ТНУ и других. Сейчас в отделе работает 15 сотрудников: Ш.З. Худоидодзода Худойдодова – проректор по науке и инновациям, Эрадж Давлатов – начальник управления науки и инноваций, Каджкуллоев Абдухолик – заместитель начальника управления, Рахимова Курбонби, Холова Галати, Шамшоди Джамшед, Бадалов Исфандиёр – специалисты управления науки и инноваций. Управление науки и инноваций включает в себя следующие подразделения: газета «Анвори дониш», Центр молодых талантов, Центр развития профессиональных навыков и инноваций, Библиотека университета и Технологический парк, в которых в общей сложности работают 15 сотрудников [33].

В 2018-2019 учебном году численность студентов Кулябского государственного университета имени Абуабдулло Рудаки составляла 9658 человек, из них 5745 обучались на дневном отделении и 3913 на заочном. Из общего числа студентов 2741 человек обучались на бюджетной основе, а остальные 6362 человека на договорной основе. В 2019 году университет имел 9 факультетов, обучение и преподавание осуществлялись в 7 учебных корпусах в две смены. В университете 426 студентов (в том числе 280 девушек) были приняты на обучение по Президентской квоте, все они обеспечены общежитием и ежемесячной стипендией.

В университете действует 51 специальность, 48 по очной форме обучения; 48 специальностей по заочной форме, включая дистанционную; 24 специальностей на уровне магистратуры; 5 специальностей на уровне аспирантуры; 11 специальностей на уровне докторантура PhD. Этот процесс свидетельствует о том, что в настоящее время данный университет вносит значительный вклад в подготовку педагогических кадров.

В 2018 году с удовлетворением и созидательной энергией считаем необходимым отметить научно-образовательные достижения коллектива ученых, преподавателей и студентов за прошедший год. Состав ученых и преподавателей университета принимает необходимые меры в направлении реализации научно-исследовательских работ и прилагает усилия для обеспечения выполнения основных приоритетов социально-экономической политики в республике. “В настоящее время 523 преподавателя занимаются научной деятельностью, из них 8 докторов наук, 54 кандидата наук (в том числе 21 доцент), 37 доктор философии по специальности (PhD, 30 аспирантов, более 176 соискателей и 243 магистранта по 24 направлениям, 28

проблемам и 32 научным темам, а ткже по 9 заказным научно-исследовательским проектам в различных областях науки на базе действующих кафедр занимаются научной деятельностью. Из 28 кафедр университета 27 занимаются научно-исследовательскими работами. Полученные результаты ежегодно публикуются в виде учебников, монографий, научных и научно-публицистических статей. Только за отчетный период из 523 преподавателей 457 человек занимались научно-исследовательской работой, что составляет 87,3% от числа преподавателей университета и на 2% больше, чем в прошлом году" [164].

Отдел подготовки и переподготовки научно-педагогических кадров университета был создан на базе отделения магистратуры и докторантуры PhD решением Учёного совета Кулябского государственного университета имени Абуабдулло Рудаки от 18.02.2019, №24. Уровни образования магистратуры и докторантуры (PhD), которые относятся к высшему образованию и направлены на подготовку высококвалифицированных специалистов для сферы образования страны, создаются только на основании приказа Министерства образования и науки Республики Таджикистан в университетах и институтах, научно-исследовательских учреждениях, академиях, имеющих хорошие материально-технические базы. Срок обучения в магистратуре в очной форме установлен в два года, а на уровне докторантура PhD три года [165].

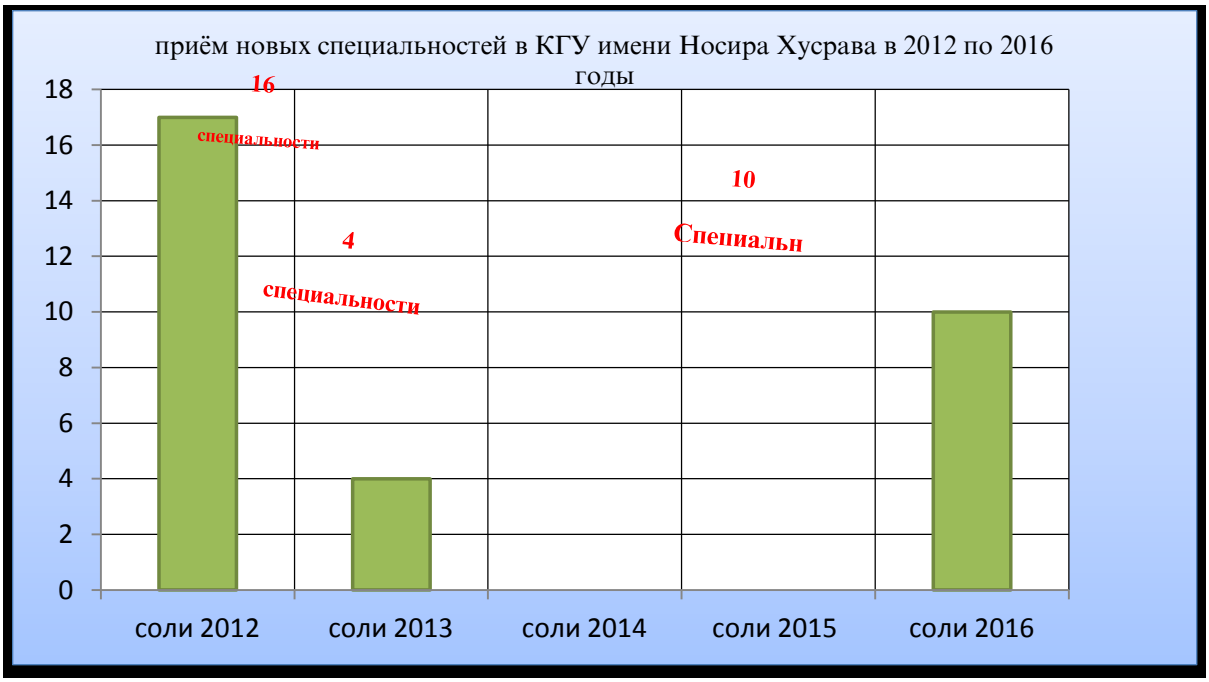
В 2012 году в кургантюбинском государственном университете имени Носира Хусрава были отрыты сразу 14 новых специальностей, включая начальное образвоание и музыкальное искусство, военное дело и информационные технологии, математика-информатика, радиотехника, физическая культура и начальная военная подготовка, физика-информатика, физика-астраномия, психология юриспруденции, история и архивоведение, оценка и управление недвижимым имуществом, финансы и кредит, маркетинг на международном рынке товаров и услуг, менеджмент мирового туризма, экономика и управление туризмом, филология востока (персидский язык). В 2013 году были открыты четыре новые специальности, такие как отечественная и мировая культура, налоги и налогообложение, фольклор, финансовый менеджмент и таможня.

В 2016 году планировался приём по 10 новым специальностям, включая "физика (научно-педагогическая деятельность), математика (научно-педагогическая деятельность), аудит и ревизия, политика и государственное управление, правовое регулирование сфер государственного управления, медицинская биохимия, теория и практика перевода (английский язык), теория и практика перевода (русский язык и литература), физическая культура, математика - физика" [87, с. 9]. Таким образом, с увеличением

числа специальностей росло и количество студентов.Нигаред ҷадвали № 2.2.1.).

Инчунин, афзоиши қабул ва хатми донишҷӯён мувофиқи дар ҷадвали оварда шуда далели дигари матлаби болозикр аст (Нигаред ҷадвали № 2.2.2.).

Диаграмма 2

В 2012 году общее количество студентов университета обучавшихся и на заочном отделение и в дневном отделениях составляло 12 тысяч человек, из которых 20 процентов составляли девушки. В 2013 году по президентской квоте в университет поступил 181 человек, из них 112 девушек и 69 юношей. Посещаемость студентов была хорошо организована и в последние годы достигла 95 процентов. В университете также уделяется большое внимание повышению качества образования, повышения уровня знаний студентов и их ответственности за освоение учебных программ и в каждом семестре проводится аттестация студентов [8, с. 24].

Одним из направлений подготовки научных и педагогических кадров в университете является степень магистратуры. В Бохтарский государственный университет имени Носира Хурсрава ещё в 2012 году по инициативе Министерства образования была открыта отделение магистратуры. Это представило студентам возможность продолжить послевузовское обучение и заниматься научно-исследовательской деятельностью. Данную степень обучения в университете в 2014 году окончил 91 человек, а в 2015 году 157 человек. В указанные годы общее количество магистрантов в университета составляло 464 человека [159].

В этом университете на другую степени образования, которая имеет важное значение в подготовке педагогических кадров, является докторантура - доктор PhD. В первый год приёма абитуриентов на эту степень обучения, то есть в 2012 году, было зачислено три человека, которые начали научно-исследовательскую и учебную деятельность по специальностьям экономика, история и филология.

Переход к единому мировому пространству – соответствие уровней образования (бакалавриат, магистратура, доктор PhD), внедрение кредитной системы, приведение государственных стандартов высшего образования в соответствие с международным стандартами, трудоёмкость освоения образовательных программ (количество кредитов и их объём) использование рейтинговой системы оценивания, критерии определения качества образования и другие аспекты в настоящее время внедряются для практических, экспериментальных занятий СРСП и самостоятельной работы студентов СРС. Одним из важных достижений университета является то, что на основании указаний Президента страны Эмомали Рахмона в открытии Национального центра тестирования при Президенте Республики Таджикистан и на встрече с руководством Министерства образования и науки Республики Таджикистан, ректорами высших профессиональных учебных учреждений страны, а также в соответствие с письмом Министерства образовании и науки Республики Таджикистан от 17.01.2014 №05/1-163, приём текущих зачётов и экзаменов был полностью переведён на электронную систему, аналогичную системе НЦТ при Президенте Республики Таджикистан.

Дангаринский государственный университет создан с целью подготовки высококвалифицированных кадров для всех отраслей народного хозяйства страны, особенно для региона. В нём созданы все современные условия, просторные аудитории оснащённые всем необходимым оборудованием, а также общежития как для студентов, так и для преподавателей [157].

В течении 2018 года в университете 470 постоянных преподавателей, в том числе 15 доктора наук, профессора (Шодиев М. С., Хамроев М. Х., Шарифов Дж. Ш., Абдурахимов К. С., Гадозода А., Икромов И., Комилов А., Абдуназаров Х., Муродов Х. Г., Сафаров Дж., Сатторов А. Э., Садриддинов Н. Т., Холназаров С., Тагоймуродов Р., Тагоева Т.М.), 94 кандидата наук и доценты, 366 старших преподавателей, преподаватели и ассистенты в 43 кафедрах университета занимаются научно-исследовательскими и научно-методическими работами. В настоящее время в университете работают 23 преподавателя имеющие различные государственные награды. В том числе, в 2017 году доцент кафедры общей химии Болтаев Малик Аджикович награжден медалью “Хизмати шоиста”,

Сидикова Зухро, Нуров Умархон, Пиров Аламшо награждены грамотой Министерства образовании и науки Республики Таджикистан. Эта цифра говорит о том, что в настоящее время научная и кадровая база университета сильна и здесь возникли предпосылки для подготовки высококвалифицированных кадров сферы науки и образования [159].

На ряду с подготовки кадров в университете также придаётся важное и первостепенное значение усилению научной и кадровой базы университета. В том числе, 2017 году под руководством академика Рахимова З. (АН РТ), профессоров Исмоилов Ш. (ТНУ), Джамшедов П. (АН РТ), Тагоймуродов Р. (КГУ имени Носира Хусрава), Сафаров Дж. (КГУ имени Носира Хусрава) ряд преподавателей университета Тагоева Т. М. (кафедра теория и методика преподавания английского языка) были защищены шесть докторские диссертации Мирзорахимова Ш. (кафедра математического анализа), Саидова Дж. (кафедра таджикской литературы), Саидназарова Р. (кафедра математического анализа) Ахмадова С. (кафедра таджикской литературы), Фатхуллоева И. (кафедра теория и методика преподавания английского языка), Олматовой Ш. (кафедра теория и методика преподавания английского языка). Кроме того 2018 году шесть преподавателей университета защитили свои кандидатские диссертации – Гулов Курбон (кафедра методика начального обучения) Муродов Мусулмон (кафедра банковскоо дело), Муллоев Хурсандмурод (кафедра банковское дело) Шодиев Бурхониддин (кафедра бухгалтерского учета, анализ и аудита), Хасанов Шухрат (кафедра методика преподавания истории и права), Каримов Нусрат (кафедра русского языка и литературы).

Университет на основе системы многоуровневого обучения наладила подготовку профессиональных специалистов в 5 факультетах – педагогика технологии современного обучения, инновационная экономика и менеджмент, аграрный и использование природных ресурсов, государственное управление и право, инженерный и современные производственные технологии, сектор работы со студентами заочниками и дистанционного обучения, а также 19 специализированных кафедр. Например, кафедра конкурентология, психология, педагогика, физика и информатика, высшая и прикладная математика, биология и экология, общая химия, таджикский язык и литература, теория и практика английского языка, русский язык и литература, использование земли и агротехнология, инновационная экономика и управление персоналом, экономическая теория и менеджмент, общая геология и гидрогеология, технология обработки и консервирования пищевой продукции, физическая культура и гражданская оборона, текстильная технология и дизайн, строительства гидротехники энергетических сооружений, теория государства и право, государственное

управления и туризм, гуманитарные дисциплины и развитие личности, 1 общеуниверситетская военная кафедра. [129]

Руководство университета для повышения уровня знаний и профессиональных навыков ежегодно направляет преподавателей на курсы повышения квалификаций. Например, в 2018 году 28 преподавателя были направлены на курс повышения квалификации, что составило 12,4% от общего числа преподавателей. В 2019 году количество преподавателей привлечённых в специальных курсах составило 24 человек (10,7%) при (ИПКГОУ) ДТИМТОК, ТАГУ имени Ш. Шотемур, Таджикский технический университет имени М.С.Осими по направлению специальностти прошли курсы. Однако до сих пор не все преподаватели по всем специальностям прошли курсы повышения квалификации. Например, администрацию университета необходимо направлять преподавателей по специальностей педагогики, психологии, экономики и социальных наук на курсы повышения квалификации.

В целях повышения уровня и качества образования в рамках сотрудничества с научно-образовательными учреждениями университет привлек в качестве партнеров 35 опытных преподавателей, из которых 13 являются докторами наук и профессорами, а 10 — кандидатами наук и доцентами.

“В то же время эта проблема сохранялась и в последующие годы. Например, в 2018-2019 учебном году в университет в качестве сотрудников были приняты 9 докторов наук и 11 кандидатов наук. Основной штат состоял из 3 докторов наук и 32 кандидатов наук”. [31].

За последние 4 года университет окончили 1857 человек, большинство из которых работают в различных областях в соответствии со своей специализацией. Некоторые выпускники, получившие степень бакалавра с хорошими и отличными оценками, поступили в магистратуру и аспирантуру и занимаются научными исследованиями.

Третья глава диссертации затрагивает вопросы образования в вузах и переподготовке преподавательского состава.

В нашей республике, особенно после обретения национальной независимости появились новые типы учебных заведений. Такие как, лицеи, гимназии, колледжи. В 1996 году бывший Кулябский педагогический институт из Аттестационной службы при Министерстве образования Республики Таджикистан направил правительству Республики свои предложения «О преобразовании образовательного учреждения». Правительство Республики Таджикистан в течение 3 лет изучало этот вопрос и проводило многочисленные дискуссии о том, должны ли они функционировать самостоятельно или в структуре университетов.

В системе среднего профессионального образования колледжи, расположенные в Хатлонской области, занимают важное место. Эти учреждения вносят значительный вклад в подготовку педагогических кадров. В современных условиях развития сферы образования, а также в связи с новыми инновационными и возрастающими требованиями к профессиональной деятельности педагогов, роль и значение учреждений среднего профессионального образования становятся ещё более значимыми. В этих образовательных учреждениях студентам предоставляются не только теоретические знания, но и формируются практические навыки, применяются современные методы обучения и воспитания, что способствует повышению уровня и качества подготовки специалистов, соответствующих требованиям времени. Поэтому изучение, исследование и анализ данного вопроса в условиях нового этапа развития системы образования в стране является одной из актуальных задач, направленных на повышение качества образования и устойчивое развитие сферы образования.

Как отмечалось выше: «Издание учебников высокого качества, расширение строительных и ремонтных работ в школах, а также обеспечение их необходимыми принадлежностями и компьютерами являются одними из инициатив Правительства Таджикистана на пути создания благоприятных условий для эффективного обучения и воспитания подрастающего поколения». [99, с.157].

Основы формирования и развития современной системы образования в Хатлонской области были заложены в первые годы Советской власти и постепенно развивались в зависимости от роста населения региона, его экономических и социальных условий, а также уровня мировоззрения и сознания людей. Например, если в 1940 году в Кулябском регионе проживало 216 600 человек, то уже в 1941 году их число достигло 221 900 человек. Для вновь создаваемых школ прежде всего требовалось подготовить высококвалифицированных учителей. Однако не все юноши и девушки Кулябского региона имели возможность обучаться и получать образование в столице республики. [90, с. 30].

Таблиц№ 3.1.1.

СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

	Число учреждений (количество)		Количество студентов		В том числе: девочки		Количество перподавателей		В том числе: женщины	
	2019г.	2020г.	2019г.	2020г.	2019г.	2020г.	2019г.	2020г.	2019г.	2020г.
Хатлонская	21	25	2624	2836	1795	1951	1635	2428	679	961

область			7	0	8	1				
ш.Бохтар	5	6	9579	10469	6425	7108	508	901	224	337
р.Кушониён	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
р.Кабадиён	1	1	675	762	537	430	24	23	12	9
р.Дж.Балхи	1	1	748	669	51	30	46	57	7	8
р.Хамадонии	1	1	841	953	708	818	41	39	13	20
р.Явон	2	2	2387	2777	1623	1806	235	205	90	88
г.Куляб	6	7	8832	8865	6485	6724	538	849	255	382
р.Дангара	2	3	1996	2115	1271	1424	196	201	61	78
р.Вахш	1	1	836	982	560	667	22	51	8	8
г.Левакант	1	1	259	445	170	274	19	81	9	23
р.Пяндж	1	1	94	106	77	92	6	6	-	3
р.Джайхун	-	1	-	217	-	138	-	15	-	5

Таким образом, этот вопрос затянулся на 3 года. Так, 1 июля 1999 года был подписан Указ Правительства Республики Таджикистан № 262 «О ликвидации Кулябского педагогического института и создании педагогического колледжа в структуре Кулябского государственного университета».

В 1999 году преобразование Кулябского педагогического колледжа в Кулябского государственного педагогического уиверситета имени Абуабдуллохи Рудаки позволило расширить сферу его деятельности. В 2002-2003 годах в нем обучались 565 студентов по специальностям методика преподавания в начальной школе, математика, история, таджикский язык и литература, а также английская филология. [126,с.229].

В настоящее время в Педагогическом колледже работает 180 сотрудников. Из них 127 — преподаватели и 10 — доценты. 12 — кандидаты наук, 1 — доктор наук, профессор, 12 — отличники образования, 2 — заслуженные работники Республики Таджикистан, и 1 — кавалер ордена «Почетный гражданин» Республики Таджикистан.

Число учащихся составляет 2695 человек (1222 девочки, 1473 мальчика), из них 1004 учатся на заочной форме, а 608 относятся к целевым группам.

В 2012 году в целях реализации «Государственной программы развития профессионального образования в Республике Таджикистан на 2008-2015

годы» (от 02.11.2007 г., № 529) в средних профессиональных учебных заведениях была введена кредитная система. [124, с. 25].

В настоящее время в колледже действуют два отделения, которые готовят преподавателей по шести специальностям. В колледже также есть 5 отделений, где работают преподаватели с научной квалификацией. [124, с. 26].

В Педагогическом колледже Государственного педагогического университет имени Абуабдуллохи Рудаки есть библиотека и читальный зал. Общее количество книг составляет 20 681 (1950 специализированных книг, 4850 книг общего образования, 2881 художественная литература, 8500 методических пособий, 2500 книг по политологии); библиотека оборудована 5 компьютерами, 1 принтером, подключена к интернету, также доступны электронные книги. Общежитие колледжа состоит из 4 этажей. Общее количество студентов, проживающих в общежитии, составляет 320 человек, из которых 227 – девушки. В общежитии есть 4 читальных зала и 4 кухни.

Кулябский педагогический колледж — первое учебное заведение, играющее значительную роль в подготовке педагогических кадров. Действительно, это учреждение воспитало множество выдающихся личностей и повысило репутацию колледжа не только в регионе, но и по всей республике и за её пределами. Сегодня Кулябский педагогический колледж гордится именами профессора С. Табарова, профессоров С. Одинаева, Х. Асозоды, Р. Саидова, А. Галимова, Р. Акбарова, А. Гадозоды, К. Кодирова, кандидатов наук А. Алиева, Б. Нозимова, Б. Файзиева, К. Рустамова, Б. Латифова, видных государственных и общественных деятелей Н. Зарифовой, Б. Додхудоевой, М. Бепиатова, С. Мирзошоева, писателей и художников Ш. Шарофа, Г. Гаиба, М. Гаиба, А. Авзалова, С. Хатлони, С.А. Махзуна, М. Салимова.

Сегодня, в атмосфере независимости, коллектив, насчитывающий более тысячи человек из региональных колледжей, искренне и уверенно ежегодно реализует мудрую политику Главы государства по всестороннему развитию учебных заведений.

Педагогический колледж Бохтарского государственного университета имени Носири Хусрава функционирует более десяти лет. За этот короткий период деятельности он внес значительный вклад в формирование уровня знаний многих молодых людей региона. Стоит отметить, что кафедра является неотъемлемой частью структуры каждого колледжа и считается основным подразделением в проведении учебно-воспитательной и научно-исследовательской работы. К числу наиболее важных кафедр этого колледжа относятся кафедра филологии, кафедра педагогики и психологии, кафедра естественных наук и математики, кафедра истории и социологии, а также

кафедра филологии. В деятельность и развитие колледжа внесли свой вклад многие преподаватели, в том числе: М. Кабиров, С. Каримов, Б. Садуллоев, Г. Муродов, З. Тохиров (профессор), А. Гадоев (доктор исторических наук). Прекрасны Абдуназаров, старшие преподаватели Шарипов М., Пиров А., Мусульманов Р., Рашидова М., Ходжаева Х., ассистенты Хидирова, Алиханова, Ватанов и другие.

Программа повышения квалификации и вовлечения специалистов, особенно учителей и преподавателей, в учебный процесс находится под пристальным контролем правительства страны и используется своевременно и надлежащим образом для повышения их знаний и уровня квалификации. Суть программ переподготовки и повышения квалификации учителей и преподавателей отражена даже в Законе Республики Таджикистан «Об образовании». Для обеспечения реализации этого закона и реформирования сектора образования Правительство страны и Министерство образования Республики приняли нормативно-правовые акты по различным аспектам образования и воспитания молодого поколения, подготовки педагогических кадров.

В результате низких зарплат, отсутствия нормальных условий труда и жизни в регионах, низкого уровня воспитания чувства ответственности, национальной идентичности и патриотизма в высших профессиональных учебных заведениях, более половины выпускников высших профессиональных учебных заведений ежегодно не выходили на работу (за исключением 1997 и 2002 годов). Именно поэтому число учителей с высшим образованием ежегодно сокращалось. “В 1991 году в общеобразовательных школах работало 95 тысяч учителей. Из них 75 процентов имели высшее образование, 5,2 процента — неполное высшее образование, и только 2,8 процента — среднее общеобразовательное образование. Затем, в 2002-2003 учебном году, число учителей достигло 101 071, и только 62 процента имели высшее образование. Более 10 процентов учителей имели общее среднее образование. Из них 387 преподавали таджикский язык и литературу в старших классах, 325 — историю, основы государственности и права, 146 — физику и астрономию, 247 — математику, 205 — географию, 181 — биологию, 118 — английский язык, 104 — арабский язык, 90 — химию, 25 — экологию, 331 — изобразительное искусство, дизайн и 408 — физическую культуру”. [143, с. 7].

Если взглянуть на показатели строительства учебных заведений становится ясно, что за период с 1993 по 2003 год, в Хатлонской области за счет финансирования из различных источников было построено зданий и школ на 100 тысяч мест. Только в 2003 году было построено 11 школ на 3530 учеников и дополнительное здание на 2532

места. В результате количество ветхих школ уменьшилось. Если в 1993 году их число превышало 400, то в 2003 году оно значительно сократилось и достигло 76.

События, произошедшие в республике, и прежде всего в Хатлонской области в 1991-1997 годах, подтверждают вышесказанное. «Например, в 1991-1992 учебном году в 998 школах Кулябской и Кургонтепской областей обучалось 429,2 тысячи учеников, а учителей было 30,2 тысячи. В 1992-1993 учебном году в 1020 школах обучалось 394,1 тысячи учеников, а учителей было 28,1 тысячи. То есть количество учеников и учителей значительно сократилось. В годы гражданской войны качество воспитательной работы было на низком уровне. Охват учащихся образованием не соответствовал требованиям. В эти годы более 10 тысяч учеников были исключены из системы образования». [168, с. 26].

В последние годы вопрос повышения качества образования учащихся средних школ находится в центре внимания региональных, городских и районных департаментов и ведомств образования. Однако, несмотря на все эти меры, анализы показали, что в некоторых районах, пострадавших от гражданской войны, часть учащихся по-прежнему не обладает достаточной грамотностью.

Повышение квалификации учителей является главной задачей филиала Республиканского института повышения квалификации и переподготовки работников образования в Кулябе, и в этой области проделана значительная работа. В 2021 году по распоряжению министра образования и науки Республики Таджикистан и решению Совета ученых Республиканского института повышения квалификации и переподготовки работников образования филиал, в соответствии с календарным планом курсов повышения квалификации, семинаров и тренингов, провел 132 курса с общим числом участников 3195 человек и 18 целевых семинаров с общим числом участников 450 человек. В общей сложности было посещено 134 курса с общим числом участников 3272 человека (102%) и 18 целевых семинаров с общим числом участников 451 человек (100%). [13].

В рамках работы подразделения реализуется программа мобилизации учителей и работников образования из региона, городов и районов на курсы повышения квалификации. Следует отметить, что реализация этой программы на практике может привести к повышению мировоззрения, уровня знаний и профессиональных навыков работников образования. Как показано в таблице ниже, только в 2021 году:

№	Названия городов и	Слушатели курса	Процент	Слушатели	Процент

	районов					курса			
		План	Выполнение			План	Выполнение		
1	Куляб	518	862	166	Хорошо	50	50	100	Хорошо
2	Восе	486	592	121	Хорошо	50	50	100	Хорошо
3	Хамадони	352	370	105	Хорошо	50	50	100	Хорошо
4	Фархор	334	268	80	Хорошо	50	51	100	Хорошо
5	Дангара	318	291	92	Хорошо	100	100	100	Хорошо
6	Муъминобод	270	231	85	Хорошо	25	25	100	Хорошо
7	Ховалинг	259	161	62	Удовл.	50	50	100	Хорошо
8	Ш. Шохин	249	218	87	Хорошо	-	-	-	-
9	Темурмалик	230	162	70	Удовл.	25	25	100	Хорошо
10	Балджувон	179	117	65	Удовл.	50	50	100	Хорошо
	Итого	3195	3272	102	Хорошо	450	451	100	Хорошо

В целях реализации «Национальной стратегии развития образования Республики Таджикистан в Хатлонской области» в рамках сотрудничества с международными гуманитарными организациями и учреждениями были организованы учебные семинары в рамках проекта Европейского союза «Программа поддержки качественного образования I» (проект 1) с участием 25 учителей, 261 учитель начальной школы в рамках проекта USAID «Читаем вместе», 144 учителя в рамках проекта «Процветание Таджикистана» и 90 учителей в рамках проекта «Школа 2030», всего 520 человек.

№	Партнёры по развитию	Число курсов	Привлечение
1	Проект “Читаем вместе” ЮСАИД за отчетный период	10	261
2	Программа поддержки качественного образования I Проект Европейского Союза	1	25
3	Проект “Процветание Таджикистана”	6	144
4	Проект Школа 2030	4	90
Итого		21	520

Курсы, проводимые в рамках сотрудничества с партнёрами по развитию в отчётный период.

В общей сложности только в 2021 году было проведено **155** курсов в рамках 134 запланированных и **21** учебного курса в сотрудничестве с партнёрами по развитию, и 3792 человека прошли повышение квалификации.

“В течение прошедшего 2021 года, согласно календарному плану курсов семинаров Института повышения квалификации и кафедры методики преподавания в дошкольных и средних общеобразовательных учреждениях, было запланировано 132 курса с общим числом участников 3195 человек, мониторинг проводился на 31 из них. В программе приняли участие 775 человек (100%), что на 718 человек (93%) меньше запланированного числа (57 человек, 77 человек, 7%). Среди участников было 329 мужчин (46%) и 389 женщин (54%). С высшим образованием – 613 человек (85%), с неполным высшим образованием – 47 человек (7%), со средним специализированным образованием – 58 человек (8%)”. [33].

Их стаж работы представляется следующим образом: 206 человек (29 %) – от 1 до 5 лет, 259 человек (36 %) – от 6 до 15 лет и 253 человека (35 %) – от 16 лет и старше. Профессиональная квалификация стажеров: высшее образование – 209 человек (29 %), первое – 171 человек (24 %), второе – 165 человек (23 %), общее – 173 человека (24 %).

В заключение следует отметить, что вовлечение учителей в повышение квалификации и переподготовку рассматривается как один из важных вопросов для руководства республики и Хатлонской области, тем самым повышая уровень мировоззрения, знаний, профессиональных навыков и умений учителей. Стоит отметить, что Хатлонская область, в силу своей большой численности населения по сравнению с другими областями, обязана и необходима уделять внимание развитию сектора образования. В этой связи деятельность центров повышения квалификации и переподготовки в регионе

не случайна, а создана с целью реализации вышеупомянутой задачи. Следует отметить, что такие центры внесли значительный вклад в повышение качества работы учителей, повышение их профессионального уровня и квалификации в годы независимости.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
ОСНОВНЫЕ НАУЧНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ДИССЕРТАЦИИ

Таким образом, после распада Советского Союза Таджикистан, как и другие бывшие советские республики, обрёл политическую независимость, но в стране разразилась гражданская война, которая на десятилетия привела к отставанию развития всех секторов экономики. В частности, серьёзные потери понесла сфера образования, как и другие сектора страны. В те крайне трудные годы правительству республики было необходимо в максимально возможной степени обеспечить бесперебойное функционирование этого сектора, имеющего первостепенное значение для развития общества. Однако недостаток экономических возможностей, благоприятных материально-технических условий, политическая нестабильность, проблемы с продовольствием и тому подобное вынудили некоторых преподавателей оставить свои почетные должности, а некоторых — покинуть свои дома. В этой связи, как мы неоднократно отмечали в диссертации, основной проблемой в учебных заведениях, обусловленной нехваткой преподавательского состава, считалось отсутствие хороших материально-технических условий. **[2-М]**.

Такая ситуация, а именно нехватка преподавательского состава, особенно остро ощущалась в одном из самых густонаселенных регионов страны – Хатлонском районе, который был экономически более заблокирован, чем некоторые другие регионы. Поэтому правительство страны во главе с Лидером нации Эмомали Рахмоном оперативно отреагировало на эту проблему и прилагает усилия для ее скорейшего решения. Несмотря на сложную ситуацию во время гражданской войны, Глава государства постоянно прилагал усилия для использования всех имеющихся возможностей для решения проблемы нехватки преподавательского состава в регионе. Глава государства понимал, что единственный способ как можно скорее решить эту проблему — это создание в регионе университетов, институтов, колледжей и других центров профессионального развития.**[1-М]**.

Таким образом, для решения проблемы нехватки преподавательского состава в регионе был ускорен вопрос преобразования некоторых институтов в университеты или создания университетов, и в первые годы независимости были созданы университеты Куляба и Курган-Тюбы (ныне Бохтар). Приложив все возможные усилия, особое внимание уделялось улучшению условий труда сотрудников и материально-технической инфраструктуры университетов. Вся эта поддержка и постоянное внимание позволили еще больше улучшить материально-техническое состояние университетов региона и превратить их в ведущие научно-образовательные центры страны. Деятельность таких университетов способствовала укреплению научного потенциала и заложила благоприятную основу для создания других научно-образовательных учреждений. То есть, можно с уверенностью сказать, что вклад вышеупомянутых университетов в развитие сектора образования региона и подготовку преподавательского состава является уникальным **[3-М]**.

Таким образом, осознавая важность вопросов, поднятых в годы независимости страны, в регионе будут созданы другие институты, колледжи и центры повышения квалификации и переподготовки работников сферы образования, что заложит основу для полноценного решения проблемы нехватки преподавательского состава, или, точнее, для подготовки высококвалифицированных специалистов в регионе. **[3-М]**.

Кроме того, как мы неоднократно отмечали, проблема нехватки преподавательского состава в регионе считается одной из главных проблем сектора образования в регионе и привлекает внимание правительства с первых лет независимости. Поэтому направление подготовки высококвалифицированных педагогов в регионе развивалось только при постоянной поддержке Лидера нации и опиралось на решения, законы, стратегии и программы государства, которые были разработанны и приняты для регулирования различных областей сектора или определения его перспектив. **[2-М]**.

Также, детальное изучение деятельности университетов и других образовательных учреждений и центров, в основе деятельности которых лежит подготовка преподавательского состава и которые считаются главными центрами подготовки специалистов в регионе, показывает, что именно эти учреждения внесли значительный вклад в подготовку преподавательского состава. **[1-М]**.

В условиях государственной независимости, точнее, после достижения национального единства и восстановления конституционной власти, проблема нехватки кадров в этой области в регионе была в некоторой степени устранена, что соответствует требованиям современности, и были

созданы фундаментальные основы для дальнейшего создания других учебных заведений. Теперь жители региона имеют возможность получить необходимую квалификацию. **[2-М]**.

Таким образом, на основании источников экспертов, исследователей и архивных материалов можно заключить, что после достижения полного политического единства отчетливо наблюдалось стремительное развитие сектора образования региона и республики в целом, и лишь в последние два десятилетия независимости были устранены все проблемы, возникшие в результате гражданской войны. Сегодня университеты, институты, колледжи и другие образовательные центры региона функционируют в сотрудничестве с другими высшими учебными заведениями за рубежом и в соответствии с международными стандартами, внося значительный вклад в подготовку преподавательского состава.

Таким образом, как мы уже указывали, изучение рассматриваемой темы демонстрирует, что вопрос подготовки педагогических кадров в этом регионе в годы независимости был важной частью истории современного Таджикистана, и завершение такого исследования может открыть новые страницы в отечественной историографии.

Таким образом, на основе проведенного исследования, всестороннего анализа и обзора изучаемой темы мы пришли к следующим выводам:

1. Именно из-за разрушительных последствий гражданской войны проблема нехватки преподавательского состава в Хатлонской области обострилась и стала рассматриваться как серьезная проблема в процессе развития сектора образования в регионе. Поэтому одной из главных проблем образования в регионе стала нехватка преподавательского состава.

2. Во время гражданской войны, несмотря на возникшую сложную ситуацию, правительство страны, прежде всего лидер нации Эмомали Рахмон, учитывая важность вышеупомянутого вопроса, обратилось к сектору образования, особенно к этому региону, и использовало все внутренние и внешние возможности и средства для вывода сектора из сложной ситуации.

3. В связи с гражданской войной, которая обострила проблему нехватки преподавателей в регионе, возросла необходимость создания университетов. В этой связи, несмотря на сложные условия военных лет, глава государства предпринял шаги по созданию университетов или преобразованию некоторых институтов в университеты, а также постоянно работал над дальнейшим совершенствованием материально-технической базы университетов.

4. За короткий исторический период при поддержке Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона материально-техническая база университетов региона была укреплена, превратив их в крупный научно-

образовательный центр. Следует отметить, что за годы независимости университеты региона внесли значительный вклад в развитие сектора образования региона, прежде всего в подготовку преподавательского состава.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ПРИМЕНЕНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ

Учитывая важность рассматриваемой темы, мы предлагаем следующие рекомендации:

– создание в региональных университетах новых специальностей, связанных с данной областью, отвечающих требованиям времени и потребностям населения, имеет важное значение и может обеспечить желаемые результаты в этом отношении;

– дальнейшее улучшение материально-технического обеспечения высших и средних специализированных учебных заведений региона и условий труда их сотрудников может повысить уровень и качество подготовки преподавательского состава;

– дальнейшее улучшение экономического и социального положения работников образования, дальнейшее повышение их заработной платы;

– увеличение льгот для преподавательского состава могут полностью устранить проблему нехватки преподавательского состава в регионе;

– для устранения проблемы нехватки преподавательского состава, которая в последнее время беспокоит правительство страны, желаемые результаты могут быть достигнуты путем разработки и принятия государственных стратегий и программ, в которых вопрос предоставления дополнительных льгот преподавателям является центральным.

ФЕҲРИСТИ САРЧАШМА ВА АДАБИЁТ

I: Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ.

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 15.04.2009.
2. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 15.04.2009.
3. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.04.2014;
4. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.01.2015;
5. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 20.01.2016;

6. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 22.12.2017;
7. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.12.2018;
8. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.12.2019;
9. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.01.2021;
10. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.12.2022;

II: Санадҳои меъёрӣ – ҳуқуқӣ.

11. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2003;
12. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”. Душанбе: Шарки озод, - 2004. – 91 с.;
13. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи нақшаи татбиқи ислоҳоти системаи маориф барои солҳои 2004-2009", аз 30 июни соли 2004, №391;
14. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи сохтор, давлатҳо ва Низомнома дар бораи Раёсати маорифи Ҳукумати шаҳри Душанбе" аз 5 октябри соли 1998, №393;
15. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тотористон "Дар бораи тартиби таҳия ва татбиқи стандарти таълимии таҳсилоти олии касбӣ дар Ҷумҳурии Тотористон" аз 23.02.1996, № 96;

III: Маводи бойгонӣ.

16. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи қабули духтарон ба донишгоҳҳо тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;
17. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи қабул ба муассисаҳои таҳсилоти миёнаи махсус барои соли хониши 2003 – 2004;
18. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи тақсимоти мутахассисони ҷавон барои соли 2003;
19. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи тақсимоти мутахассисони ҷавон барои соли 2004;
20. Бойгонии ҷории Донишкадаи давлатии омӯзгории Кӯлоб. Ҳисобот дар бораи фаъолияти таълимии Донишкадаи давлатии омӯзгории Кӯлоб барои соли хониши 1985 – 1986;
21. Бойгонии давлатии шаҳри Кӯлоб дар вилояти Хатлон. Фонди 21, рӯйхати 1, парвандаи 23. С. – 14;
22. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2005 – 2006;
23. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи ректори донишгоҳ оид ба фаъолияти донишгоҳ дар соли таҳсили 2014 – 2015;

24. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2015 – 2016;
25. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Аӯбӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2021;
26. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2001;
27. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2008;
28. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2010;
29. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2012;
30. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои солҳои 2017 – 2018;
31. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2019 – 2020;
32. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2020 – 2021;
33. Бойгонии ҷории Филиали Донишкадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон. Ҳисоботи соли 2021;
34. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2021.
35. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1073. С. – 21;
36. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1110. С. – 3;
37. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1098. С. – 5;
38. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1009. С. – 5;
39. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1146. С. – 38 – 39;

IV: Маводҳо аз маҷмуаҳои оморӣ.

40. Маълумот оид ба ҷамъбасти фаъолияти хоҷагию молиявии муассисаҳои тобеи ВМ ҶТ дар 9 моҳи соли 1993;
41. Маҷмӯаи омории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2005;
42. Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1992 – 2020;

V: Осори илмӣ.

43. Абдулло Ҳабибулло. Рушди омӯзгорӣ аз баракати Истиқлолияти давлатӣ: Монография / Куганов И., Сайвалӣ Г., Шарофат Х. [Матн] – Кӯлоб. 2016. С.- 58.

44. Абдулина О.А. Мушкилоти маҳорати педагогӣ дар назария ва амалияи таҳсилоти олии педагогӣ. - Педагогикаи Шуравӣ. [Матн] Москва, 1976;
45. Абдулина О.А. Тайёрии умумии педагогии муаллимон дар системаи таҳсилоти олии педагогӣ. [Матн] – Москва, 1984. – 208 с.
46. Абдулина О.А. Тайёрии умумии педагогии муаллимон дар системаи маълумоти олии педагогӣ. [Матн] – Москва, 1990. – 141 с.
47. Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Аз таърихи ташкилёбии муассисаҳои олии омӯзгорӣ дар Вилояти Хатлон. Историк. 2022. № 3 (31). С. 42-50.
48. Абдуллоев М. Аз таърихи мактабҳои маълумоти умумӣ дар Тоҷикистони Шуравӣ. [Матн] – Душанбе, «Ирфон» - 2013. 288 с.
49. Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Нақши истиқлолият дар рушди Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. //Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Навгониҳо дар таҳсилоти олии касбии муосир». (ш.Кӯлоб, 19-марти соли 2021). – Кӯлоб, 2021. С. – 79.
50. Абдуллоев, М. Х., Исуфов, Ш. В. Маорифи вилояти Кӯлоб дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ. //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. - №3. – С. 59 – 62.
51. Абдуллоев М.Х., Аъзамов Х.С., Аллоева Ҳ.Ҳ. «Ислоҳот ва рушди маорифи Тоҷикистон дар солҳои Истиқлолияти давлатӣ». – Душанбе. 2016. – С. 27.
52. Абдуллоев М.Х. Аъзамов Х.С. Мақоми маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол. [Матн] – Душанбе. – 2011. – 123 с.
53. Абдуллоев С.А. Таъсиси мактаби олӣ дар Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд, 1992. – 187 с.
54. Абдуллоев С. А. Ҳайати омӯзгорони мактаби олии Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд. – 1992. – 227 с.
55. Абдуллоев С.А., Холдҷураев Х.Х., Қурбонов А.Д. Дар пайдоиши донишгоҳҳо дар Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд. – 1994. 174 с.
56. Абдуллоев С.А. Мактаби олии Тоҷикистон (1931-1991). [Матн] – Хуҷанд, 1995. – 323 с.
57. Абдуллоев С.А., Ҳайдаров Г.Х. Саҳифаҳои таърихи маорифи халқи Туркистон 1918 - 1924. [Матн] – Хуҷанд. – 1998. 274 с.
58. Абдуллоев С.А., Ҳайдаров Г.Х. Аз таърихи дигаргуниҳои фарҳангии Тоҷикистон дар замони муосир. [Матн] – Хуҷанд. – 1998. – 180 с.
59. Абдуллоев Ш. Асосҳои педагогии такмили ихтисоси муаллимони фанҳои махсус. [Матн] – Душанбе, 1989. 68 с.
60. Абдулло Ҳ., Куганов И., Сайвалӣ Г., Шарофат Х. Рушди омӯзгорӣ аз баракати истиқлолияти давлатӣ. [Матн] – Кӯлоб. – 2016. – 280 с.
61. Абдурашитов Ф.М. Земельно-водная реформа в Таджикистане в конце XX - начале XX1 вв. / Ф.М. Абдурашитов. [Текст] –Душанбе: Промэкспо, 2018. – 371 с.
62. Абдурашидов, Ф. Проблемы миграции и миграциологии в новейшей

истории Таджикистана [Текст] / Ф. Абдурашидов. [Текст] – Душанбе: Ирфон, 2015. – 144 с.
63. Абдурашитов Ф.М. Феномен таджикского суверенитета. [Текст] – Душанбе, 2017. – 148 с.
64. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Пайвандгар. [Матн] – Душанбе, 2013. – 148 с.
65. Абулхаев, Р.А. Развитие ирригации и освоение новых земель в Таджикистане (1946-1960 гг.) [Текст] / Р.А. Абулхаев. – Душанбе, 1988. – 285 с.
66. Абулҳаев Р. Таърихи муҳоҷират дар Тоҷикистон (1924-2000) / Р. Абулҳаев. [Матн] – Душанбе, 2009. – 439 с.
67. Абулҳаев Р. Аз таърихи фирориёни Тоҷикистон дар солҳои 20-90-уми асри XX / Р. Абулҳаев. [Матн] – Душанбе, 2018.– 272 с.
68. Авганов С. С. Маълумоти педагогӣ. [Матн] – Душанбе, 1994. – 48 с.
69. Авганов С.С. Касбияти омӯзгор дар заминаи вазифаҳои худшиносии эҷодии шахсияти афзоянда. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ. – Душанбе, 2004. № 3. – С. – 40-44.
70. Авганов С.С. Системаи кор дар доираи консепсияи педагогии муаллиф. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ. – Душанбе, 2004. № 3. – С. - 60-65.
71. Авганов С.С. Касбияти фаъолияти кормандони педагогӣ ва маъмурӣ. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ. – Душанбе, 2004. № 4. – С. - 30-37.
72. Авганов С.С. Сохтори қобилиятҳои касбии омӯзгори маълумоти олӣ. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ. – Душанбе, 2004. № 4. – С. - 60-71.
73. Авзалов Х.С. Таърихи педагогикаи тоҷик. – Душанбе: Матбуот, 2002. – 102 с.
74. Арипов М.А. Баъзе маълумот дар бораи вазъи маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон дар солҳои 1941 - 1959. [Матн] – Сталинобод, 1957. 196 с.
75. Асроров Р. Худомӯзии муаллимони системаи тӯҳфаҳо ва баландбардории муттасили ихтисоси омӯзгорон. [Матн] – Душанбе, 1991. – 223 с.
76. Ачилов М. Ташаккули ахлоқии муаллими оянда. – Тошканд, 1979. [Матн] – 328 с.
77. Андриченко Л.В., Баранков В.Л., Булаевский Б.А. и др. Образовательное законодательство России. Новая веха развития: монография (отв.ред. к.ю.н. Н.В. Путило, к.ю.н. Н.С. Волкова). - ИД "Юриспруденция", 2015 г.
78. Бадалов, И. Вазъи соҳаи маорифи вилояти Кӯлоб дар соли таҳсили 1947-1948. Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Душанбе, 2020. - №5. – С. 45-50.
79. Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004 2014. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2003, № 508.
80. Базарова Ш. Асосҳои назариявии ташаккул ва рушди таҳсилоти олии педагогӣ дар Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе: Матбуот, 2006. – 326 с.
81. Басов Н.Ф. Муқаддима ба касби дарсӣ. Москва, 2006. – 256 с.

82. Беляков С.А. Лексияҳо оид ба иқтисоди маориф. [Матн] – Душанбе, 2004. – 336 с.
83. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. [Текст] – Питер, 2001. – 304 с.
84. Бугаенко М.Г. Тайёр кардани кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии ҶШС Тоҷикистон (1929 - 1970). [Матн] – Душанбе, 1977. – 198 с.
85. Бюллетени Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе, 2003. № 5. – 178 с.
86. Бюллетени Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 1996. – 173 с.
87. Давидов Н. Маълумоти педагогӣ ва тайёр кардани муаллимон дар Тоҷикистон (1924 1958). – дисс. номз. илм. пед. [Матн] – Душанбе, 1968. – 178 с.
88. Давидов В.П., Образсов П.И., Уман А.И. Методология ва техникаи таҳқиқоти психологӣ ва педагогӣ. [Матн] Москва, 2006. – 128 с.
89. Дадобоев Р. Тарбияи идеологӣ ва сиёсии донишҷӯён. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1970. – 145 с.
90. Достиев Ш. Боргоҳи илму маърифат. [Матн] – Душанбе, «Девиштич», 2006. – 286 с.
91. Достиев Ш. Таърихи универистети давлатии Кӯлоб. [Матн] – Кӯлоб, 1995.
92. Донишномаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. – Душанбе, 2018. – 400 с.
93. Зиёев Т.Н., Партаев А. П. Маорифи халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Саҳифаҳои таърих // Забон ва адабиёти рус дар мактабҳои Тоҷикистон. 2004.- № 1- С. 14-20.
94. Зимняя И.А. Психологияи педагогӣ. [Матн] – Москва, 2001. – 384 с.
95. Золотарева Б.С. Ташаккули таваҷҷӯҳи касбӣ дар байни донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. [Матн] – Алма-Ата, 1989. – 126 с.
96. Иркаев, М. История гражданской войны в Таджикистане [Текст] / М. Иркаев. – Душанбе: Ирфон, 1971. – 695 с.
97. Иркаев, М.И. История гражданской войны в Таджикистане [Текст] / М.И. Иркаев. – Душанбе, 1963. – 760 с.
98. Искандаров Р.И. Самтҳои асосии ташкили самараноки раванди таълим дар донишгоҳ. Маводи конфронси байналмилалии илмӣ-амалӣ “Проблемаҳои тарбияи донишҷӯён” [Матн] – Душанбе, 1995. – С. 23-25.
99. Исмоилов З.И., Рушду нумуи заминаҳои моддию техникии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб дар солҳои соҳибистиқлолӣ. З. И. Исмоилов. С.Б Бозоров // Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. – 2020. - №1(24). - С. – 157 – 163.
100. Ислом Ғуломов. Тарбия ва тайёр намудани муаллимони математика дар мактабҳои олии омӯзгории Тоҷикистон дар шароити имрӯза. [Матн] Қурғонтеппа, 2009. – 156 с.
101. История таджикского народа. Новейшая история (1941-2010). Т. VI / под ред. Р. Масова. [Матн] – Душанбе, 2011. – 688 с.
102. Из истории культурного строительства в Таджикистане (1917-1977 гг.). Сб.докум. Т.1. [Матн] – Душанбе: Дониш, 1979. – С.420.

103.История таджикского народа. В трех томах, пяти книгах. // Под ред. академика АН СССР Б. Гафурова и др. М.: Наука, 1963. – 1965.
104.История таджикского народа 1917 – 1941 гг. Т.V. [Матн] – Душанбе, 2004. – 752 с.
105.История таджикского народа 1941 – 2010 гг.Т.VI. [Матн] – Душанбе, 2011. – 687 с.
106.Каримов О.Б. Маорифи халқи Тоҷикистони Шуравӣ дар давраи сотсиализм (1941-1958). [Матн] – Душанбе, 1973. – 179 с.
*107.*Каримова, И. Х., Негматов, С. Э. Ситуация по многоязычию и поликультурному образованию в Республике Таджикистан. Вестник Академии образования Таджикистана. 2020. № 4 (37). С. 19-22
108.Каширина Т. В. Дар бораи таълим ва тарбияи мардуми меҳнаткаши Тоҷикистон дар солҳои аввали Ҳокимияти Шуравӣ 1917 - 1929. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1990. – 207 с.
109.Қиёмова Д. Л. Дар бораи такмили ихтисоси муаллими оянда. Масъалаҳои психологӣ ва педагогии такмили ихтисоси донишҷӯёни донишгоҳи омӯзгорӣ. [Матн] – Душанбе, 1991. – с. 25-34.
110.Қодиров К., Мирзоев А. Ҷанбаҳои дидактикии истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар таълим дар донишгоҳ. [Матн] – Душанбе, 2006 – 134 с.
*111.*Нурализода Н.И. Нақши Паёмҳои Пешвои миллат дар ташаккули сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф ва илм (2000-2010). Вестник академии образования Таджикистана. 2025. № 3 (57). с. 15-32
112.Обидов И. Очерки мухтасари таърихи маорифи халқи Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1965. – 223 с.
113.Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. №2, (11) 2014. – с. 3- 4;
114.Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон:10-соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. [Матн] – Душанбе, 2001. – С. 350.
115.Раҳмонов Э. Тысяча лет – в одну жизнь: Сборник выступлений, речей, интервью и статей. [Текст] – Душанбе: Ирфон, 2003. – 520 с.
116.Раҳмонов Э. Истиқлолияти Точикистон ва бедории миллат. Ҷ. 1 – 8. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 2006 – 2010. -
117.Раҳмон Эмомалӣ. Уфуққои истиклол. [Матн] – Душанбе: Ганҷ-нашриёт, 2018. – 183 с.
118.Рахматуллоев А.,Мухторов С. Очеркхои таърихи Точикистони советӣ. [Матн] – Душанбе: Маориф, 1989. – 343 с.
119.Рахмонов Эмомали. Независимость Таджикистана и возрождение нации. – Т. 2. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 2006. – 454 с.
120.Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон: чор соли истиқлолият ва созандагӣ. [Матн] – Душанбе, 1995.
121.Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. [Матн] – Душанбе, 1996.
122.Раҳмонов Э.Ш. Дар роҳи ваҳдат ва эҷод. [Матн] – Душанбе, 1997.
123.Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон дар остонаи оянда. [Матн] – М. 1997.
124.Рушди маориф ва илм дар даврони истиқлолияти давлатӣ. [Матн] – Душанбе, 2016. – С.50-52

125. Сафолзода, М. К. Основатель мира и национального единства-Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон и государственная независимость Республики Таджикистан. //Известия Академии наук Республики Таджикистан. Отделение общественных наук. 2021. № 4 (265). С. 72-77
126. Сафаров Ш.А., Шарафзода Б.А. Маориф ҳамчун соҳаи муҳим ва самти афзалиятноки сиёсати давлатӣ дар Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. // Вестник Академии образования Таджикистана. 2025. № 3 (57). С. 33-41
127.Таърихи халқи тоҷик. [Матн] – Душанбе, 2002. – 720 с.
128.Таърихи рушди маориф дар вилояти Хатлон. [Матн] – Душанбе: Маориф, 2004. – 116 с.
129.Таърихи педагогика ва маориф. Аз таваллуди таълим дар ҷомеаи ибтидоӣ то охири асри XX. – 2001. – 512 с.
130.Таърихи сохтмони фарҳангӣ дар Тоҷикистон. Ҷилди 1. [Матн] – Душанбе, 1983. – 323 с.
131.Таҳлили системаи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Аз рӯйи натиҷаҳои рушди сотсиологӣ ва иқтисодӣ. [Матн] – Душанбе, 2002. – 258 с.
132.Ҷоназаров Х.Д. Таърихи рушди таълими муаллимон дар Тоҷикистон (1917-1941). [Матн] – Душанбе: Дониш, 1990. – 146 с.
133.Ҳалимов А. Фишурдаҳои маърӯзаҳои конференсияи Ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Рӯшди муассисаҳои таълимии шаҳри Кӯлоб дар солҳои Истиқлолият». [Матн] – Кӯлоб – 2006. – С. 25-26.
134.Шарифов Д. Таърихи университети давлатии Кӯлоб. Кӯлоб, 1995;
135.Энсиклопедияи Кӯлоб. [Матн] – Душанбе, 2006. – С. 229.
136.Эмомалӣ Раҳмон. Соли фарҳанги оламгир. [Матн] – Душанбе, 2006. – 218 с.
137. Эмомалӣ Раҳмон. Низоми соҳаи маориф асоси рушди ҷомеа аст. Маорифи Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият. [Матн] – Душанбе. 2008. – 214 с.

VI: Матбуоти даврӣ.

138. Амри вақт./ № 1(1) 1 марти соли 2019;
139.Анвори Дониш №17 (282) 21-уми декабри соли 2018;
140.Анвори дониш №8(309), 10-уми октябри соли 2020;
141.Анвори дониш /№8(309), 10-уми октябри соли 2020;
142.Ҷаҳонгир Рустамшо. Яке аз марказҳои асосии тайёр намудани омӯзгорон ва рушди фарҳангу адаби кишвар. [Матн] // Анвори Дониш. – 2020.12. 25.№11 (312).С.10
143.Ато К. Бохтар ҳамоиш мавзӯҳои меҳвариро баррасӣ намуд. Ҷумҳурият. 26 августи соли 2020;
144.Омӯзгор. 26 ноябри соли 2004;
145.Омӯзгор. 1 августи соли 2008;
146.Омӯзгор. № 51. 17 декабри 2010;
147.Омӯзгор. № 52. 17 декабри 2010;

148.Омӯзгор, 5 сентябри соли 2014;
149.Омӯзгор 10 январи соли 2014;
150.Маорифи Тоҷикистон, № 2. 2014;
151.Минбари халқ. 28 декабри 2017;
152.Маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият. Душанбе, 2004, с.7.
153.Садои мардум. 25 июли соли 2013;
154.Садои мардум. 18 феврали 2012;
155.Садои мардум. 25.июли 2014;
156.Самак. Таваҷҷуҳи Пешвои миллат маорифчиёнро руҳбаланд месозад. (Оид ба Коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар). 18 ноябри соли 2020;
157.Народная газета. 28 декабря, 2005г.;
158.Омӯзгор. 30 декабри соли 2021;
159.Омӯзгор.13 январи соли 2022;
160.Омӯзгор. 20 январи соли 2022;
161.Касиров, Х. Кӯлоб Авлавият ба рушди маориф. /Ҷумҳурият. 28 феврали соли 2022;
162.Раҳмонов Ҳ. Бунёди миллат аз маориф оғоз меёбад. / Ҷумҳурият. 1 феврали соли 2022;
163.Фуруғ. 1 марти соли 2022. № 7 (472);

VII: Рисолаҳои илмии номзадӣ ва докторӣ.

164.Золотухина С.Т. Омодасозии донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ барои роҳнамоии касбӣ бо донишҷӯён. (Рисолаи номзадӣ). – Харков, 1984. – 183 с.
165.Каримзода Мусо Бобишо. Таърихи ислоҳоти соҳаи маориф дар Тоҷикистони соҳибистиқлол (1991-2021). Дисс. док. илм. Таърих. Душанбе. – 2026. – 370 с.
166.Сафарзода Ғазалшоҳ Ғулом. Рушди маорифи вилояти Хатлон дар охири асри XX – ибтидои асри XXI (дар заминаи маводи минтақаи Кӯлоб). – Душанбе, 2022. – 188 с.
*167.*Салимзода, Марворид Хомиддин Взаимоотношения Таджикского национального университета с учебными и научными центрами зарубежных стран (1991-2016 гг.): автореферат дис. ... кандидата исторических наук: 5.6.1. пр. Рудаки, 2024. - 26 с.

VIII: Сомонаҳои интернетӣ.

168. http://dsu.tj/home/category/3;
169.http://kgu.tj/donishgo-i-mo/malumoti-umumi.php;
170.http://btsu.tj/донишгоҳи-мо/таърихи-донишгоҳ;
171.http://tsulbp.tj/archives/14322;
172.http:/www.hqu.tj;
173.http://pedcolledge.ru/2014-09-30-06-46-32.
174.kgu.tj/sokhtorho/ruznomai-anvori donnish. Санаи мурочиат 04.01.2026
175. http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/.
176. http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/TAKIP/.
177. http://dsu.tj/Home/About/69

178. http://dsu.tj/home/category/103.
179. http://btsu.tj/2020/11/25/.
180. http://dsu.tj/Home/About/70.
181. http://dsu.tj/Home/About/83.
182. http://dsu.tj/home/category/4.
183. http://www.narodnaya.tj/images/books/kniga1.pdf.
184. **Url:** https://anvor.tj/2021/09/11/50.
185. ***Url:*** http://dsu.tj/Home/About/69.

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Иброҳимзода Зафар Иброҳим (Исмоилов Зафар Иброҳимович) « Тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон (солҳои 1991–2021)», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1. – Таърих ва бостоншиносӣ (6.1.1. – Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик))

Калидвожаҳо: мактаб, маориф, кадрҳои педагогӣ, заминаи моддӣ-техникӣ, омодасозии кадрҳо, истиқлолият, ислоҳот, тахассус, институт, муассисаи таълимӣ, муассисаҳои таълимӣ, дараҷаи илмӣ, сиёсати маориф.

Тадқиқоти диссертатсионӣ ба таҳлили омодасозии кадрҳои педагогии вилояти Хатлон дар солҳои истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон (1991–2021) бахшида шудааст. Муҳимияти мавзӯъ бо нақши калидии омӯзгор дар навсозии низоми маориф, ташаккули сармояи инсонӣ ва таъмини рушди устувори иҷтимоию иқтисодии кишвар дар шароити равандҳои тағйирёбии давраи пасошӯравӣ асоснок мегардад.

Ҳадафи тадқиқот омӯзиши ҳамаҷонибаи ташаккул, рушд ва такмили низоми омодасозии кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон дар давраи зикршуда, инчунин муайян намудани тамоюлҳои асосӣ, мушкилот ва дурнамои рушди минбаъдаи он мебошад.

Дар кор тағйироти институтсионалӣ дар низоми таҳсилоти педагогӣ баррасӣ гардида, фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва миёнаи махсуси минтақа таҳлил шудааст, инчунин нақши барномаҳо ва ислоҳоти давлатӣ дар омодасозии омӯзгорон нишон дода шудааст. Ба масъалаҳои таъминоти кадрии муассисаҳои таълимӣ, сифати омодасозии мутахассисон, ҷорӣ намудани технологияҳои муосири таълимӣ ва такмили ихтисоси кормандони педагогӣ диққати махсус дода шудааст.

Асоси методологии тадқиқотро усулҳои таърихию муқоисавӣ, системавӣ ва оморӣ ташкил медиҳанд, ки имкон доданд динамикаи нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатии омодасозии кадрҳои педагогӣ пайгирӣ карда шавад.

Навоварии илмии кор дар равшансозии маҷмӯии равандҳои рушди низоми таҳсилоти педагогии вилояти Хатлон дар солҳои истиқлолият, ворид намудани маводи нави бойгонӣ ва оморӣ ба гардиши илмӣ, инчунин дар таҳияи хулосаҳо ва тавсияҳои асоснок оид ба такмили омодасозии кадрҳои педагогӣ зоҳир мегардад.

Аҳамияти амалии тадқиқот дар имконияти истифодаи натиҷаҳои он ҳангоми таҳияи сиёсати маориф, такмили барномаҳои таълимии

донишгоҳҳои педагогӣ ва низоми такмили ихтисоси омӯзгорон ифода меёбад.

Дар натиҷаи тадқиқот марҳилаҳои асосии рушди омодасозии кадрҳои педагогӣ дар минтақа муайян гардида, мушкилоти калидӣ, аз ҷумла норасоии мутахассисони соҳибихтисос дар деҳот, зарурати навсозии барномаҳои таълимӣ ва таҳкими самти амалии омӯзиш муайян карда шуданд. Тавсияҳое пешниҳод гардидаанд, ки ба баланд бардоштани самаранокии низоми омодасозии кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон равона шудаанд.

АННОТАЦИЯ
на автореферат диссертации Иброхимзода Зафар Иброхим (Исмоилов Зафар Иброхимович) «Подготовка педагогических кадров в Хатлонской области в годы независимости Таджикистана (1991-2021 гг.)», для получения степени кандидата историчеких наук по специальности 6.1. – История и археология (6.1.1. – Отечественная история (история таджикского народа))

Ключевые слова: школа, образование, педагогические кадры, материально-техническая база, подготовка кадров, независимость, реформа, квалификация, институт, учебное заведение, образовательные учреждения, ученная степень, образовательная политика.

Диссертационное исследование посвящено анализу подготовки педагогических кадров Хатлонской области в годы независимости Республики Таджикистан (1991–2021 гг.). Актуальность темы обусловлена ключевой ролью учителя в модернизации системы образования, формировании человеческого капитала и обеспечении устойчивого социально-экономического развития страны в условиях трансформационных процессов постсоветского периода.

Целью исследования является комплексное изучение становления, развития и совершенствования системы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области в указанный период, а также выявление основных тенденций, проблем и перспектив её дальнейшего развития.

В работе рассмотрены институциональные изменения в системе педагогического образования, проанализирована деятельность высших и средних специальных учебных заведений региона, а также роль государственных программ и реформ в подготовке учителей. Особое внимание уделено вопросам кадрового обеспечения образовательных учреждений, качеству подготовки специалистов, внедрению современных

образовательных технологий и повышению квалификации педагогических работников.

Методологическую основу исследования составили историко-сравнительный, системный и статистический методы анализа, позволившие проследить динамику количественных и качественных показателей подготовки педагогических кадров.

Научная новизна работы заключается в комплексном освещении процессов развития системы педагогического образования Хатлонской области в годы независимости, введении в научный оборот новых архивных и статистических материалов, а также в формулировании обоснованных выводов и рекомендаций по совершенствованию подготовки педагогических кадров.

Практическая значимость исследования состоит в возможности использования его результатов при разработке образовательной политики, совершенствовании учебных программ педагогических вузов и системе повышения квалификации учителей.

В результате исследования выявлены основные этапы развития подготовки педагогических кадров в регионе, определены ключевые проблемы, включая дефицит квалифицированных специалистов в сельской местности, необходимость модернизации учебных программ и усиления практической направленности обучения. Предложены рекомендации, направленные на повышение эффективности системы подготовки педагогических кадров в Хатлонской области.

ANNOTATION

of the abstract of the dissertation by Ibrohimzoda Zafar Ibrohim (Ismoilov Zafar Ibrohimovich)

«Training of Teaching Personnel in Khatlon Province During the Years of Tajikistan's Independence (1991–2021) », for the academic degree of Candidate of Historical Sciences in the specialty of 6.1 - History and Archaeology (6.1.1 - National History (History of the Tajik People)).

Keywords: school, education, teaching staff, material and technical base, personnel training, independence, reform, qualification, institute, educational institution, academic degree, educational policy.

The dissertation research is devoted to the analysis of the training of pedagogical personnel in the Khatlon region during the years of independence of the Republic of Tajikistan (1991–2021). The relevance of the topic is обусловлена the key role of teachers in the modernization of the education system, the

formation of human capital, and ensuring sustainable socio-economic development of the country in the context of post-Soviet transformation processes.

The aim of the study is a comprehensive examination of the formation, development, and improvement of the system of training pedagogical personnel in the Khatlon region during the specified period, as well as identifying the main trends, challenges, and prospects for its further development.

The study examines institutional changes in the system of pedagogical education, analyzes the activities of higher and secondary specialized educational institutions in the region, and highlights the role of state programs and reforms in teacher training. Special attention is given to staffing issues in educational institutions, the quality of specialist training, the introduction of modern educational technologies, and the professional development of teaching staff.

The methodological basis of the research includes historical-comparative, systemic, and statistical methods, which made it possible to trace the dynamics of quantitative and qualitative indicators of pedagogical personnel training.

The scientific novelty of the work lies in the comprehensive coverage of the development processes of the pedagogical education system in the Khatlon region during the years of independence, the introduction of new archival and statistical materials into academic circulation, and the formulation of well-grounded conclusions and recommendations for improving the training of pedagogical personnel.

The practical significance of the research lies in the possibility of using its results in the development of educational policy, the improvement of curricula in pedagogical universities, and the system of professional development for teachers.

As a result of the study, the main stages in the development of pedagogical personnel training in the region were identified, and key problems were determined, including a shortage of qualified specialists in rural areas, the need to modernize educational programs, and to strengthen the practical orientation of training. Recommendations aimed at increasing the effectiveness of the system of training pedagogical personnel in the Khatlon region are proposed.